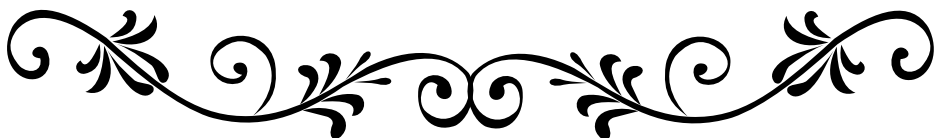

MÁTYÁSI JÓZSEF
EMLÉKKÖNYV

*„Ha fennmarad a nép s magyarul szól szája,
Emlékezetben él annak poétája.”*

MÁTYÁSI JÓZSEF EMLÉKKÖNYV
SZERKESZTETTE: MESZNÉDER KLÁRA

IZSÁKI
Hírek

Kiskönyvtára

8.

2022

MÁTYÁSI JÓZSEF EMLÉKKÖNYV 2022.

A kötet megjelentetésének költségeit a TOP-5.3.1-16-BK1-2017-00014 azonosítójú, a „Helyi identitás és a kohézió erősítése a Kolon mentén” elnevezésű projekt finanszírozta.

Minden jog fenntartva.

Bármilyen másolás, sokszorosítás, illetve elektronikus rendszerben való tárolás a kiadó előzetes írásbeli hozzájárulásához kötött.

Borító: Bánóczki Rita

ISBN 978-615-82234-0-9

ISSN 1588-628X

Kiadja: Izsák Város Önkormányzata

Tördelés és nyomdai munkák: Halasi Média és Kultúra Kft.

Felelős vezető: Nagy-Apáti Ivett

TISZTELT OLVASÓ!

Bizonyára Ön is egyetért azzal, hogy minden kornak, minden kor társadalmának kötelessége az elődökre való emlékezés. Teljesítményük értékelése, elismerése, megismertetése és továbbadása, hogy abból a későbbi korok is építközhesse.

Jelen soraimmal egy olyan emlékező kötetet ajánlok az Önök figyelmébe, amely Mátyási József költőről – Izsák és Kecskemét jeleséről –, s az ő munkásságáról szól. Kiváló tanulmányok, szemelvények sorjázna az oldalakon, amelyekből hiteles képet kaphatunk az 1765 tavaszfordulóján Izsákon született, s 1849 januárjában Kecskeméten elhunyt kiemelkedő jelentőségű reformkori költőnkéről és költészetéről. Akit olyan kiválóságok tekintettek elődjüknek, mint Petőfi Sándor és Arany János, valamint olyan óriás tartott költőtársának és tisztelte meg személyes barátságával, mint Csokonai Vitéz Mihály.

Mátyási legismertebb soraiban így fogalmazott: „*Ha fenn marad a nép s magyarul szól szája, / Emlékezetben él annak poétája.*” Egyebek mellett e kötet is bizonyítja, hogy az utókor követte, s követi a sorokba foglaltakat, így Mátyási József emléke az elmúlt időkben is élt, ahogyan él és hat a mai nemzedékek emlékezetében is. Izsák és Kecskemét méltó módon őrzi és ápolja kiváló reformkori poétája emlékét, Izsák egyebek mellett ezen Emlékkönyv megjelentetésével.

Köszönet a szerzőknek és külön köszönet Mesznéder Klára helytörténésznek elhivatott Mátyási kutatóknak gyűjtőmunkájáért, a könyv anyagának szerkesztéséért, valamint a kötetben is szereplő számos Mátyási-rendezvény megszervezéséért.

Jó szívvel ajánlom minden költészetet, hazáját és szülőföldjét szerető lokálpatrióta figyelmébe Emlékkönyvünket, amelyben egy tehetséges, reformkori földünk munkásságát követhetik figyelemmel, s kaphatnak példát, és biztatást szűkebb pátriájuk, lakóhelyük, benne saját „*Viskói uradalmuk*” értékeinek méltó megbecsüléséhez.

Izsák, 2022. október 3-án.

Tetőzi Lajos

I. KRONOLÓGIA

Herpai Péter
irodalomtörténész
ELTE

MÁTYÁSI JÓZSEF ÉLETE ÉVSZÁMOKBAN

- 1765. március 21.** Mátyási János izsáki református lelkész és Polgári Kotzok (Koczog) Julianna gyermekeként megszületik Izsákon.
- 1781 előtt** Nagykörösön és Kecskeméten jár iskolába.
- 1783. május 2.** Debrecenben beiratkozik a református főiskolára. Három évig „szűk ujjú-tógás” nagydiák, majd a negyedik évben teológiai tanulmányokat kezd.
- 1785. szeptember 20.** Édesapja meghal.
- 1789. augusztus 22.** Az izsáki, új református templom felavatására ír latin nyelvű verset disztichonban.
- 1787. március 26.** Befejezi tanulmányait Debrecenben. Pozsonyba megy németet tanulni.
- 1790.** Szemtanúja a pozsonyi országgyűlés eseményeinek.
- 1790. május 31.** Bizonyáglevellet kap Sáray Szabó Sámuelától, aki mellett ügyvédgyakornok és íródeák volt.
- 1791.** Bécsi és erdélyi utazása gróf Teleki Józseffel.
- 1792. június 28.** I. Ferenc koronázására Frankfurtba, majd Prágába utaznak Teleki Józseffel.
- 1792. augusztus 18.** Visszaérkeznek Pestre.
- 1794. június 10.** Teleki Józseftől bizonyáglevellet kap szolgálatai végeztével.
- 1794. július 9.** Kelemen László társulata bemutatja Goldoni vígjátékát (A gavallér és a dáma) Mátyási fordításában.
- 1794. július 10.** Kecskemét háromnegyed része elpusztul egy tűzvészben. Mátyási verssel gyászolja a város égését (Kis ítélet napja).

1794. A *Semminél több valami* verseskötete megjelenik Pozsonyban.
1795. április 27. Kecskemétről Pestre érkezik.
1795. május 10. Csokonai levélben és versben köszönti.
- 1795-1800. A Királyi Főítélőszéken dolgozik öt évig.
1796. január 1. Fekete János névnapjára ír verset, melyben mecénásának és barátjának nevezi a grófot, akinek házába költözik Pesten.
1798. *Verseinek folytatása* címmel megjelenik Vácott második kötete.
1799. József főherceg, Magyarország nádorispánja eljegyzi Alexandra Pavlovnát, ezt az eseményt egy versben köszönti Mátyási, amely nyomtatásban is megjelent.
1799. január 14. A kecskeméti nemes tanácsnak köszöni a honoráriumot Pestről küldött levelében.
1800. Főtra költözik Fekete János ottani birtokára.
1803. Elkezdí *A barátság és annak mestersége* kötet verseinek írását a gróf biztatására.
1803. január 22. Széchényi Ferenc elküldi könyvtárának jegyzékét Fekete János titkárának, Mátyásinak.
- 1803-1806. Pesten ügyvéd, de közben hazaköltözik Izsákra.
1804. április 14. Széchényi megköszöni Mátyási kéziratban küldött munkáit.
1804. augusztus 24. A könyvtárnak küldött Goldoni-fordítás és a másik négy, ritka magyar nyelvű könyv megérkezik Széchényihez.
1806. Megjelenik Pesten a *Vélekedés, melyet a magyar nyelv eránt ország eleibe tétetett tudós kérdésre rövid s együgyű feleletül adott Mátyási József*.
1806. augusztus 10. Széchényi köszönettel veszi át édesapja, Mátyási János kézirateit.
1806. december 13. Feleségül veszi Izsákon Szabó Erzsébetet.
1807. Veresmarti Vég Sámuel, (református lelkész, esperes, püspök) aki keresztapja volt halálhíréről értesül.

1807. július Részrt vesz az országgyűlésen, Budán
amelyről a *Hunnaival való beszélgetése
egy Magyarinak* versében emlékezik meg.
(Kézirat!)
1809. február 11. Húsz éves felesége két és fél évi házasság
után meghal.
1811. Magyarra fordítja Delaveaux: Mezei éj-
szakák című kötetét (francia nyelvgyakorlás).
1812. Németből lefordítja egy ismeretlen szerző
Miért van háborúnk? című prózai munkáját.
1813. október 14. Meghal hetven esztendőös édesanyja.
1816. július 14. Izsák mezővárosi rangot kap.
1818. április 19. A kecskeméti rokon, Mátyási Márton
kovácsmester halálának napja.
1820. A *Kalászkaparék* kéziratát a Kecskeméti
Református Kollégium könyvtárának
adományozza.
1821. Pesten megjelenik *A barátság és annak
mestersége*.
1821. augusztus 25. Izsákról értesíti a nádort *A barátság és
annak mestersége* megjelenéséről.
1822. április 11. Beckers József, a főudvarmester
megköszöni a József nádornak küldött
könyveket.
1823. január 23. Dunavecscén van testvérénél és barátainál.
1824. Kecskemétre költözik a Budai kis utcába
(ma Budai utca) Mertse Konstantin
házába 1000 váltóforintért.
1826. szeptember 22. A Mertse-ügy kezdete, pereskedés.
1827. Megveszi Haraszi István kocsmáros
házát 1500 forintért a Temető nagy
utcában (ma a Rákóczi út középső fasora
áll a helyén), a házszáma: 1725.
1827. április 11. Kecskemét város tanácsa polgárai közé
választja, amiről május 21-én értesül.
1827. május 27. Köszönőlevelet ír a városnak. Kecskemét
főügyésze ekkor Katona József.
1827. június 15. A tanácsi gyűlés újra tárgyalja a
Mertse-ügyet.

1827. augusztus 23. Bárczay Pál Pest megyei alispán levélben köszöni meg a vak gyermekek iskolájának küldött kétszáz A barátság és annak mestersége kötetet, melyek eladásával az iskola pénzhez juthatna.
1827. szeptember 20. Megkapja a Mertse-ügy végzését a Pest megyei alispántól.
1828. december 20. Visszautasítja a „választott polgár” címet (ez a városi tanács képviselőinek megnevezése volt).
1831. Dunavecscén a kolerajárványban meghal egyik testvére, Mátyási Zsigmond, a város első nótáriusa.
1832. április 21. Meghal rokona, Mátyási Sándor, akiről a Kalászkaparék-ban is megemlékeznek.
1833. január 5. A nagykőrösi presbitérium megköszöni a református kollégiumnak ajándékozott *A barátság és annak mestersége* ötven példányát.
1836. december
1837. Négy hétig sárgaságban szenved.
A Semminél több valami és a Verseinek folytatása egy-egy példányát a cenzúra által átírt és kihúzott részekkel kiegészítve a Kecskeméti Református Kollégium könyvtárának adományozza.
1837. június 24. Levelezését és *A barátság és annak mestersége* kéziratát a kecskeméti református egyház tanácsára bízta.
1838. június 27. Nyirádi Lászlóhoz írt levelében gyengélkedő gyomrára panaszkodik.
1841. március 21. Kisebb szőlőbirtokot vesz a kollégiumnak.
1841. október 20. Tájékoztatja Fáy Andrást, hogy saját kéziratait elküldi a Tudományos Gyűjteménynek.
1848. február 17. Elkészül végrendelete, melyet kiskunhalasi Imre nevű testvérének fia, József vet papírra.
1848. február 28. A város örökre elengedi Mátyási adóját.

1849. január 15.

Nyolcvannégy éves korában meghal
Kecskeméten. Január 17-én temetik a régi
református temetőben.

A kronológiához felhasznált tanulmányok dokumentumok:

MÁTYÁSI József, Semminél több valami, Pozsony, 1794.

MÁTYÁSI József Verseinek folytatása, Vác, 1795.

MÁTYÁSI József, A barátság és annak mestersége, Pest, 1821.

KISS István, Mátyási József, Kecskemét, 1955.

VORÁK József, Az 1807-es országgyűlés verses leírása, Cumania, III. (Historia), Kecskemét, 1975, 183-223.

Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Levéltára, BKMÖL XIV. 26.

OSZK Kézirattár, Fol. Hung. 1132.

OSZK Kézirattár, Levelestár.

OSZK Kézirattár, Oct. Hung. 58.

MTAK RUI 4r 44, Kalászkaparék

MTAK RUI 4r 48/VIII., Verseik és levelek

II. MÁTYÁSI JÓZSEF ÉLETE, MUNKÁSSÁGA

Mesznéder Klára tanár

ADALÉKOK MÁTYÁSI JÓZSEF ÉLETRAJZÁHOZ

Mátyási József életrajza a helytörténész szemével

*„Ki a Kolon-tó vizét issza,
vágyik annak szíve vissza”*

Mátyási József szülőföld-élményei

Mátyási József Izsákon született 1765. március 21-én (tavaszkezdés). Barátjához írt versének lábjegyzetében írja „*Kolon-tó, neve az izsáki határban kezdődő mérföldnyi tónak. Vízéről az a közmondás: aki egyszer megkóstolja, nem könnyen változtatja az izsáki lakást.*” Ez az egykoron a Duna vize által keletkezett terület volt az a meghatározó földrajzi helyszín, ahol született. A Kolon-tó egykoron a 24 km-re levő Kiskörösig terült el. Izsák helység nyugati oldalán fekszik a Tihanyi Apátság 19. birtoka. (L. Alapítólevél: Colon Aqua 1055 Györffi György nyomán. Fejér megye, Solt megye, Pest vármegye különböző korszakokban, ma Bács-Kiskun megye.)

Az Árpád-házi királyok idejéből megmaradt templom. A szájhagyomány, a családi és a lakóhelyi közösség, majd iskolai tanulmányai formálták Mátyási

személyiségét. Ellentmondásos korszakban kellett megtalálni helyét a világban. Mária Terézia uralkodása idején született, mindvégig a Habsburg uralkodók fennhatósága mellett lehetett a magyarság megmaradását, jövőjét szolgálni. Néhány összeírásból lehet következtetni a lakosság számára. Urbárium 1770, az újratelepítés utáni állapotot tükrözi. 1745 jászkunok megváltkozása (redemptió).

Birtokosok: Uzovics Móric; Sütő László; Csemniczky Mátyást, majd Revizky József.

Mátyási József keresztszülei: Csemninczki Mátyás izsáki birtokos és Végvesmarty Sámuel református pap (esperes), Kecskemét. A kezdetben többségében levő református vallású lakosság lelkésze Mátyási Kovács János nagytiszteletű úr, Debrecenből érkezett feleségével. Tíz gyermekük született Izsákon. A nagytiszteletű úr és Horváth Péter „oskolamester” feladata volt az ifjúság oktatása, nevelése, anyakönyvek vezetése, a hit védelme, a közösség építése.

Izsák lakossága 350 családból 2500 főt tett ki az 1795. évi összeírás idején, ebből 73 nemes. Az Urbáriumban szereplő birtokos nemesek száma növekedett később a Reviczki, Szily, Jeszenszky családok nevével. Itt élt uradalmi tisztként: Benyovszki János, valamint Bankos János, Radványi Ferenc, Takaró János és különböző családok, akiknek jelenléte a jobbágyi évekből eredeztethető. Érdekes szokás alakult ki Izsákon, később Tánicsics Mihály írta meg önéletírásában. (E szerint a kántorral mentek vasárnaponként különböző házakhoz ebédelni. Itt a művelt társalgás közben ült közöttük Tánicsics hallgatagon, itt ismerte fel a sok könyv láttán a műveltség szükségességét. Izsáki csoda, így említik méltatói. Tánicsics Izsákon tanított, 1822-24. között, a római katolikus iskolában.)

Ezen a homokos alföldi tájon a Kiskunság sokak által megörökített vidékén farkasok, betyárok, pásztorok, földműves jobbágyok éltek. Felneveltek 8-10 gyermeket. Őrizték hagyományaikat: népmese, mondák, dalok, háztartási-, megélhetési fortélyok. Pásztorok, csárdák, zsandárok írott és íratlan szabályok között élték életüket. Lerótták kötelességeiket a család, az egyház, az uralkodó iránt. Katonai szolgálatot teljesítettek. Aki itt megmaradt az a szívósságból, kitartásból, hazafiságból tett tanúbizonyságot, példát adott utódainak a megmaradásból.

A finom homok nem kedvezett a veteményezésnek, sőt a nagy homokveszedelem idején a háromasi csárdánál Izsák, Szabadszállás és Fülöpszállás előjárói tárgyaltak erdősítés ügyben.

Mátyási József tíz testvére között nevelkedett Izsákon. A család szinte kiadta a tanításhoz szükséges létszámot. Szerény sártemplom állt rendelkezésre és kezdetleges iskola. A gyerekmunkára otthon is számítottak így ősztől, tavaszig tartott az iskolaidő. Mezei Mária színésznő családja élt itt és Horváth Péter tanító volt az, aki a legfontosabb tudnivalókat véste be a kis fejekbe. Nem voltak Izsákon a birokos nemesek kezén sem óriási birtokok. Nemesi kúria, udvarház

maradt leírásban. Egy-két nevezetes épület felhívhatta magára a figyelmet. Elöljáróság, postaállomás, nemesi udvarházak, templom, kun-kép. Körtemploma volt Izsáknak egykoron. Piéta szobor. A hívek adományából felépült 1795-ben, Körtvélyesy Imre prédikátorsága idején, a református templom. Az új katolikus templom 1808-ra épült fel.

Pesty Frigyes helynévtárához 1864-ben Széles Lajos lelkész szolgáltatta az adatokat.

Kun-kép: domb, szoborral Páhi pusztáról és Izsákról Orgovánra vivő kocsin (határjel?). Erről Bendeffy László véleménye egykoron rakott téglalapokon álló kultikus hely.

A jobbágyok házai térdig mélyen a földben voltak, jó „banyakemence” ontotta a meleget. Kerítés: nád, illetve napraforgószár. Házak tetején szalma (zsindegy) található (Mondák Izsákról sok érdekeset megőriztek a török világból, a betyárok idejéből...)

Fényes Elek: Magyarország Geographiai szótára 1851-ben „van itt jeles, cseréppel fedett városház és vendégfogadó.”

Petőfi még néhány generáció után így versel erről a vidékről:

„Itt születtem én, ezen a tájon az alföldi szép nagy rónaságon...”

Zalai Szalay László: A pusztá balladája közel hozza a régiek életét. (Pantheon Kiadó, Bp. 1943)

Nevezetes családok Izsákon

Reviczky József birtokos nemes, felesége Laczkovich Anna. Sírfeliraton (I. római katolikus alsó temető) cs. és királyi tanácsos, hétszemélynök. A Reviczkyről szóló irodalomból kiolvasható az egykori egyetemi tanár elhagyta fővárosi életét az 1790. évi országgyűlés erősödő német politikája miatt és vidéki kis nemesi birtokán élt szerényen. Felesége révén a Martinovics-féle perben elítélték rokonát, Lackovitz Jánost.

Reviczky Ádám, előzőnek fia magas tisztségeket ért el, 1825-ben Miskolcon iktatták be Borsod vármegye főispáni székébe. Reviczky István jurátus Pesten, Petőfi környezetéhez tartozik. Komárom ostromáig küzd a szabadságharcban. Reviczky Judit ágán Mednyánszky László báróig lehet eljutni, aki 1849. július 2. az első kivégzett áldozata a forradalomnak (Lipót vár feladása).

Szily Ádám birtokos nemes és felesége Jeszenszky Karolina családtagjaikkal élnek Izsákon. Szily Kálmán (1838-1924) műszaki végzettsége mellett. 1889-től az MTA elnöke, majd főkönyvtárosa haláláig (A nyelvújítósztár kiadása mellett több folyóirat elindítója).

Csemniczky Máttyás és családjától Csemniczky György szolgabíró volt kortársként és rokonként állt legközelebb Máttyásihoz. Halálakor sírversét írta meg.

Ennek a családnak a tagjai között 1848-ban három fiút találni az összeírásban. Csemniczky Gábor elesett, 1848. Manswörd.

Bankos János és családja a Revickyek birtokán gazdatiszt. Ennek fia Bankos Károly jogász, Petőfi barátja, támogatója (Kunszentmiklós). Benyovszki János főkertész a Reviczky birtokon. A nehéz sorsú egykor jól csengő családnevet többen használják utódai közül.

Csukás János és felesége Dömötör Judit az első betelepültek a török világ utáni néptelen pusztaságon. Csukás András városi és egyházi elöljáró (1831). Hosszú élete során kapcsolatban állhatott a Mátyási családdal. A temetőben levő rózsaszín sírkő feliratán kívül nem tudunk sokat a családról. Az ezredfordulón jelentek meg a család életét kutató emberek, így tudtuk meg történetüket Károly Róbert idejétől napjainkig. Nem tudtuk a nemességet sem.

Takaró János az összeírásokban Czemiczki Mátyás jobbágya. A családutatók a későbbi nemes egyházfiak, irodalmárok Tihany várának kapitánya volt Mátyás idején Takaró Mihály ősük.

Az egyházi adatokat tekintve, fontos munkát látott el Mátyási Kovács János nagytiszteletű úr. A protokollumban 40 oldalon latin nyelven leírta a település előzményeit. Felismerte és vállalta a 10 gyermek nevelését, iskolát indított el. Művei: fordítások, prédikációk (Országos Széchenyi Könyvtár). A család szerény körülmények között élt. Egy sártemplomban prédikált. A jelenlegi parókia 1822-ben épült Izsákon, márvány emléktábla őrzi emléküket.

Belépvé az első szolgálati helyi-

Az 1822-ben újjáépített izsáki református parókia

Mátyási József szülei

ségbe, szembetűnik kettő darab festmény. Mátyási Kovács János és Polgár Kotzog Julianna portréja, melyek ismeretlen művész alkotásai (1785). Bátor, határozott jellemet mutat a férfi portré, a nagytiszteletű asszony a kor szokása szerint fűzőben, kedves mosollyal. Méltósággal néznek a 21. század embeire. Több egyházi könyv, kiadvány is őrzi ezt a képet. Nem volna ma szinte semmi dolgunk, ha minden ember így

felismerete volna a saját kora által használható lehetőségeket, mint ezek a szülők. A nagytiszteletű úr családja például állhat sok magyar család előtt. Nagyon is jól alkalmazták a tanítást a „talentumokról” és tovább tudták adni a mindenkori utódok számára.

Piéta szobor (Izsák mondái, legendái írta: Kovács Gyula tanár, igazgató). A szobor talapzatán 1763 évszám olvasható. A szájhagyomány néha nem követi a történelmi valóságot. Egyik Izsákon élő birtokos család a Martinovics perben úgy tudta magát kimenteni házkutatáskor, hogy a lakásban levő Mária szoborba rejtették el a kompromittáló iratokat. Így mentesültek. Ennek emlékére a kastély kertjébe állítottak egy PIETA szobrot (ma a római katolikus templom kertjében áll).

Mátyási József utazásai

Mátyási a család első fiúgyermeke, akit a gondos szülők korán elengedtek a biztonságos, falusias környezetből. A korabeli közlekedési és útviszonyokat tekintve, nagy áldozatok árán. Kecskeméten, Nagykőrösön, Debrecenben majd a német szó alapos elsajátítása érdekében Pozsonyban végezte iskoláit. Pesten ügyvédi és írnoki gyakorlatot Sári Szabó Sámuelnél szerzett (aki később Kazinczy Ferenc ügyvédje lett a Martinovics-féle per idején). Mindezek jól érzékeltetik, milyen magas elvárások neheztedek a fiúra. Megfelelni a különböző iskolák, szálláshelyek követelményeinek. A művelt, irodalmárkodó édesapa és környezete elvárta a jó teljesítményt, amint Mátyási József élete, munkássága mutatja, sikerült megfelelnie.

Utazásai részben az iskoláival, másrészt munkájával és végezetül a rokoni, baráti látogatások ápolása érdekében történtek. A családban kapott útravaló, a hit alapjainak lerakása mellett alaposan megismerte a világ különböző eszmei áramlatait, kihívásait.

Két művelt főúr magántitkárként foglalkoztatta, néhány évig.

Széki Teleki József gróf Ugocsa vármegyei főispán, koronaőr, stb. (Lásd, Csanak Dóra: Két korszak határán c. könyv). Az arisztokrácia jeles képviselője alkalmazta a jogász végzettségű, tehetséges fiatal Mátyásit titkónoki állásra. Ugyanitt a gróf Pesten levő palotájában kapott elhelyezést a hatalmas könyvtár gondozására Cornidesz Dániel a későbbi jeles egyetemi tanár. A gróf gondos gazdaként birtokainak gondozása, a család, gyermekei taníttatása mellett hivatali kötelességét is teljesítve, sokat utazott. 1790, Pozsonyban az országgyűlésen jelen van Mátyási is. Később Teleki sógorát, Wartensleben grófot helyettesíti az 1792. évben, mint követ. Teleki magával viszi titkárárt 1791-ben, a birtokai látogatására, majd Kolozsváron a Diétán vesznek részt. Teleki gróf Gernyeszeg a család ősi fészkében a 365 ablakos kastély és park

renoválását ellenőrzi, illetve ősapja Teleki Mihály kancellár szarkofágjának elhelyezésére református templomot építtet. Mátyási József titoknoki állása mellett szorgalmasan jegyzetel. Élményeit versben rögzítve „Dániel” barátjának számolt be erről az útjukról.

*„Némely azt a helyet tartja hazájának,
Ahol kiszabadult méhéből anyjának;
Mát; ámbár túlvigyék az északi fagyon,
Ha jól él, azt mondja, hogy ő otthon vagyon...”*

Mátyási bemutatja a Maros mentén lévő Gernyeszeget. Kolozsvárt majd a Cigányvárost, megemlítve „Csucsuj, a fekete sereg Orfeusa... / Kinek hegedűje hegyeket táncoltat...”

A szállásadó gazdák mellett Mátyás király és Bocskai István fejedelem szülőházát írja le. Fontosnak tartja tájékoztatni barátját és majdani olvasóit.

*„Utazó hazafi! valaki itt elmegy,
kötelességedről feledékeny ne légy,
E szentséges helynek megmaradást óhajts,
Szívednek legmélyebb fenekéről sóhajts,
S ama két szent sírhoz futván gondolattal
Borulj hantjaikra, öntvén könnyharmattal...”*

Mi, kései utazók 200 év elmúltával sok mindent újra felfedezünk a leírtak nyomát is keresve: Gernyeszeget, Kolozsváron! Mátyási elkíserte Teleki grófot, az arisztokrácia, az akkori Magyarország képviselőjében utazó munkaadóját I. Ferenc uralkodó német-római császárrá koronázási helyszínére Budára, Prágába és Frankfurtba is 1792-ben.

Az utazás során több diplomáciai vagyis hivatali kötelessége teljesítése mellett egyúttal a gróf kérését teljesítette, s Göttingában meglátogatják az ott tanuló magyar diákokat. Kiss János a későbbi evangélikus szuperintendáns leírja a gróf és Mátyási látogatását: hangulatos jelenlétüket a diákok között. Az utazás során sok mindenről tudósít (öltözködés, társaság, étel) nem feledkezik meg a tanításról, a hazaszeretetről sem.

*„Oh, hazám! míg élek, ápolgass kebledben,
Holtom után pedig nyugtass szent földedben...”*

Mátyási József verseit sokan olvasták, nagy számban jelentette meg kiadott műveit. Kézírtos munkáit kézről-kézre adták, gyakran lemásolták, így többen részesültek szép gondolataiban. Itthoni élete, s a Kecskeméten töltött negyedszázad szintén sok, értékes gondolatot, baráti gesztust, rokoni szeretetet áraszt. Solt mellett az uradalmi intézőnél, Erdélyi János barátjánál időzik, megismeri a pásztorok életét. A Gulyásnóta címen írt munkája a szabad pásztorélet és a

jobbágyi kötöttségben szenvedő közösségek életét mutatja be élvezetes, verses formában. Ez a műve különböző népzenei gyűjtésekben fellelhető, pl. Petőfi is megtalálta.

*„Még azt mondják, nincs asztalom, széköm,
Különb van, mint bárónak énnéköm,
Asztalom a sík mezőnek partja,
Iszom, öszöm, ahún kedvem tartja.*

(családi gyűjtés)

Lásd, Kálmán Lajos tanár, zenetudós (Kecskemét) gyűjtésében is kettő darab Mátyási változat élt a környéken élők ajkán népdalként. A kései utódok fontosnak tartották a közönség tájékoztatását a helyi eseményekről. Így a Kecskeméti Lapok c. újság 1880-ban a 31. számban a TÁRCZA rovatban teljes terjedelemben megjelentette a Gulyásnóta c. Mátyási verset. Kiskunhalasra Mátyási Imre testvéréhez gyakran utazott. Vorák József tanár, néprajzkutató megjelentette a korabeli újságban Mátyási egyik versét, melyet Kiskunhalason írt.

1816. július 14-én Reviczky József birtokos nemes beadványa alapján Izsák mezővárosi jogot kap. Nincs bizonyáglevelünk eddig Mátyási esetleges hivatalvállalásáról. Kézírása alapján végrendeletek, beadványok készítését végzi Izsákon. Mégis, biztosan állíthatjuk, jogi végzettsége és a szülőföld iránti hűsége alapján szintén részt vett Izsák közösségi életében. Az új szerzeményi területeken a település földesurait, lakosait pontosan ismerjük (Urbárium). Sajnos több fontos iratot eddig nem lehetett találni az országos elérhetőségekben ami segítené kibogozni kik voltak Izsák elöljárói (bíró, jegyző stb.). Fekete gróf életjáradékot biztosított titkárának, így megélhetési gondjai egy ideig nem lehettek Mátyásinak.

Mátyási József Izsákról többször útra kelt. A kialakított postaútvonalak érintették a települést: Pest-Kunszentmiklós-Izsák-Kiskunhalas-Kelebia. Itt írta szülőföldjén néhány művét is. 1811-ben ujjgyakorlatnak szánva, lefordítja Delaveux (Delevü) Mezei éjszakák című munkáját franciából. Ez a tíz tételből álló verses leírás a természet himnusza is lehetne. Nyilván a nagy francia mesterek nyomán keletkezett.

A barátság, a szeretet kifejezése régen foglalkoztatja Mátyásit. Fekete gróf Fóton levő birtokán élnek: írással, levelezéssel, vendégek fogadásával telik idejük. Már ekkor elkezdí munkáját a gróf biztatására. Végleges befejezése Izsákon történik. A barátság és annak mestersége 1821-ben jelenik meg Pesten. Izsákról értesíti József nádort és Beckers József főudvarmestert Bécsben és elküldi ezt a munkáját. A főudvarmester levélben köszöni meg a küldeményt.

Végezetül olvassuk Mátyásit, *A szerző a maga munkáihoz* c. versét:

*„Verseim! amidőn juttok szabadságra,
MenjeteK el Magyar - és Erdélyországra,
S ami egyetleny kötelességetek,
Ti csak Használjátok s Gyönyörködtessetek.
Ti messze széledtek, én helyben maradok,
Azért útra való tanácsokat adok:
Köszöntsétek szómmal a két nemes hazát,
Áldva tapodjátok vizét és szárazát.
Akik szenvedhetik még a versöntőket,
Látogassátok meg s tiszteljétek őket.
Ahová beléptek, s ki nem darabtaznak,
Ezt mondjátok: Áldás, békesség e háznak!”*

Barátok között Izsákon

A család támogatását, fiútestvérek iskoláztatását Mátyási József az édesapa halála után magára vállalta. A lányok idejében férjhez mentek, s a környéken laktak. A fiútestvérek közül Mátyási Imre Kiskunhalason házasodott, Mátyási Sándor Tasson élt, míg Mátyási Zsigmond Dunavecse jegyzője volt, 1831-ben bekövetkezett haláláig.

Özvegsége idején az édesanya nevelt lánya segített a ház körüli teendőkben, aki 1809-ben kötött házasságot Damásdi Istvánnal. Ez a segítség az idős nagytiszteletű asszonynak és még az otthon maradt családtagoknak sokat jelentett. Mátyási József édesanyja halála után már egyedülállóként élt Izsákon. Ezt mondhatjuk életében fehér foltnak, adatok hiányában. (kb. 15 év).

Forgács János nemes végrendeletének tanulmányozása, grafológiai vizsgálata juttatott bennünket arra az eredményre, hogy Izsákon jogi tevékenységet végzett. Lehetséges, valamilyen tisztséget viselt, aminek eddig nem találtuk bizonyítását. A társaságot, ismerősöket felkereste, köszöntötte.

Ó muzsikán új nóta címmel verset írt Szily Antal barátjához 1817-ben. A páhi pusztáig elnyúló birtokon gazdálkodott a jó barát, Izsák mellett.

*„Azt kívánom huszárosan: hogy az Isten éltesse,
Ábrahámhoz a depóba küldeni ne siessen,
Atyád, véreid, barátid, szeretőid éljenek!
Lengyel, német, olasz fejes palántáid nőjenek,
Hadd lássák a külföldiek, hogy szebb csíra kezeget.
Ahol meleg ágyaikba magyar kertész vetetet!”[...]
„Bölcs tétel volt farba rúgnod a lármás nagy világot.*

*Engedjen is az Ég érned itt hosszú a boldogságot.
Népek gondja hadd őszítse politikusok haját;
Te dohányozva füstöld ki fejedből világ baját [...]*

Szily Antal főstrázsamester úr Bécsben a Szent Korona őrparancsnoka (1790-1807) katonaként részt vett a Napóleoni háborúban. Az obsitos katonát itthon, Izsákon köszöntötte fel Mátyási Gyönyörködtek a fácánokban, az új szőlőültetvényekben, a birkanyájban, a jól berendezett gazdaságban.

*„Téged gyönyörködtessen itt szókráti kishajlékod,
Tábori ponyvasátorod s terepély tölgyárnyékok!
Amabban vagy ezek alatt szabadabb időt töltesz
Kevés hív barátid közt, s kujonoknak nem költesz.
Itt nem siketül a füled rossz nyelv- és harangszótól.
Ment vagy kémtől vagy két lábú rúgós számártól, lótol.
Szebb pusztádban uralkodni, mint palotákban másznod,
S nyulat, rókát, madarakat mint kegyelmet vadásznod.
Ha kell, a legfelségesebb templom itt az ég alja,
Minden papszónál tanítóbb hang a természet zaja....”*

A névnapozáshoz tartozó pikáns köszöntés után az étel, ital felsorolása jön. Kevés utalást találni a köszöntőben a múltra, a katonai sérülésre is:

*„Fájdalom szenvedésidet a sors azzal bérelje,
Hogy lőtt karod álmodban is szerettidet ölelje.”*

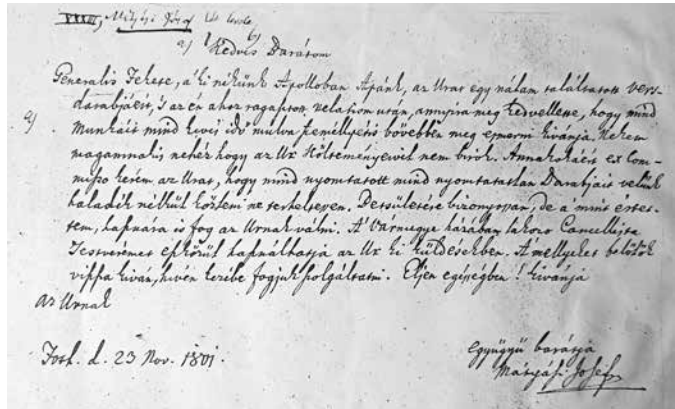
1805-ben Szily Antal és Brunszvik Teréz grófnő jegyesek. A fiatal huszártiszt és Brunszvik Teréz esküvőjét a család meghíúsítja. Martonvásár a grófi család birtoka, a helytörténeti kutatás mai álláspontja szerint a feltételezett „kedves” vagyis Beethoven szíve hölgye Brunszvik Jozefin.

Teréz és testvére, Jozefin az özvegy édesanyával Bécsben töltenek hosszabb-rövidebb időszakot, zongoraleckéket vesznek és bemutatják őket az udvari társaságban, Bécsben. Képzeletünk előtt megjelenhet a fess huszártiszt és a szép Brunszvik Teréz a bálban. Brunszvik Teréz lett a magyar óvodai és nőnevelés nagyasszonya rokonával, Teleki Blankával együtt.

Mátyási József levelezései

Mátyási a megmaradt levelezései és életrajzi adatai szerint gondos barát, jó rokon, tisztelettudó emberként állhat előttünk. A könyvtáralapító Széchényi Ferenc gróf néhány levele az OSZK-ban megtalálható. Széchényi Ferenc gróf művelt főúrként időben érzékelte a Habsburg uralkodóház németesítő politikáját, s felismerte, mit tehet a magyarság műveltsége érdekében ez ellen. 1802 novem-

berében felajánlotta magángyűjteményét (könyvtár és különböző régiségek) valamint felesége Festetics Julianna ásványgyűjteményét egy építendő múzeum javára (később Nemzeti Múzeum). Az alapítólevelet 1802 novemberében a Helytartó Tanácstól kapta. Széchenyi

Mátyási József egyik levele Csokonaihoz 1801-ből

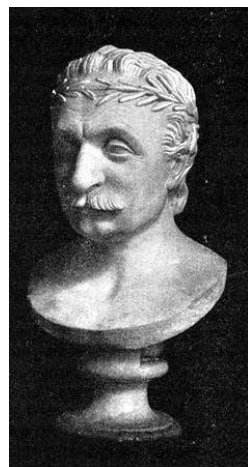
mások felajánlására is számított. Mátyási József elküldte saját munkáit és kéziratának egy részét, közöttük Goldoni „Gavallér és Dáma” című színművének fordítását. Ezt a Mátyási fordítást 1794-ben használata fel Kelemen László előadása. Gondoskodott édesapja Mátyási Kovács János tiszteletes úr prédikációinak és fordításainak eljuttatásáról. (1802.) A levelezések kezdete: „Tekintetes és igen tudós Mátyási József úrnak, méltóságos gróf Fekete János titkáranak Széchenyi Ferenc gróf szívélyes üdvözlétét küldi! A Magyar Könyvtár jegyzékével, mely azelőtt az enyém volt, most viszont már országos és amely három kötetben öleli fel a nyomtatott könyveket... fejezem ki tekintetes uram, a há-lám. Nem kívánok mást, mint hogy egy rövid, saját kezeddal, tiszta ívre, tetszé-sed szerinti szavakkal írt levélben értesíts arról, hogy megkaptad a jegyzéket...”

Csokonai Vitéz Mihály (1773-1805) debreceni poéta. Közös kapcsolatok az ősi Alma Mater, a magyar nyelv és kultúra szerelme, vidám társalkodás, tarokk. Mátyási és Csokonai megismerkedése több szalon képzelhető el. Háló Kovács József (1830. Nagykőrös) Debrecenben tanította Csokonait. Kecskeméten, Halason majd Nagykőrösön lelkész. Apósa Göböl Gáspár Kecskeméten esperes, a költők nagy barátja. Egyik Csokonai levél bekerült a 8 kötetes monográfia 2. kötetébe. Az MTA kéziratárában 1803-ban írott Csokonai levél Mátyásihoz, a betegeskedő költőt vigasztalja, bátorítja a jó barát. 1795 áprilisában Kecskemétről megy a város fogatán a két jó cimbora Pestre. A már ismert, tisztelt Mátyásinak kölcsönzi a város a fogatát. (L. Ladányi Gergely főbíróhoz írott köszönőlevél). Csokonai legációból jövet Kiskunhalasról, ill. Somogyból a tanítás befejezése után Kecskeméten át érkezett. Sajnos, csak élénk fantáziával lehetne kitalálni, hogyan.

Mátyási József sok helyen tartózkodott munkássága idején. Gróf Teleki József kíséretében a gróffal utazott. Erdélyi utazásai során Gernyeszegen, Kolozsvárott jártak. N. Dániel barátjának verses úti beszámolót ír. Édes Gergely üdvöz-

lőverset írt Mátyásihoz 1802-ben. Találkozásukról, levelezésükről nem tudunk. Pesten élt az ismeretlen barát, talán Cornidesz Dániel, akinek verses levélben számolt be a Teleki gróffal történő „Erdélyi utazások”-ról. Családi levelezéseit az idő vasfoga nem hagyta meg. Versei és egy-egy levéltári adat vezet eredményre. Fiútestvérei nevelését, iskoláztatását segíti (10 testvér). Mátyási Zsigmond (1831) Dunavecscén jegyző. Mátyási Imre (1852) Kiskunhalason tanácsnok. Mátyási Sándor (1860) Tasson birtokos. Más rokonok éltek még a családból Kecskeméten, Mátyási Márton kovácmester, a Nagytemplom körkerélyének készítője, három leány édesapja (1818). Mátyási Lőrinc birtokos, Éva leányától jön le a családi ágazat a Kéry és Réthey családig. Mátyási József többször lakhatott itt a rokonánál.

Ferenczy István szobrászművész (1792-1856) és édesapja idejéből Rimaszombat, Pest, Kecskemét között jártak a levelek. Nagy Krisztina kutató 2013-ban az MTA Doromb című kiadványában tette közzé az 1802 és 1841 között keletkezett leveleket. Nemzeti Galéria kézirata. Valószínűleg a Mátyásiról készült márvány mellszobor és a levelek egy időben kerültek elhelyezésre. Ferenczy dolgozott Kecskeméten 1834-38. között egy, Szánthó Mártonné által rendelt síremléken. Többször találkozhattak Mátyásival, aki ekkor már Kecskeméten élt. A mellszobor létezéséről eddig nem volt tudomásunk. Internetes keresgéléskor akadunk rá 2013-ban. Az egyébként szerény Mátyási sehol nem említette a róla készült mellszobrot, ahogy egyik méltatója sem. Nem maradt meg írásos említés a szülők festményéről (mellkép). Ezek ismeretlen festő alkotásai, Izsákon a Református Egyház Parókiáján találhatóak. Felújították 1989-ben a nagytiszteletű úr halálának 200. évfordulóján.

*Ferenczy István
szobrászművész
portréja Mátyásiról*

Thália szolgálatában

Az 1790. évi országgyűlés a magyar nyelv megmaradása érdekében felvetette tervei közé az anyanyelvű színjátszás létrehozását. Kelemen László (1762-1814) nevéhez fűződik az első Magyar Játszó Színi Társaság létrehozása. Kelemen László édesapja a „barátok templománál” volt kántor, Kecskeméten. Simai Kristóf piarista IGAZHÁZI c. darabját adták elő. Főúri támogatók mellett a színészet támogatói lettek a Pesten tanuló, ill. dolgozó Kecskeméti, nemzeti érzelmű fiatalok: Szomor Máté, Nemes András, Mátyási József, Liebenberg András. Ideiglenes helyszínek álltak rendelkezésre: Budán faszínház. Majd vándorszíntársulatként működtek. Felleptek Kecskeméten 1796-ban és 1800-ban, stb. A Cserepes Vendégfogadó (ma SZTK) épületében.

Mátyási József lefordítja Goldoni németül megjelent darabját a társulat számára. Az olasz commedia del arte képviselője éles társadalomkritikát is megfogalmazott bizonyos írói korszakaiban. A Gavallér és Dáma c. darabjában két szerelmes életét, történetét mutatja be. Más darabjában találkozunk a hétköznapi emberek ábrázolásával. Az egyszerű, dolgos lány és udvarlója ábrázolása mintegy elégtétel a korábban divatos színdarabok között az átlagos néző számára. Más darabjai lettek közismertek Goldoninak: A fogadósnő, Két úr szolgája, A kávéház, stb.

Kelemen társulata bemutatta Mátyási fordításában a Gavallér és Dáma c. színdarabot 1794. júniusban Pesten. (OSZK kéziratára máig őrzi a művet). Mátyásinak hosszú élete során többször kínálkozott lehetősége színházi élmények megtapasztalására. Azonban nem találtunk erre konkrét adatot. Teleki gróf maga is szerény, puritán módon élte főúri életét. Fekete gróf fiatal éveiben Bécsben gyakran megfordult, az országgyűlések parádés megjelenésű személyisége volt. Mátyásival többnyire a Pest-közei Fóton éltek, itt fogadták a nyelvújítást ellenző irodalmárokat, csendes, vidéki nyugalomban.

Kecskeméten Király Sándor vendéglős 1833-ban épített ún. állandó színházat. Itt játszott 1843 telén Petőfi a Borostyán c. darabban. A vendéglős többször segített az idős poétának: ürmös, fa, kakas küldésével (L. alkalmi versek Mátyásitól). Valószínűleg látogatta a házához közeli, alkalmanként szereplő társulatokat, itt kapott szívélyes invitálást az előadásokra. A Kecskemét c. folyóirat a színészet 100. évfordulójára emlékezve tiszteleg Mátyási előtt 1890-ben.

Társasági élet Kecskeméten

Mátyási József Kecskeméten él, házat vásárol a Budai utcában egy görög kereskedőtől 1824-ben. A telekmegosztás toldalék építése engedélyezett volt. A szomszéd, Szilágyi Lajos ügyész mégis perre ment. A Merstse Konstantin kereskedő nevével fémjelzett ügy évekig elhúzódott. Mátyási tapasztalatait megfogalmazta „óvakodj a görög, sat. kereskedőtől.” Végül a temetőhöz vezető úton (ma Rákóczi út) vásárolt házat, lásd „Viskói uradalom” című munkáját.

Utazásai, barátaival történő találkozásai a korábbi években úgy történtek, hogy előzőleg rokonainál kapott elhelyezést. (Pl. Csokonaival utazott Pestre a város fogatán 1795!) Egyházi személyiségek voltak körülötte barátokkal: Veresmarti Vég Sámuel, Háló Kovács József, Göböl Gáspár, stb. mesteremberek, fogadósok, tanácsnokok: Ladányi, Ferenczy, Dömötör, Szeless, Sárközi, Gyenes, Bagi. A régi színészbarátok közül Kecskeméten él Nemes András (1760-1844) ügyvéd (az un. Kanalas-társaság elnöke). Szomor Máté (1758-1819) ügyvéd, később főfiskális, stb.

Katona József (1791-1830) szintén sokat fáradozott a magyar színjátszásért. A Bánk bán c. műve mellett több színdarabot írt. Versei szintén ismertek. 1820-ban költözik Kecskemétre, 1826-ban a nemes tanácshoz benyújtja egy végleges

színház tervét. Nem fogadják el. Egyes vélemények szerint visszahúzódva, emberkerülő életet élt. Ennek ellentmondani látszik, hogy vadásztársaság működött Kecskeméten, ezt megőrzi Katona József vadásznaplója is. Ez időben a városi társaság egyik összetartója ez a kör volt, valószínűleg az idősödő Mátyási már nem hódolt ennek a szenvedélynek.

Kaszinó társaság alakult Kecskeméten 1830-ban. A városban élő polgárok, közéleti emberek összefogása baráti kötelék ápolása érdekében, sokan közreműködtek Mátyási ezzel a lehetőséggel nem élt. Színházi élet alkalmanként volt, kárpótolta az olvasás és az írás, amíg a szeme engedte. A közösségi élet fontos színterei a templom és a családi összejövetelek voltak. Mátyási József alkalmi versei erről tesznek tanúságot: vőfélyvers, libator, temetés, disznóvágás, névnapozás, stb. Felköszönti nagyszámú rokonságát. Különböző népszokások éltek a városban: pl. „bikahajszt”, betlehemezés, virrasztás.

Itt él Kecskeméten Mátyási Márton kovácsmester és három lánya, valamint, Mátyási Lőrinc kinek Éva lánya házassága révén a Paréj családon át eljutunk a ma élő Kéri lányokig. Erzsébet, Katalin tanáreberek, Anikó ügyvéd, Zsuzsa kereskedő. Mátyási korabeli rokonai, ismerősei: Borbála, Judit, Zsuzsanna, Mária szintén örvendezhettek az ajándék versnek. Barátait megtiszteli pl. 1836 Pál nap reggelén:

*„Sárközi Pál régi görög Nesztornak magyar mása
Leygen! Élven míg e lehet, mint amannak mondták:
Tapasztalttá tett nagy vénség, ha valakit, engemet,
Folytatván két század után harmadikban éltemet.”*

(Ovidius-ra utaló lábjegyzettel)

Örvendeztek a társas összejöveteleknek, beszélgettek, ettek, ittak, énekeltek (Magasan repül a daru, Cserebogár, sárga cserebogár...), kártyáztak, tarokkoztak, pipáztak stb. Anna napra írott verse a születésnapra küldött ajándék kaka-sért:

*„Izsák kakas kedves négy kakasnéjával,
József gazdájoknak szívével, szájával
Kívánják: hogy éljen leányostól Anna” [...]*

Bátran nézett (néha csodálkozva) a jövőbe, idézve a Bibliából a 90. zsoltárt „az ember élete 70 esetleg 80 év”, több verset írt születésnapja alkalmából.

*„Azért kaszás, kapás csontváz bár közelgetsz, nem félek
Tudván, hogy halhatatlanul, halálom után élek.”*

Ilyen megbékélten tudott élni viskójában, a város közepén, ahol minden közel elérhető.

Naplemente

Mátyási 60 évesen költözött Kecskemétre. Hivatalt nem vállalt. Egyes beadványokon szerepel a neve. Valószínűleg környezetében sokaknak segített jogi tanácsaival, kérvények írásával. Fekete gróf életjáradéka biztosította számára huzamosabb ideig a szerény, de gondtalan megélhetést. Az első házat 1000 forintért vette, ez kb. 3-4 évi életjáradék volt.

Az 1841. év még fontos munkálkodását jelzi. Fáy Andrásához írt levelében tájékoztatja, hogy kéziratait elküldi a Tudományos Gyűjteménynek. Levelezés Ferenczy Istvánnal. Fontos megemlíteni Ferenczy István szobrász Kecskeméten jár több alkalommal. Megrendelésre elkészíti Szántóné Kuthi Julianna márvány síremlékét. Felavatása 1838-ban volt.

Mikor készült Mátyásiról a mellszobor? (kb. 1825-38). Ez a rejtőzködő említésen kívüli szobor a Nemzeti Galéria tulajdona. A többször gyengélkedő költő szívós, tudatos életű lett. 1808-ban készült katonai összeírás Izsákon lévő nemesekre vonatkozóan, itt nyilatkozik gyenge egészségéről. Katonai szolgálatot nem vállalt, ill. tudatosan kerülte, a szabadságát féltette! Az 1831. évi nagy kolera járványban sokan meghaltak, testvére Mátyási Zsigmond Dunavecscén, Kazinczy Ferenc Széphalmon stb. A Kecskemétre, Izsákra jellemző orvosi gyógyszerészeti ellátás mellett sokan tudták alkalmazni a régiek tudását, a „füben-fában orvosság” gyakorlatát. Idős korára házába fogadja Kiskunhalasról unokaöccsét. Elkészítik, rendezik a még meglevő írásokat. Új végrendelet és leltár készül.

1841. évi március 21-én írt vers:

*„Hét év olta hiába fent rám egy kaszát a halál.
De ma párját is kalapált, s kettővel majd eltalál.
Inneplem születésemnek tavaszt újító napját,
Nyitván, folytatván örömem és boroshordóm csapját.”*

Horatiusra emlékezik mikor így ír:

*„Amit jóbarátidra költesz
Nem száll halálotat óhajtgató kapzsira.”*

Szőlőt vásárol a kollégium számára. Egy házaspár (Salamon, Gombos családok) segíti házimunkáit, róluk is gondoskodik végrendeletében.

1842-ben Kecskeméten jár Garai János (Szekszárd neves költője) bepillantva, látja a költőt „óság” kifejezéssel illeti. Ilyen lejárt, régi verselő, kopott atillában már nem sikkes az ifjúság előtt!? Így múlik el a világ dicsősége.

A társalgások, baráti látogatások érdekes témákat adtak. Liebenberger szücs-mester egyik fia András például 18 operakézirattal kopogtat a városhoz segítségért. Ám nem kap Kecskeméten támogatást, Bécsben viszont utca őrzi nevét.

Kecskemét ez időben 30.000 lakosú város. Kik voltak egymással szívélyes kapcsolatban nem tudjuk, de következtetni lehet.

Ismerte Katona József főügyész Mátyási Józsefet? Ismerhette. Jogi ügye volt Mátyásinak Kecskeméten. A közös ismerősök és utódaik Pesten a színészvilágban. Katona József 1813. december. Lutza széke színdarabja szerzette (K.J.) a királyi táblabíróság hites jegyzője. Ekkor a Bánk bán szerzője Karacs Ferenc rézmetszőnél lakott. Ismerősök, barátok lehettek a jogi pályán is, Pesten 5 éven át dolgozott Mátyási különböző jogi beosztásokban.

Találkozhatott Petrovics Sanyikával és rokonaival? Ismerhette Hruz Mihály bátyánkat, akinél a fiú lakott. Itt járta első évét az evangélikus iskolában, tanítója Schiffendecker Dániel (lásd Bács-Kiskun Megyei Levéltár). A tanító Naplójában Mátyási-kötet van felsorolva. Talán használta tollbamondáskor. A költő Petőfi Sándor néven színészkedett is Kecskeméten 1843-ban. Ismerte Mátyási a közlekedés „náj”-módiját (német neu alapján)? Utazott vonaton? Követte a szabadságharc eseményeit? Ez már fogas kérdés lenne. Lábjegyzeteit kutatva azt mondhatjuk: talán.

Gyászjelentésén olvasható: „A hajdan lángeszű költő, - a lelki elevenségét véglehelletig megtartott aggastyán, néhai: Mátyási József úr. élte 84-ik évében, folyó 1849. évi január 15-én d.u. 3 óraker jobb létre költözött. Az idvezült rokonai s baráti”

A hálás kecskeméti utókor tisztelgett emléke előtt, 1860-ban emlékoszlopot állított sírhantjára. Egy lant, név és évszám. Látjátok feleim, ennyi az élet – halljuk a búcsúzó sorokat. Ma Kecskeméten a köztemető dízsírhelyén rójuk le kegyeletünket és elhelyezzük a megemlékezés virágait születése és halálának évfordulóján. Szép kovácsoltvas kerítés készült az utókor tiszteletét kifejezve.

Kecskeméten 1868-ban indult az első folyóirat, így sok iratot át kell böngészni egy-egy mondatért.

Mátyási gyászjelentése

Mátyási hatása az utókorra

Mátyási jól gazdálkodott talentumaival. Eligazodott korának eszméi között. Művelt ember, vidám természetével sok barátot látunk körülötte. Költői babérokra nem pályázott. Észlelte az akkori irodalmi körök megosztottságát, elítélte. Népies, vidám munkái mellett saját korának hibáit osztorozta munkáiban.

Mátyási József sírja a kecskeméti köztemetőben

Fontos láncszem a magyar irodalomban. Több irodalmár kimutatta az utókorra gyakorolt közvetlen hatását. A magyar színjátszásért sokat fáradozott. Több népzenei kiadvány őrzi népdallá vált verseit. Kecskeméten dr. Kálmán Lajos népzenei munkája 1999-ben jelent meg (Kecskemét Füzetek 9. szám) két Mátyási verssel. Farkas P. József újságíró Mátyási költészetéről írta szakdolgozatát (ELTE 1985). Fejős Jenő ezüst koszorús nótáénekes könyvében (Résnyi betekintés a magyarnóta történetébe) megemlékezik Mátyásiról (2019).

III. MÁTYÁSIRÓL A MESTERKEDŐK ANTOLÓGIÁBAN

Kovács Sándor Iván
irodalomtörténész
Régi Magyar Irodalom Tanszék
ELTE

MÁTYÁSI JÓZSEF
(1765-1849)

*„Én Magyarországnál szebb
hazát nem látok.”*

Gyöngyösi és a telegráf között

Édes Gergely hosszú életű nemzedéktársa volt, egyszerre érték meg a XIX. század közepét, amikor már Petőfi és Arany szabott irányt az új költészetnek. Mátyási át is köti a maga művét az övékéhez a „gulyásnóta” népdalváltozatával vagy más versei Alföld-színeivel, pedig a *Semminél több valami* (1794) barokk fordulatokkal teli előbeszéde szerint az „unoka”-helyzet izgatja inkább, mármint a régiekhez mérve. [...]

Az öregedő Mátyási az öreg Gyöngyösit idézi meg, s övele és a Gyöngyösi-költészet sorsával példázza a maga költészettörténeti helyzetét is:

*„Hogy új Helikonon ó-látvány ne legyek,
Amely kopott úton rámásztam, lemegyek,
S meredekülvén is már a Múzsás Hegek,
Sem erőm, sem kedvem, hogy több próbát tegyek.
Nyomodon indultam, hajdani Gyöngyösi!
De módod (mint neved lett) már Göröngyösi.
Változott a magyar íze, mint köntösi,
Néven, jusson kívül sinlik egyéb ősi.” [...]*

Idézzük Mátyásit:

*„Sokra megy a világ. Már rúddal beszélnek,
Égiek repülő gigásoktól félnek,
Hajók ellenében visznek víznek, szélnek;
Lehetetleneket csak együgyük vélnek.
Elme-tűjátékok kezdenek lobogni,*

*Hát apró mécszeknek nem illik pizmogni,
Hattyúk énekelnek, lúd szűnjön gágogni,
Lantok között sípnek idéetlen tátogni.” [...]*

Itt az új világ: van már „beszélő rúd” és a „víznek, szélnek” feszülő „repülő gigász”! Az egyik a telegráf – világosít fel Mátyási jegyzete -: a franciák talál-mánya, s „ez a néma hírmondó szer” úgy működik, hogy „bizonyos jeleket” mutatnak „betűk gyanánt”. A másik a *léghajó*: Mongolfier fundálta ki, „egy tűzi erővel megtöltött, s az által a levegőbe felemelkedni szokott nagy golyóbis”, amit a franciák vittek „nagy tökéletességre”, mert „egy alája alkalmaztatott ha-jócskába egész levegői utazásokat tettek”. (Nehéz megállni, hogy ne idéztes-sék, amit ehhez Mátyási a biblikus és mitológiai mundért védve hozzász: „de amint a sok veszedelmes esetekből látszik ennek sem akarja *Jupiter* engedni, hogy éppen az Ég partjához köttessen ki. – Csak jobb lesz hát nekünk az *Illyés szekere* – ha bár tüzes is.” Göböl Gáspár kecskeméti tiszteletes is így gondolta: 1785-ben *Utazó lélek* címmel adott ki istenes versezetet a naphoz felrepülő vi-lágjáró lélek utazásairól.) [...]

Még egy barokk hagyományt reprezentáló helyre kell rámutatnom, mert Mátyási műveiben többször is előfordul. A barátság és annak mestersége egyik lábjegyzetes információja antropomorfi-záló térképek modorát idézi. Azét az 1537-ben már meg-rajzolt Európa-mappáét nevezetesen, amelyből kétfajta is készült a XVI. században. Az egyik álló, illetve ülő alakként jeleníti meg a mitológiai Európa istennőt. A másik vízszin-tesen fekteti végig a koronás királyasszonyt földrészünk tér-képén. [...]

XVIII. századi párdarabjaként Lázár János Florindá-ját idézhetjük. A népszerű verses regény két kiadásban is for-galmazta a királynős térkép-Európa leírását (1766, 1791):

*„Európa határit midőn lerajzolják,
S kis cirkalom kettős ágában foglalják,
Képzelik, hogy leány formáját találják;
Ha nem találják is, csak reá gondolják.
Látszik nekik, hogy van tágas verdigállya:
Muszka, Lengyel, Magyar, Török ezt formálja. [...]*”

Valószínű, hogy Mátyási Lázár Florinda-fordítását szövegszerűen is ismerte. De hogy elvetődött-e Egerbe is, azt nem találhatom. Ott az 1775-ben elkészült kispréposti palotában Hentter Miklós királynő-Európa allegóriáját láthatta vol-na mint freskót: Mária Teréziát ábrázolja.

*Göböl Gáspár
lelkész*

A Bonaparte fenyegette háborúzó Európát, a bika elrabolta egykori térkép-Európa „kisasszonyt” Mátyási romokban láttatja: trónszékéről hanyatt dőlt, orcája kékre pofozott, frizurája szédült, a hajkoronáját ékesítő gyöngyök „kakaskaparekká” silányultak.

Mátyási tehát a Zrínyi-allúziókkal éppen úgy keveri a görög és a keresztény mitológiát, ahogy azt barokk eposzírónk teszi. (Honnan ismerhette Mátyási Zrínyit Kazinczy 1817. évi kiadása előtt? Csokonai rajongásából biztosan, hiszen a költő már 1804-ben a *Szigeti veszedelem* új kiadására készült. De kedvelte Zrínyit Fekete János gróf is.)

Mátyási az időmértékes verselést latinul műveli, magyar leoninusra nem adja fejét: írja a maga hajlékony értelemmel egybefonódó, váratlan rímekkel élénkített, kellemes hangzású, nyugodt kádenciás sorait. Mesterkedő ötletekért ő sem megy szomszédba, de ezek józanabbak, realizistikusabb színezetűek. A sepregető szobalány-Auróra mellett ugyanazon versből emlékeztetek a szeleket szárnyra eresztő istenségre: nem pizmog sokáig, kirántja a széltömlő dugóját, mint egy kecskeméti kocsmáros: „Míg ott tanácskoznak, mit s hova kellene, / *Kiránta a dugót* a Szelek Istene, / Napkeleti csendes szellőjét futtatta, / S zászlónk vitorláját te feléd fuvatta.” A zászlók és szelek játékában a első Gyöngyösi is elgyönyörködött; Mátyási ugyanitt pompás tiszta rímet lel rá: „Apolló téve ki ma reggel egy *zászlót*, / Melynek zöld bársonyán írva láttuk *Lászlót*.” (Amikor Babits Régi magyar irodalom című szonettjében a XVII. századi Listius Lászlót idézte, tovább gazdagította Mátyási leleményét ezzel a barokk rimbokkal: „*László – gyászló – gázló – zászló.*”) Többször idézik a tulipános Mátyási-ötletet is; elébe teszek még két sort: „Míg még könnyű voltam hátára a *lónak*, / Nem ártott nem lennem betűmázolóknak,* [...] / De már úgy megülök akármely *paripán*, / Valamint áll tövén a kinyílt *tulipán*” (*Búcsúzó érzékeny játék*, 1789). A mesterkedők sokszor megverselték azonos témákat: Poóts kutyahalál-énekének Mátyásinál a *Bizonyos Mátyás gazdának* címzett kutyasírató felel meg; Gyöngyösi János Hóra és Kloska erdélyi lázadásáról írt versének Mátyási-párhuzama pedig a latin *Aeneas Christianus* és a „harmadik szakasz” a II. József-epillionból. Ezt a feltűnő ötletét ragadom ki: „Vért szomjuzó szíve talám a *havasban* / Bujdosik máig is valamelyik *sasban*”. [...]

Efféle tiszta rímek még tucatszám kikaphatók lennének Mátyási kb. 25.000 publikált verssorából. Már csak egyetlen kisciklusát és a Petőfi-Arany játszadásokig a legszellemesebb szójátékot idézem tőle.

A magyar nyelv dicséretére Mátyási egész kis versfüzért állított össze mesterkedő hatású, hangulatú, tiszta rímekkel teli versikékből. *Vélekedés, melyet a magyar nyelv eránt ország eleibe tétetett tudós kérdésre rövid és együgyű feleletül adott* című tanulmányában (Pest, 1806) arra hoz fel példákat, hogy „a magyar nyelvvel az idegenek némelyekben nem érkeznék – ugyanis a deákon

kívül melyikben lehet készíteni oly egyhangú, de más jelentésű szókon végződő egész versdarabokat, amelyenek magyarul olvastathatnak, anélkül, hogy magokat erőltetett vagy homályos voltokkal mutatnák, sőt inkább könnyűségekkel ne kedveltetnék?” Hogy példákkal világosítsam meg, amit mondok, olyan végeztűek im e versek:

„*De ha gorombának neveze valaki,
Hogy ezt mint Jóságot, gondolom vala ki.*” [...]

Ez a te! le! ki! – teleki – tele ki? – Tele ki... - lehetne az utolsó mutatvány, a po-éngörögtűz a nagy rímsziporkához. De Mátyási kérdez még valamit: „Továbbá melyik nyelvben található akkorá bőséggel olyan szókat, amelyekből egy-egy betűnek elhagyásával több értelmes jelentésű és versvégzeteknek is alkalmazható szók lehetnek, mint már csak ezek is” – és felbocsát biznyságul néhány könnyű rímröppentyűt. Fent nyolc betűhely szélességben bomlik ki a petárdából egy kis vízszintes fénycsík, majd rövidülő-elfogyatkozó szavak, szavacská (csacsckák) függőlegesülő-vékonyuló formájában huny ki:

<i>Porosz ló,</i>	<i>Tanyátok,</i>
<i>Orosz ló,</i>	<i>Anyátok,</i>
<i>Rossz ló,</i>	<i>Átok,</i>
<i>oszló,</i>	<i>Tok,</i>
<i>Ló,</i>	<i>Ok,</i>
<i>Ó.</i>	<i>S</i>

a többi.

Amikor Mátyási, az izsáki tiszteletes fia visszatért övéihez a közeli Kecskemétre s ott egyhuzamban leélte az 1824 utáni éveket, a város klasszikusával, Katona Józseffel 1830 tavaszáig tarthatott barátságot. Vajon „zsándőnoár-zsándoroztak”-e egymással, egyszer-másszor? Tudta, tudhatta-e róla Mátyási egyáltalán, amit majd csak Weöres Sándor fedezett fel, hogy Katona lírikusként a legkomolyabb hangú, egy-szersmind legkiválóbb magyar mesterkedő? (Semmi nyoma ismeretségnek. Kérdésem szokványos irodalomtörténet-írói beidegződés.)

Ketskeméti Nagytemplom anno

Halotti búcsúztató. Mészöly Gedeon szerint (ha igaz) másfél évtizeddel megelőzte Csokonai „híres halotti verseit. A falusi kántoroknak temetési rigmusait Mátyási emelte először irodalmi színvonalra, s utána alkotta meg Csokonai ama bölcselmi költeményét.”

Csokonai és Mátyási éppen összeilletek: vidám természetű poéták, s mindketten Debrecen kiképzettjei. 1795 májusában együtt utaztak fel Kecskemétről Pest-Budára: életre szóló barátságot kötve szálltak le a szekérről. „Csokonai Vitéz Mihály Az örökös Barátságnak szent kézfogását” – címezte versét Vitéz Mátyási József úrnak: „Azóta hány szíves beszédek valának, / Melyek szánk-ból költsön szívünk-ből folyának! / Tudod te azt, Múzsám! és Te, ő Múzsája! / Mit szól a két barát és *Poéta szája?*” Ezt a két kurzivált szót teszi majd rímbe Mátyási, amikor A barátság és annak mestersége utolsó előtti lapján nevének fennmaradtát jövendőli:

*„S hagyján, hadd riszáljon Zoilok rostája,
Kihullatva se lesz mívem szél prédája,
**Ha fennmarad a nép s magyarul szól szája:
Emlékezetben él annak poétája.**
Márványról metszések időtől lekopnak,
Nékem azok szíve jobb emlékoszlopnak,
Kik múzsámtól ősi magyar tejet szopnak.[...],*

Mátyási József a legelállóbb tehetség a mesterkedők közül. Paraszt és polgár és nemes volt egyszerre: értett a daloló pásztor és a könyvolvasó kovácsmester nyelvén, a két legfranciásabb magyar literátor grófot, Teleki Józsefet és Fekete Jánost szolgálta oly meglepéssel, hogy Fekete élete végéig járó nyugdíjjal ismerte el titkári és baráti szolgálatait. Mániákus, kizárólagos magyar hazafi (alantasabb cigánycsúfolóinak s efféle elfogult vaskosságainak is megvannak a barokk előzményei); hiába dohog Gvadányisan külföldön, észreveszi a falvak urbanitását, az emberhez méltóbb életformát; azt, hogy „sokra megyen a világ”. Telegráf, léghajó, gőzhajó!

Nem ágál irodalmi scénaikon sem, éli rendületlenül a maga házasság utáni agglegényéletét (húszévesen meghalt felesége után nem visz új asszonyt a házhoz), Kazinczyra fittyet hány, barátai mellett kitart. Ami új benne még: az az új népies ízlésre való fogékonyság, hiszen ez ott van a tapasztalataiban, életrajzi élményeiben, nyelvi könnyedségében. A népdallal nem azt teszi, amit Kölcseyék: nem megnemesít, hanem eredeti formákat csiszol tovább. A Toldi és a János vitéz fakóbb egű lenne az ő alföldi hangulatai és színei nélkül. [...]

AKKORI GONDOLATOK, MIDŐN [...]
MAGYARORSZÁG NÁDORISPÁNJA, JÓZSEF [...]
ALEXANDRA PAVLOWNÁT ELJEGYEZTE, 1799.

[Invokáció]

Hallgass, emberi nem! szót halljunk, magyarok!
Ne lármázz, Háború! beszélni akarok.
Jelenést mutattak a mesék isteni,
Melyet nem láthatott, aki nem isteni.
Te azért, ki által titkokat szemlélek,
Mennyei tolmácsom, Apollói Lélek!
Add édes Hazámnak általam tudtára,
Mi történt odafenn a földünk javára.

HÁROM DOLOG LEGSZÜKSÉGESEBB A VILÁGON
PÉNZ, PÉNZ, ÉS PÉNZ, MERT

Mi a pénz? az egész világ királynéja
Melynek a roppant föld egészen kastélya,
Óh! pénz, már tőlem is megesmért istenség.
Szünjön benned hozzám a volt idegenség.
Nem becsüléssedről engedelmet kérek,
S bőkezűségemnek bűnéből kitérek.[...]

LEVELEM A BÉCSI ÉS ERDÉLYORSZÁGI
UTAZÁSAIMBÓL

Erdélyből, 1791-ben

[Részletek]

Pajtás! tudom, lesed tőlem az újságot,
Minthogy békerültem nagy darab világot.
Képzelem, hogy oly nagy új hírek búvárja
Azt szomjú szemekkel s éh fülekkel várja. [...]

Múzsám! az erdélyi istenek nevében
Tapasztalásaimat beszéld el rendében.
Ímé, lengedez már egy felettebb kellő,
Az ékesen-szólást hátán hozó szellő,

Pajtás! tetszik nékem Kolozsvár városa [...]

*Általellenben azon épülettel,
Melyben Mátyás király lett s élni kezdett el,
Született Bocskai István ezen házban,
A tizenötödik vérengző százban,
Amidőn Ferdinánd Jánost üstökölte,
S a kétfejű ország főért egymást ölte.”
Oh, ti irigységig megdicsőült falak!
Titeket könnyező örömmel láttalak.
Paloták felett van szent tekintetek;
Mert két Herkulest szült két Junó bennetek [...]
Utazó hazafi! valaki itt elmégy,
Kötelességedről feledékeny ne légy,
E szentséges helynek megmaradást óhajts,
Szívednek legmélyebb fenekéről sóhajts,
S ama két szent sírhoz futván gondolattal
Borulj hantjaikra, öntvén könnyharmattal. [...]*

*Onnét elballagék a cigányvárosra,
Érdemes ám az is egy kis papirosra. [...]
Ott lakik Erdélynek első muzikusa,
Csucsuj, a fekete sereg Orfeusa,
Kinek hegedűje hegyeket táncoltat,
Vizeket megállít, s vadakat hódoltat [...]*

MINDENÜTT JÓ, DE JOBB OTTHON

Készült Frankofurtumban a Ménus vizénél

*Mi annak az oka, hogy minket a haza
Boldog külföldről is mágnesként húz haza?
Pompás és jól élő fogház a kalitka,
Mégis az a madár, mely szeresse, ritka. [...]
Idegen külföldek! hát Isten hozzátok!
Én Magyarországnál jobb hazát nem látok, [...]*

A MAGYAR BORRÓL

*A temetés ugyan bölcs és jó megvallom;
Mert a mesterétől magam is úgy hallom,
Midőn Mózes írja, a belső szolgája:
Hogy tetszett Istennek az egész munkája.
Mindazáltal a bort látom érdemesnek
Arra, hogy a jók közt mondjam fő-nemesnek.
A halhatatlanság nagyhírű itala
Azt tartom, csak édes tokaji bor vala.
Ama gyümölcsfa is szőlőtő lehetett,
Melyre az Édenben tilalom tétetett:
Mert mi a szőlőnél szebb? bár mindent nézz el?
S nem ér-é fel annak leve a színmézzel?
De itt nékem Bacchus: Hallja, ked! azt mondja.
Ha bort szeret, légyen hazájára gondja.
Jól van, úgylis tudom kötelességemet:
Ne, nemzeti nektár! vedd ítéletemet:
Van ugyan egynehány Bacchus előtt kedves
Nép, melynek sajtója nemes musttal nedves.
De csak úgy oszthatom jól a különbséget,
Ha hazám borának adok elsőséget.
S bár vak szeretetnek nevezzék ezt mások,
Tökéinknek nem árt a rágalmazások.
Igya meg az olasz falernumi borát.
Hegyéért nem adnám Budának egy sorát.
Tessék a németnek a rhéneusi* löre.
Nincs amiért vágyjak burgundi szőlőre.
Nem hasonlíthatom öszve Tokajt velek,
S az egész világon csak egy Tokajt lelek,
Melyre bizonyágom többek közt a lengyel,
Mert talpától kopik amiatt sok kengyel.
Mért is számlalnék több magyar szőlőlevet?
Csak ezek érdemlik a legjobb bor nevet.
Mint az arany egyéb ércnemeket fénnel:
Úgy haladnak ezek más borokat kénnyel.
Drága illatjokat érzed ha szagolod,
Édesden csiklandik géged, ha kortyolod.
Éltető melegét testednek nevelik,
A jó vért bővítik, s pirosra színelik,*

*Gyakran orvosolják a külső sebeket,
Sőt néha gyógyítanak belső sérelmeket,
S nevezhetd udvarok gyönyörűségének,
Mert tetszenek minden királyok inyének.
Minden nemzet azért, mely borunkat issza,
Éljen Magyarország! ezt kiáltsa vissza.*

A SZERZŐ A MAGA MUNKÁIHOZ

*Verseim! amidőn juttok szabadságra,
Menjete el Magyar- és Erdélyországra,
S ami egyetlenegy kötelességetek,
Ti csak Használjátok s Gyönyörködtessetek.
Ti messze széledtek, én helyben maradok,
Azért útra való tanácsokat adok:
Köszöntsétek szómmal a két nemes hazát,
Áldva tapodjátok vizét és szárazát.
Akik szenvedhetik még a versöntőket,
Látogassátok meg s tiszteljétek őket.
A hova beléptek, s ki nem darabfáznak,
Ezt mondjátok: Áldás, békesség e háznak! [...]
Ha kisebbít, írjon jobbat! azt mondjátok;*

A BARÁTSÁG ÉS ANNAK MESTERSÉGE

[Részletek]

*A barátság Aranybetűjű név a szavak tárjában,
S cikkely a szeretet hitágazatjában,
Feles, de egymásra lassanként esmerő
Két idegen vérben rejtett mágnesező, [...]*

BIGE MÁRTON BARÁTOMNAK NEVE NAPJÁRA

Egy nyársra ítéltetett hizlalt gúnárnak Márton-napi búcsúzó panasza és utolsó rendelés. Lúd-nyelvből fordítva 1798-ban

*Te udvari hóhér! te házi mészáros!
Ki által a háztáj vér-sárral mocsáros,
Te szárnyas nemzetek gyilkos pusztítója,
Kegyetlen asszonynek dühös szolgálója!
Távozz egy óráig siralom-ólamtól,*

*Míg vég-búcsút veszek nememtől s magamtól.
Gá! gá! rokonaim! Rabpajtástok füle
Tegnap esthajnalkor egy nagyot csendüle,
S azt álmodtam, mintha meggyült volna ólam,
S magától lehullott minden tollam rólam.
E szörnyű látástól szívem megrettene,
Mondván: jaj, mit jelent, madarak istene? [...]*

*Engem hát a tóról minap hazacsaltak,
S egy szoros hízlaló-ketrecbe foglaltak,
Hol nem mozdulhatván se balra, se jobbra,
Testem a töméstől nőtt kétszer nagyobbra. [...]*

*Az emberi csúfnak hossza, vége nincsen.
Ludak! példám és szóm okosságra intsen!
Mivel tihozzátok az ember goromba,
Ezt javaslom végső szempillantásomba:
Hogy ocsmány óljokban ne raboskodjatok,
Szálljatok a rétre, hiszen van szárnyatok! [...]"*

GRÓF FEKETE JÁNOS GENERÁLIS ÚR
NEVE NAPJÁRA, 1799.

*Múzsza! vagy akarmi vagy bennem, amit
Elmének mondanak, jer, segélj valamit!
Álomból felébredt lelkem gondolatja
János érdemeit eszembe juttatja.
Csepegtesd tollamra Pegázusnak csapját,
Hadd szenteljem verssel jóltevőm úrnapját.
Ezen kies hajlék, melynek melegsége
A telet gúnyolja, annak kegyessége,
Ő világosítván setét óráidat,
Mintegy lyukaikba űzi unalmidat.
Szíved erősíti jó magyar kenyere,
Nemes boraitól vidul kedved ere.
Ő szerzett tenéked szent magánosságot,
Hol bátran kacagod a bolond világot. [...]*

*Légyen ő magyarok Anakreonjává,
Kinek lantját tette magyar furulyává.*

*Iffüi ízléssel ihassa vén borát,
A késő unokák abból tartsák torát.
Míg él, ne hagyja el Mokka török babja,
Ritkítsa asztalnál kellemetes habja,
Szokrátezszerűen kevés, de hív barátaival,
Bölcselkedvén annak okoskodásaival.
Kallandócskájának játékos égése,
Pipája füstjének pajkos enyelgése
Vidítsák. Álmába nimfákat öleljen
Lanton fáradt karja. Élete így teljen.
Holta után pedig jusson boldogságba,
A magától képzelt legjobb mennyországba,
S dicsőítvén hozzá mostoha hazáját,
Maradék áldása tisztelje főfáját. [...]*

SORSÁVAL ELÉGEDŐ GULYÁSNAK PÁSZTORI DALJA

*Nem bánom, hogy parasztnak születtem,
Csak azért, mert gulyássá lehettem,
Eb cserélne cserényt palotával,
Sem életet köszvényes nagy úrral.*

*Kiskirályság így is állapotom,
Igazgató törvény bunkósbotom,
Országom egy egész baromjárás,
Nagy potentát a számadó gulyás.*

*Mikor jobbágy kaszál, gyűjt, azt mondom:
Úr dolgára nekem semmi gondom,
Feles fűvel vagy arató résszel
Nem bajlódok, könnyebb élni késszel. [...]*

*A paripám százforintos fakó,
Repül, szintúgy szikrázik a patkó,
Mint én, az is igaz magyar fajta,
Nyulat is elkorbácsolnék rajta.*

*Ha megunom magamat pusztába,
Rányergelek, megyek a csárdába,*

*Szépen szólok a kocsmárosnénak,
Adjon szállást látogatójának.*

*Be van a két szűröm ujjá kötve,
S nem tagadom, mi van bele téve:
Az egyikbe acél, kova, tapló,
A másikba százforintos bankó.*

Forrás: MESTERKEDŐK ANTOLÓGA, Korona Kiadó Bp. 1999

IV. KONFERENCIA MÁTYÁSI JÓZSEF HALÁLÁNAK 150. ÉVFORDULÓJÁN

Kecskemét, 1999.

*„Mi annak az oka, hogy minket a haza
boldog külföldről is mágnesként húz haza.”*

Konferencia Kecskeméten. Mátyási József halálának 150 évfordulóján 1999. január 15., e fejezetben a konferencia néhány előadásának kivonatát közöljük.

Benkei Kovács Balázs
irodalomtörténész
ELTE

A BARÁTSÁG ÉS ANNAK MESTERSÉGE MÁTYÁSI JÓZSEF ÉS FEKETE JÁNOS

Az 1790-91. évi országgyűlésen ismerkedett össze az ötvenéves lovasgenerálissal, aki beutazta Nyugat-Európát, korábban Voltaire-rel levelezett, és már ismert volt francia nyelvű költeményeiről, és a még tapasztalatlan, huszonöt esztendőes izsáki fiatalember, aki még csak készül arra, hogy a nyilvánosság elé lépjen. Galánthai gróf Fekete János és Mátyási József barátsága több, mint egy évtizedig tartott, s fokozatosan elmélyült. Fekete halála 1803-ban, mély nyomot hagyott Mátyásiban, s barátságának emlékét egész életében megőrizte.

Mátyási édesapja az izsáki református lelkész, Fekete János pedig a galántai grófok leszármazottja, országbíró fia. Mátyási Nagykőrösön, Kecskeméten és Debrecenben tanult; János gróftól ifjúkorában magántanárok tanították, majd a bécsi savoyai nemesi akadémia és a Terezianum tanulója volt. Mátyási barátai

főleg a középosztályból kerültek ki, kecskeméti vagy debreceni ismerősei foglalkozásuk szerint tanárok, ügyvédek, prédikátorok (Nagy István, Háló Kovács József, Nemes András, Göböl Gáspár). Fekete baráti köre verselő főurakból, tudósokból áll (gróf Teleki Sámuel, Orczy Lőrinc, Teleki László, Gvadányi József, Aranka György, Schedius Lajos). Két különböző világ ez. Egy ügyvéd és egy gróf világa. Mátyásit és Feketét mégis összekötötték felvilágosult gondolataik, az irodalomszeretet és a magyarságtudat.

1800-ban Mátyási otthagyta a Királyi Főítélőszéket: titkárként a gróf szolgálá-tába lépett, s vele együtt annak főtí birtokára költözött. Fekete sokat betegeskedett, rövid időre meg is bénult. Hatvanéves korára ápolásra szoruló idős úr lett a hajdani délceg lovassági tábornokból. Az erejének teljében lévő Mátyási titkár, barát és támasz az agg gróf mellett.

Mátyási és Fekete kölcsönösen hatottak egymás költészetére. Gyakran felolvasták egymásnak verseiket; Fekete verseit és fordításait Mátyási másolta le. Erre azért is szükség volt, mivel a generális kézírása nagyon nehezen olvasható. Erről Mátyási így emlékezik meg a Toldalék-ban: *„Ami betűit illeti, valóban nem követendők: de különben, mindjárt legelső hozzá hivattatásomkor megcáfoltam azon nagyítva mondottját: Hogy az írásán csupán ketten, úgymint maga s az ördög mehetnek el.”* A gróf bizott barátja nyelvérzékében, kikérte véleményét. Hasonlóan tette ezt Mátyási is.

Mátyási 1837-ben Fekete gróf aláírásával ellátott két latin nyelvű megbízólevelet is a Kecskeméti Egyház és Lyceum oltalmába ajánlott. Ezeknek a megbízóleveleknek az erejével – írja Mátyási – *„engemet a szomszéd birtokosokkal közös határjárásokhoz, a maga s maradékainak jussainak szemmel tartások végett, önnön földesúri képviselőjévé nevezett és tett”*. Több volt tehát, mint mai értelemben vett titkár. Még közvetítő szerepre is vállalkozott a gróf és Csokonai között.

Mátyási József portréja
(tollrajz)

Fekete gróf mellképét Mátyási szobája falán őrizte. A *Viskói uradalom, vagyis a házam Kecskeméten* című versében hosszasan elidőzik a „kis-szoba” leírásánál. Itt függ Fekete arképe. Az ereklye valóságos kápolnává nemesíti a szobát, ahová csak „nemzeti szent buzgósággal” szabad belépni. Mátyási így szólítja meg Fekete szellemét: *„De míg élek, ezen mintegy rólad maradt hajlékom, / Néked templomcskád léssen, magamnak csak szárnyékom; / Képed itt függ mint jótevőm bálványának készültkor.”* 1830-ban, Mátyási fölöttébb bosszús, mert Fekete Ferenc adósságai miatt nem tudta fizetni életjáradékát.

Később Mátyási Fekete János hagyatékát is gondozta. A birtokában lévő Fekete-kéziratokat különböző könyvtárakba juttatta el. A négy mennyország című verssel és mellképpel együtt, egy Feketéről írt pasquillust, több hozzá írt Fekete-verset „Lyceumi Menedékbe” ajánlott.

Ezzel teljesítette is azt a feladatot, mellyel a gróf újesztendei versében „megbízta”.

A Fekete-mellkép (és a Mátyásiról készült pasztellrajz, amely korábban Vetéssy Géza különlenyomatának fedőlapján szerepelt, s amelyről a kecskeméti Mátyási-bronzdombormű is készült 1942-ben) a második világháborúban eltűnt.

Herpai Péter

irodalomtörténész

ELTE

„ITT ROPPANT VÁROS DEREKÁN LÉTEM MINTEGY FALUSI”

A szülőföld színei Mátyási József két kéziratos verseskötetében

Dolgozatom lényegét a versidézetek adják, elsősorban a még kiadatlan gyűjteményekből; a már kiadott kötetekből csak a témával összefüggő részleteket idézem. A Kecskemét – Kiskunhalas – Izsák közötti kapcsolatot a versekben a folyamatosan visszatérő önimitációk laza hálója hozza létre, mivel egy-egy városhoz kapcsolódó versben rendszerint utalások vannak a többire. Ezenkívül a mitológiai és bibliai példák sokasága szövi át szinte az egész Mátyási-életművet.

A két kéziratos verseskötet közül a Mátyási József *Nyomtatatlan verseinek gyűjteménye* (Oct. Hung. 58) az OSZK, a másik, a *Kalászkaparék* (RUI 4r44) az MTA Könyvtára kézirátában található. Az utóbbinak egy rövidebb változata hozzáférhető a kecskeméti Református Könyvtárban. Mészöly Gedeon két részre osztja a *Kalászkaparék*-ot: az első az 1787-1817, a második az 1819-1831 között született verseket foglalja magába. Ebben a kecskeméti példányban viszont van utalás Dunavecsére. Továbbá vidám, pajkos idétlenségek más kézírás. A kecskeméti példány nem tartalmazza a második részt, ami azzal magyarázható, hogy ezt Mátyási saját kezűleg írta le, és nyilván nem bíbelődött azzal, hogy mindegyik kötetbe belemásolja új verseit. A néhány vers után feltüntetett évszámból kiderül, hogy nagyjából keletkezésük sorrendjében kerültek az akadémiai *Kalászkaparék*-ba. A *Nyomtatatlan versek* közül két hosszabb mű híján minden darab átkerült a *Kalászkaparék*-ba. A kivételek: a *Szükséges-e a papoknak az ország dolgába szólni?*, amelyet az 1790-91. évi országgyűlés ihletett, és a *Frankfurti utazás*. A versek sorrendje nem egyezik, úgy látszik a *Kalászkaparék* időrendi sorban közli a verseket és rendezettebb. A *Nyomtatatlan versek*-ben ugyanis még külön szerepelt az *Álom* és a *Hamvazószerdai gyónás*,

és csak egy megjegyzés utal arra, hogy az utóbbit az előbbi elé kell olvasni, a *Kalászkaparék* azonban már egymás után tartalmazza a két verset. [...]

A *Nyomtatatlan versek* kézírata 1819-ig írt Mátyási-verseket őriz. A címlapon ez olvasható: „Leírogatta és a szerzőnek szavai után megigazgatta Gyárfás Pál 1808-1819-ig” Gyárfásról annyit lehet tudni, hogy Kiskunhalason volt lelkész, és ő az apja az akadémikus Gyárfás Istvánnak, aki a jászkunokról írt monográfiát.

A szín nem irodalomtörténeti kategória, de hasznos költészetjellemző kellék, ha arról is szólni akarunk, ami nem a legfontosabb jellemzője egy költészetnek, hanem csak kiegészítés, adalék, színesítés a teljesebb összképhez. Használja egy újabb Mátyási-tanulmány már első bekezdésében: Mátyási a XIX. század közepéig élt, „amikor már Petőfi és Arany szabott irányt az új költészetnek. Mátyási át is köti a maga művét az övékéhez a >gulyásnóta< népdal változatával, vagy más versei *Alföld-színeivel*”.

Ezekről a színekről lesz szó, amelyek közül a legtöbb természetesen a Kecskemét körüli tájat, a Petőfi elhíresítette Alföldet illeti, de mert Mészöly Gedeon ezeket érvényesen leírta már a *Gulyásnóta*-ról szólva, Mátyási Kecskemét-motívumai közül csak kecskeméti házat leíró különleges versét veszem vizsgálat alá, és főként a kiadatlan kéziratokra figyelve a Kecskeméthez közeli Izsákot és Kiskunhalast tüntetem ki gyarló figyelemmel.

Mátyási 1824-ben költözött Izsákról a tanulmányai során megszeretett Kecskemétre³, miután szülei és felesége meghaltak, és természetesen a „roppant város”-ban sem felejtette el Izsákot, hiszen kecskeméti „léte” is „mintegy falusi” volt. A Szily Antal főstrázsamester névnapját köszöntő *Ó muzsikán új nóta* egyik jegyzetében a következőképpen emlékezik meg Izsákról, és a falutól délre fekvő, Páhiig húzódó Kolon-tórol: „Vizéről az a közmondás, hogy aki egyszer megkóstolja, nem könnyen változtatja meg az izsáki lakást.”⁴

Az ötörök qulum 'csikó' szóból származik a személynév, tehát szoros kapcsolatban van a török eredetű kunokkal.⁵ 1827 májusában Mátyási köszönőlevelet írt Kecskemét város tanácsához polgárrá nyilvánítása alkalmából, és szeretettel emlékezik benne az izsákiakra: „Áldott atyámnak, e földön legigazibb lelkem felének halála, s a testvéreimnek széttelepedések után, Izsák az én születésemnek nemrégiben mezővárosodott faluja – jóllehet annak se közbirtokosaiban egyen kívül, se községes színében, becsülés vagy kedvelésbeli nap- és holdfogyatkozást éppen nem tapasztaltam; sőt irántam tőlök mindenkor megérdemlenni kívánt szeretettel és bizodalommal viseltettek – előttem mégis egyedülmaradásnak s özvegymadári száraz ágnak tetszett, és néminemű magából kikívánkozta-tó kietlenné változott – ámbár több helyekbéli közösségek és házak [...] kebleiket állandó lakásul, szíveiket rendes vendégfogadóul, barátságosan kínálták.”⁶

Kecskeméten a Temető utcában vett magának házat 1828-ban, amelyet az

1830-ban véglegesen kidolgozott *Viskói uradalom*-ban⁷ hosszan és részletesen bemutat. A hosszú verset átszövik életének korábbi eseményeire, a falusi szülővidék szeretetére utaló rejtett és nyilvánvaló utalások, mint például a dolgozatom címét adó idézetben: „Itt roppant város” [ez Kecskemét] „derekán létem mintegy falusi” [ez meg Izsák]. Ez úgy értendő, hogy Kecskemét nagyvárosában is megmaradt izsákinak. Emellett a korábbi szerzeményeiben használt kifejezései, képei is visszaköszönnek.

A kezdő sorokból megtudjuk, hogy a ház korábban kocsmá volt: „Egy kocsmát megvettem háznak a *Temető utcában*, /Halljuk! milyen uradalmat formál s foglal magában”. Ezután végigvezeti az olvasót a szobákon, a konyhán, a pincén, padláson, és ahol lehet, felidézi, hogy korábban mire használták azt a helyiséget; néha pikáns, sőt kifejezetten durvának ható utalásokkal élve, amit jól példáz a padlásról szóló eme rész: „Ott kocsis, béres, vőlegény, menyasszonyt elhálhatna, / Moccanás miatt akármit békével *hetne-hatna*.” (Így oldhatnánk fel: kettýenhetne, kamatyolhatna; s ez a *hetne-hatna* Mátyási kiemelése.)

Viskói uradalmá-nak konyhai seregszempléjében a magyar konyhára jellemző ilyen ételeket, fűszereket sorakoztat fel: leves, marhahús, töltött káposzta, derele, peccsenye, béles, rétes, só, paprika. Ez a szemlélet összefügg a felvilágosodás nemzeti külsőségekre törekvő eszméivel, de Mátyási a szülői házból is hozhatta magával, mert apja halálára írt Szeretetnek fundamentomán álló fiúi tiszteletnek oszlopá-ban ez olvasható: „Pap volt, de csak mikor állott katedrába, / Egyébkor hazafi a maga házába. / Ki fordult kedvéért a tapasztalásnak, / De nem vált majmává a külső szokásnak.”⁸

A hatalmas favágó tőkéről szóló következő részlettel is beilleszti versébe a Kecskemét környéki tájat, nevezetesen a Talfája erdőt: „Nyúgoti sarkán, kőszálként mered egy bálvány *Tőke*, / Színe, héjjától s fűrésztől barnával tarkás szőke; [...] / Tősgyökereres tölgyfanemből származott, és hazája / A város egyik erdeje, melynek neve *Talfája*; / Ősei magasztaltatna ő történetkönyvekben, / Sokról csudák olvashatók régi pogány versekben; [...] / Ha Pálmafá polgármester *Klimius világában* / Volt (ami való, mert írja *Földalatti útjában*) / Ennek se közfa-voltáról tanúság tisztes moha; / Gyaníttatja föld s levegő zsirján hízott potroha, [...] / Ti! Kiknek nemes Tökémhez történik szerencséték, / Több tuskók és darabfák közt megkülönböztessétek, / S ily udvarló nevezettel járuljatok hozzája: / *Viskói Fő Szolgotőke de Tölgyes in Talfája!*”

Valóban öreg lehet ez a favágótőke, hiszen a Talfája erdőről már a Nagy Lajos király korabeli oklevelek említést tesznek, amit egy Kecskemét-bédekker a következőképpen ír le: „A határjárás Kappanhalma közelében, attól délre említ egy tölgyerdőt, melyet Cegléd, Kőrös és Kecskemét közösen használ. Ez az erdő Talfája néven ma is megvan, természetesen sokkal kisebb kiterjedésben, hiszen a középkorban a három település közt hatalmas, egységes tömböt alkothattott.”⁹ [...]

Mátyási számára talán a legfontosabb rész az Izsákot említő pár sor. Sok hason-

latában feltűnik ez a bibliai Izsák-történet; kései verseiben fájdalommal említi, hogy őt már nem érheti az a szerencse, ami Ábrahámot; neki nem születhet fia.

66. születésnapjára írt versében is így kíván minden jót barátainak: „Emberek - Jóakaró – s Atyafi – Barátaim! / Mennél ritkább, annál becsesebb Sajátim! / Amit én így (66) értem ma meg Öreg Legénységben, / érétek így (99) *Ábrahám*-i Legényes Öregségben; / Sőt adjon az Ég ráadásul I-t két O elibe, / S Izsák-kákat 90-es *Sáraitok* ölébe.”¹⁰

Hasonló gondolatokkal köszönti a *Katalin napjára* szerzett versében az ünnepet. *II*

S hadd idézzek végül egy szintén idevágó szellemes darabot, ez az *Ajándék Árpát háláló Kakasomnak Anna napi Idvezlete*; írta 1830-ban:

„*Izsák* Kakas, (*) kedves négy kakasnéjával,
József gazdájoknak szívével, szájával,
Kívánják: hogy Éljen! Leányostól ANNA,
Kitől Árpában hull nékiek a Manna,
Mellyet Tizennégy Hét olta méltán ettek,
Mert érte százharminc Tojással fizettek –
Ezzel tiszteli meg, kegyes patrónája
Névestvényén – Tollas kétlábú Szolgája,
fenn is irt *Izsák* Kakas, a *Kecskeméti Tyúk-*
Háremek egyik Fényesének Szultánja”

A kedves epigrammához ez a csillagos lábjegyzet tartozik: „Martius 21-iki hatvanhatodik születésem napjára kaptam ajándékuul pecsenyének, de más nyársra valóval váltván fel, életben meg tartottam, s az Ábrahám pátriárka fiáéhoz történetéért *Izsáknak* neveztem.”¹²

JEGYZETEK

0. MÉSZÖLY Gedeon, Mátyási József és „Kalászkaparék”-ja, *Népünk és Nyelvünk*, 1931, 91-95, 186-201, 241-249

1. KOVÁCS Sándor Iván, Gyöngyösi és a telegráf között: „semmiénél több valami” = Mesterkedők, szerk. Uó., Bp., 1999, 389

2. KISS István, Mátyási József, *Kecskemét*, 1955, 7-8.

3. *Kalászkaparék*, 186

4. KISS Lajos, *Földrajzi nevek etimológiai szótára*, I, Bp., 1988, 769.

5. OSZK Kézirattár, *Levelestár* 32.

6. *Kalászkaparék*, 149.

7. ENTZ Géza, GENTHON István, SZAPPANOS Jenő, *Kecskemét*, Bp., 1961, 21.

8. *Kalászkaparék*, 339.

9. Uo., 179.

10. Uo., 340.

ADALÉKOK MÁTYÁSI JÓZSEF IRODALMI KAPCSOLATAIHOZ

Megbízást adó tanárunk útra bocsátott a kutatásban, a továbbiakban már magunk igyekeztünk teljesíteni a pontosított közös feladatot: ismertessük a József nádor-Mátyási kapcsolat adalékait; ismerkedjünk meg Mátyási latin költészetével, s a XVIII. századi erdélyi parasztfelkelést megverselő epillionjával, szembe-
besítsük a mesterkedő költői irányhoz tartozó kortársának, Gyöngyössi Jánosnak ugyanerről a témáról írt verseivel.

Kettőnk munkája a következőképpen oszlott meg: Jánosi Rita elsősorban a Gyöngyössi-Mátyási összefüggésekkel foglalkozott, Kulin Borbála a latin szöveget értelmezte.

Mátyási József és József nádor

Mátyási József a Barátság és annak mestersége című kötetének szennylevelén (OSZK, 191.260) egy dedikáció és egy bejegyzés olvasható.

A dedikáció így szól: „Parve, nec invideo, sine me Liber ibis in Acrem - / Proh dolor! Auctorem pes vetat ire tuum.” Jelentése: „Kis könyvem, nélkülem fogsz a Várba menni / Ah, fájdalom! Szerződnek lába tiltja, hogy menjen.” A disztichon minden bizonnyal saját kezű jegyzés, hiszen a kézírás egyezik más Mátyási-kéziratokéval. Ezt a kötetet Mátyási József tehát József nádornak, mint Maecaenasának dedikálta tisztelete jeléül.

A József nádor és Pavlovna hercegnő eljegyzésére született költemény egyik példányában sem találtunk dedikációt. Ezt meglehetősen furcsállottuk. Ám rövidesen kiderült: mégis létezett (létezik?) dedikált kötet, méghozzá nem is egy, de kettő: Mátyási József utolsó megkomponált kézíratos verseskönyve, a *Kalászkaparék* egyik lábjegyzetében a szerző arra utal, hogy két dedikált példányt is küldött belőle a nádori udvarba: „Gróf *Fekete János* generális, ki még ekkor engemet csak házi barátképpen vett maga társalkodásába, ezen munkámat kinyomtatván belőle kettőt pompásan békötetve gróf Szapárinak, mint nádoris-pányi főudvarmesternek őexcellenciája (már most a más világon mondhatná meg mi okból) nem cselekedte; s így ezen versezetnek a több hasonló tárgyúak közt megjelenni szerencséje nem lehetett. Ezen esetből az egyik tudomány ez: hogy a magyar a magyarnak többnyire vagy irigye vagy megvetője; másik ez: hogy egy nagyúr szemének, ki gyakran a délelőtt látott személytől, délután is-

mét kérdi, ki légyen? felette csekély pont a szegény; harmadik pedig ez: hogy aki egyenesen a főhöz járulhat, ne bízsa magát kéz, láb közbenjárására.”

Mátyási „Aeneas Christianus”-a és Gyöngyössi János versei

Köztudomású, hogy 1784-ben Erdélyben parasztfelkelés tört ki. Vezetőit: Horeát, Kloskát és Krisánt kivégezték. Az esemény nagy visszhangot keltett Erdélyben s szerte Magyarországon. Mátyásit is megihlette: a véres parasztfelkelés résztvevőit, áldozatait jeleníti meg *Aeneas Christianus apud Manes, sive Hora et Kloska in infernis. Anno 1785 grassante tumulto Valachio című latin kiséposzában* (A keresztyén Aeneas az Alvilágban, avagy Hora és Kloska a pokolban. 1785-ben, az oláh felkelés dühöngése idején).

Ez a költemény Mátyásinak *Semminél több valami* című kötetében jelent meg (Pozsony, 1794), amely (mint Mátyási *Verseinek folytatása* is, 1789) egyaránt tartalmaz magyar és latin nyelvű verseket. Szörényi László *A neolatin költészet Magyarországon a XIX. században* című tanulmánya ezzel az epillionnal is foglalkozik. A művel való megismerkedéshez az ő kiváló elemzése nyújtott segítséget. A hexameteres kiséposz a keresztyén Aeneas túlvilági élményeinek elbeszélése keretében vonultatja fel az olvasó előtt az erdélyi parasztfelkelés résztvevőit. [...]Az *Aeneas Christianus* fő érdekessége tehát abban áll, hogy „újyszerű társadalmi és politikai mondanivalót hordoz”. E gondolat hatása Szörényi László szerint Arany és Petőfi költészetében is felismerhető.

Az erdélyi parasztfelkelés sokat foglalkoztatta a kortársakat. Gyöngyössi János, a „tordai leoninista”, a mesterkedő költők kiválósága, már 1785 januárjában megírta disztichonokból álló, Horeát megszólító gúnyos versét, amelyet Horea magaválasztotta címere ihletett.

Mátyási József *Második Józsefnek első hét királyi esztendeje* című panegirikusza ugyancsak 1787-ben született. Természetesen ő sem kerülhette meg az 1784. évi erdélyi események említését. Ha figyelmesen olvassuk a II. József-epillion harmadik szakaszának idevonatkozó részét, több hasonlóságot fedezhetünk fel Gyöngyössi disztichonjainak és Mátyási felező tizenketteseinek szófordulataiban. Nézzük meg ezeket közelebbről. (Előbb mindig Gyöngyössit, utána Mátyásit idézzük.) [...]

Rengeteg az azonosság vagy hasonlóság, nyilvánvaló tehát, hogy egyikőjük hatott a másikra. Kié az elsőbbség? A választ Mátyási művében találjuk meg: szó szerint idézi Gyöngyössi képaláíró verseit (csak a *Catilinát* javítja *Katilinára*). Egy pillanatra azt hittük, plágium történt, de nem. A lábjegyzetben Mátyási utal a leoninusok szerzőjére: „Lásd e két rendbéli verset Tekintetes Gyöngyössi János úrnak Erdélyország mostani fő versírójának munkái között, melyeket öszveszedve világ eleibe bocsátott, a Magyar Kurír nagyérdemű írója, Szatsvai

Sándor úr, kinek is azon igaz Gyöngyöknek rakásra fűzéséért jutalommal és dicsérettel volna adós mind a haza, mind a maradék, az utólsó, tudom, meg is fizeti.”

Mátyási még a versek idézése előtt Gyöngyössi szájába ad néhány szót (igaz, itt nem említ nevet). Ebből és a lábjegyzetből arra következtettünk, hogy Mátyási feltekintett Gyöngyössire, megbecsülte és példaképének tartotta. Sok neki tetsző szófordulatot átültetett Gyöngyössi költészetéből a sajátjába. Ennek azért sem láthatta akadályát, mert a romantika előtt vagyunk még, az eredetiség kultusza erőtlen, ha ugyan létezik. De vigyázzunk, nehogy Mátyásit egyszerű Gyöngyössi-epigonnak tartsuk, mert jóval több ennél. Szemléletes költői nyelve kárpótol egynéhány kölcsönzött kifejezés használatáért.

Orosz Andrea
irodalomtörténész
ELTE

MÁTYÁSI JÓZSEF 1837. ÉVI ADOMÁNYLEVELÉNEK IRODALOM- TÖRTÉNETI VONATKOZÁSAI

1837. június 24-én Mátyási József hivatalos kérvénnyel fordult a kecskeméti Református Egyház és Lyceum tanácsához: az író Fekete János gróf és saját hagyatékának egy részét ajánlotta a lyceumi könyvtár oltalmába. A személyes iratokhoz csatolt egy listát, melyben pontról-pontra felsorolja és kommentálja a dokumentumokat. Ez az ún. „*Toldalék. Adományok öszvejegyzése*, melyet az alolír[o]tt [Mátyási] úgy mint minap bé-nyújtotta ajánlásának folytatását, az itteni Ref[ormátus] Egyház és Lyceum főtiszteletű s tekintetű egyesült tanácsával közölni bizodalmasan kér.” (OSZK, Fol. Hung. 1132. 20 fol.)

A cím világosan utal arra, hogy ez már a második beadvány, és ha a jegyzéket tovább olvassuk, megtudhatjuk, hogy csupán kiegészítés az „emlékmű maradék darabokhoz,” amelyeket egy korábbi alkalommal már fölvettek a könyvtárba.

A jegyzőkönyvi kivonatból és a jegyzékből kiderül, hogy Mátyási Fekete gróf hagyatékát is gondozta. E beadványban a Fekete-hagyatékhoz még két újabb dokumentumot csatolt – ezekkel Benkei Kovács Balázs foglalkozik részletesen -, a magáéhoz pedig 28 számozott paragrafusban összesen 42 dokumentumot.

Mielőtt ezeket az iratokat 7 pont szerint csoportosítom, szeretnék röviden a jegyzékről mint irodalmi műről szólni. Mátyási nem elégszik meg a levelek, versek, hivatalos iratok pusztá felsorolásával, hanem mindegyikhez kisebb-nagyobb magyarázatot fűz. Az ismertetésbe mindig belefoglal egy-egy emléket, történetet s ezzel az egészet irodalmi szintre emeli. A horatiusi elv, a gyönyörködtetve tanítás nem csak költészetét jellemzi, hanem ezt a jegyzéket is. Kör-

mondatos késői barokk stílusát e művében is élvezhetjük. Anekdotázó hajlama idős korára mit sem csitult, és ha egy érdekes történet eszébe jut valamelyik levéllel, irattal kapcsolatban, azt emlékezetes szemléletességgel adja elő.

A „jegyzék-műalkotás” hangulata szinte pontról-pontra változik, hol jókedvű, hol kissé zsörtölődő. Mindez elárulja, mit gondolt a hozzá intézett iratok szerzőiről, milyen kapcsolatban állt velük. Hadd hozzak erre példát: „Földesi Nagy Gábornak, egy helvéciai nyájból rómaiba heverődött baknak, de nagy nehezen az előbbenibe megent visszavergődöttek, nálamig – ámbár nem lelki pásztornál – tett látogatásakor dicséretemre készített Lantos Versei. Nem mint valamely Szentírásbeli 99-hez visszakerült 100.-na, nem is úgy mint énekben magasztalómnak, hanem mint szemlátomást szűkölködőnek nyújtottam valamicskét.” (Fol.Hung. 1132.22. fol.)

Íme így tudhatunk meg sokszor sokkalt többet e jegyzékből, mint a hozzá kapcsolódó iratokból, az író Mátyási nagyszerűen kiegészíti azokat. Vizsgálni csak e jegyzék ismeretének tükrében érdemes őket, kutatásaink csak ezáltal lehetnek teljesekek.

Alábbi felsorolásom (amelynek anyagát még Benkei Kovács Balázs csoportosította hét pontba) a 163 éve kelt adománylevelet a mostani ezredvégi ismeretekkel és a valósággal szembesíti: kik az egyes Mátyási-dokumentumok szereplői, és mit tartalmaznak a kéziratok?

Mátyási, Csokonai és Márton József

A hagyaték legérdekesebb darabja Csokonai saját kezével írt verses levele, ódája Mátyásihoz. (9. fol.) Az a tény, hogy ezt Márton József kihagyta Csokonai-kiadásából, Mátyásit nagyon sértette, és ezt dühösen bele is írta a jegyzékébe: „Csokonai Vitéz Mihálynak, személyes megismerkedésünk után hozzám Pestre versekben küldött barátságos levele, s benne felőlem írt ódája, melyet a munkái finnyás kiadójának, Márton Józsefnek tetszett kimustrálni, holott a szerzőnk elsőbb saját kiadásában megjelent, mint szemeimmel láttam és olvastam azt (az *Alkalmatosságra írt versek*-re céloz, 1805). Mihez képest az imént nevezett tudós-rotáló szemérmesebben és háladatosabban szabhatta volna magának a másét nyerekedésre kiadói törvényül ezt: *Carpere vel nole nostra, vele de tua!* Ennius szemetéből Ciceró drágagyöngyöket szedett, s a fölös tejnek aljából is válik legalább túró.” (21. fol.)

Mátyási és Trattner Tamás

Az író szintén az egyháznak ajándékozta **A barátság és annak mestersége** saját kéziratát, melyből csak egy példánya volt.

Az alkalmi versek apológiája

A hagyaték tekintélyes részét az alkalmi versek képezik, melyeknek nagy része névnapi köszöntő vagy újévi jókívánság.

Nem csodálkozhatunk rajta, hogy Mátyási védi az alkalmi verseket, mert saját korában sokszor és sokan támadták azokat, és bizony gyakran jogosan. (Még maga Csokonai is kötelességének érezte, hogy szóljon róluk befejezetlen tanulmányában, melyet alkalmi verseinek kiadásához függesztett bevezetőként.)

Egy jó könyvtár

Az író az elsők között látta meg, milyen nagy szükség van „köz” könyvtárra, és pénzt nem sajnálva különböző ritka nyomtatványokat küldözgetett gróf Széchenyi Ferencnek, saját műveit és édesatyja prédikációit mellékelve hozzájuk. Minderről tanúskodnak Széchenyi gróf Mátyásihoz írt levelei, melyekben köszöntet mond az adományokért. (Levelestár.)

Mátyási, a mecénás

Mátyási nemcsak nemzeti könyvtárnak küldött könyveket, hanem barátainak, ismerőseinek is. Előszóval ajándékozta meg azokat a főurakat, mint például József nádort, akinek köszönetnyilvánítását szintén tartalmazza a hagyaték. Adományozott könyveket továbbá különböző intézményeknek, így korábbi iskolájának, a Nagykőrösi Presbitériumnak *A barátság és annak mestersége* 50 példányát adta, hogy azt „jelesebb tanulóknak osszák” szét. Ugyanebből a kötetből 200 példányt a pesti Vak Gyermek Intézetének küldött, amelyeket az iskola bekötetett és eladott, ezáltal jutva anyagi segítséghez. (Levelestár, Nagykőrösi Ref. Presbitérium levele.)

A debreceni évek tapasztalata

Mátyási a jegyzékben megemlíti „A Debreceni Ref(ormátus) Kollégium közönséges tanítóinak bizonyoságlevelét szűkujjú tógás deáki” tanulásról és magaviseletéről (1. fol.)

Mátyási Fekete János védelmében

Lásd ezekről Kovács Balázs dolgozatát.

A nem említett dokumentumok nagy része latinul írt hivatalos levél vagy irat, melyek kevésbé jelentősek, életrajzi vonatkozásai pedig már feldolgozásra

kerültek. Csak a fontosabb, jórészt kiadatlan irodalomtörténeti vonatkozásokra kívántam felhívni a figyelmet.

További három levél is kelt, a gróftól.

Podmaniczky József főispánhoz írt Mátyási levél Mátyási kiadatlan versei közül Sipos Fanni (IRis) cikkében tájékozódunk sok érdekes dologban.

Podmaniczky József (1756-1823) báró 1821-ben kapott nádori kinevezést a Marczibányi-alapítvány elnökségi tisztségére. Ez az alapítvány volt hivatalos évenként jutalmazni azokat az írókat, költőket, tudósokat, akik a Magyar Nemzeti Múzeum által kiírt pályázatot megnyerték.

Mátyási felsorolja azokat a munkáit, melyeket valószínűleg pályázatra méltónak tart. Frankfurti utazás, Kalászkaparék, Mezei éjszakák (fordítás) „Fő Méltóságú Liber Báró, Császári, Királyi Valóságos Belső Titkos Tanácsos és Főispány Úr! Különösen tisztelt Kegyelmes Uram!

Semminél több valami ez, a kiontott verseiben az ügyes verselés, leírás, elbeszélés igen szembetűnő s Csokonaitól is dicséretet nyert. Idegen kéz Nevemre s miveltomra, dicsőült Barátainál, néhai Széki Teleki József és Generális Fekete János Grófnoknál viselt titoknoki tisztségeimből, részint 27 esztendő óta közrebocsátott verseimre emlékezni méltóztatik...

Méltóságodat a Magyarok Istene, hosszú, békességes boldog időkig éltesse!”

Mátyási tőle várhatóan Titus latin mondatával magasztalja a főurat „Nem távozhat el szomorúan senki, aki a császárral beszélt.”

Bizonyosságul betűhíven bemásolja a Széchényi gróffal folytatott leveleket is 1803., 1804. és 1806. évekből. A levélben adatként olvasható, Izsákon lakozik, most a testvérénél tartózkodik Halason.

„Hathatós kegyelmébe ajánlott, 32 esztendei szakadatlan mély tisztelemmel változhatatlanul maradok.

Fő Méltóságú Bárói Kegyelmes Uraságnak legalázatosabb szegény Mátyási József szolgálója.”

Kis Kun Halason 22. Jan. 1822.

Pintér Ilona

munkatárs

Bács-Kiskun Megyei Levéltár

MÁTYÁSI JÓZSEFFEL KAPCSOLATOS IRATOK A MAGYAR NEMZETI LEVÉLTÁRBAN

A levéltár Mátyási József kéziratait és a személyével kapcsolatos iratokat a XIV. 26. törzsszámon tartja nyilván. Az iratanyag összesen 17 tételből áll, ame-

lyek összterjedelme 0,08 ifm. A 17 tétel három nagyobb egységre (sorozatra) oszlik:

- I. Mátyási József személyére vonatkozó iratok (1-8. tétel);
- II. Mátyási József művei (9-14. tétel);
- III. A városi levéltárosok Mátyási-kéziratokkal kapcsolatos levelezései (15-17. tétel).

I. Mátyási József személyére vonatkozó iratok

1. tétel: *A Kis ítélet napja vagy is Kecskemét városának tizedik júliusi évése* című munkájának megjelenésével kapcsolatos, Ladányi Gergely főbíróhoz írott levelek. Dátum: 1794-1795. Terjedelem: 7 p. 2. tétel: Mátyási József Ladányi Gergely főbíróhoz írt egyéb tárgyú levelei. Dátum: 1795-1796. Terjedelem: 3 p. 3. tétel: a város tanácsához írt köszönőlevél, amelyben valószínűleg az 1798-ban megjelent *Verseinek folytatása* című kötete kapcsán adott jutalomért mond köszönetet. Dátum: 1799. Terjedelem: 2 p. 4. tétel: Mertse, másként Murati Konstatnin Budai utcai házával kapcsolatos iratok. Mátyási József ebben a kecskeméti házban lakott a tulajdonossal kötött megállapodás szerint, a város azonban le akarta bontani az épületet. Dátum: 1827. Terjedelem: 15 p. 5. tétel: A városi tanácshoz írt köszönőlevél a városi polgárjog megadásáért. Dátum: 1827. Terjedelem: 4 p. 6. tétel: Kováts Gergelyhez írott levél, amelyben elhárítja a választott polgárok közé való megválasztását. Dátum: 1828. Terjedelem: 2 p. 7. tétel: Folyamodás, amelyben a községterhe alól kéri magát felmenteni. Dátum: 1848. Terjedelem: 2 p. 8. tétel: Gyászjelentése. Dátum: 1849. jan. 16. Terjedelem: 1 p.

II. Mátyási József művei

9. tétel: *Ötvenkét jó nappól mulatságos egy óra vagy is Frankfurti utazás az 1792dik esztendőben*. Terjedelem: 82 kézzel írott lap bőrkötésben. 10. tétel: *Viskói uradalom vagy is A házam Ketskeméten*. Terjedelem: 41 kézzel írott oldal fűzve. 11. tétel: *A Kis ítélet napja* című, 1794-ben megjelent kötetének 14-18. lapja. Terjedelem: 2 p. 12. tétel: *A Testamentum, a Búcsúzás, az Öröm-zászló és az Ének a házasságról* című versének írógéppel írt másolata. Terjedelme: 3 p. 13. tétel: *Nemes és N. Szomor Máté prókátor urnak neve napján* című versének 1790 körül készült kézírásos másolata, rövid bevezetővel. Terjedelem: 2 p. 14. tétel: *Mezei éjszakák*. Francia eredetiből 1811-ben készített regényfordítás. Terjedelem: 148 kézzel írott oldal bőrkötésben. Ugyanennek nem betűhív, más kéztől származó, valószínűleg egykorú másolata. Terjedelem: 163 kézzel írott oldal bőrkötésben.

III. A városi levéltárosok Mátyási-kéziratokkal kapcsolatos levelezése

15. tétel: Domián Árpád alsódbabasi jegyző levele. Dátum: 1901. Terjedelem: 4 p.
16. tétel: Fazekas Ernő kecskeméti elemi iskolai igazgató számára az Országos Széchenyi Könyvtár Vetéssy Géza gimnáziumi tanár számára az Országos Széchenyi Könyvtárbolt kölcsönzött kéziratokkal kapcsolatos levelezés. Dátum: 1940. Terjedelem: 7 p.

Kiegészítés

Mátyási József levele Ladányi Gergely főbíróhoz (I/2. tétel) tartalmazza a köszönőlevelet. Ekkor utazott fel Csokonaival Pestre Kecskemét város fogatán. Csokonai élvezte néhány napig Pesten a kecskemétiak házában a vendégséget (1795. május 5. talán láthatták Martinovics kivégzését).

A levél dátuma: Pest 27. ápr. 1795

„Nemzetes Fő Bíró Úr, különös jó Uram!

Az Úrnak grátiájából, Pestre igen szerencsésen megérkeztünk. ... jelentem, hogy két szegény legénnyel nagy jót tett, mellyet szívesen köszönünk, és hogy magának ez által is egy pár tisztelőt és két szolgát szerzett, a minthogy részemről, magam alázatos ajánlása mellett maradtam az Úr Fő Bíró Uramnak

igaz tisztelője és mindenkori
készszoigája Mátyási József”

13.30-tól 14.30-ig: Ebédszünet

14.30-tól: Előadások (elnököl: DR. BOGNAR ZOLTAN, Kiskunhalas)

BENKEI KOVACS BALAZS (Bp.): Mátyási József és
grof Fekete János

OROSZ ANDREA (Bp.): A Kecskemétnak adományozott s onnan az
OSZK-ba került Mátyási-hagyaték adománylevelének
irodalomtörténeli vonatkozásai

JÁNOSI RITA, KULIN BORBALA (Bp.): Adalékok Mátyási József
irodalmi kapcsolataihoz (József nádor, Gyöngyössi János)

HERPAI PÉTER (Bp.): Izsáki és kiskunhalasi színek Mátyási két
megkomponált kézirat verseskönyvében
Hozzászólások

17 óraor: Elnöki zárszó

A rendezvényen szavalatokkal közreműködnek a Kecskeméti
Református Kollégium Gimnáziumának tanulói, Petróczi Lea
tanárnő segítségével

Trefás Magyar Dal
(Csokonai Vitéz Mihály versének részlete)

MEGHÍVÓ

„Ha fennmarad a nép s magyarul szól szájja,
Emlékeztetben éi annak poetája.”

EMLÉKEZZÜNK MÁTYÁSIRA!

Tudományos konferencia
Mátyási József halálának 150. évfordulóján
Kecskeméten, 1999. január 15-én

a Katona József Megyei Könyvtárban
(Pianisták tere 8.)

Az 1999-es kecskeméti emlékkonferencia meghívójának borító oldalai

V. MÁTYÁSI JÓZSEF EMLÉKKÖR

*„Ott van az én hazám, ahol jó barátom,
Legszebb örökömet s lelkem felét látom.”*

A Mátyási József Emlékkör 2013. január 15-én, Kecskeméten alakult. Délelőtt koszorúzás volt a köztemető díszsírhelyénél a költő halála évfordulóján. A Református Egyház Ráday Múzeuma adott helyet az alakuló ülésnek. Jelen volt 35 fő.

Rövid megemlékezés után a Bács-Kiskun Megyei Írók és Költők Baráti Köre támogatásával jött létre a civil csoportosulás. A közeledő kerek évforduló (250. születésnap) méltó emlékezésére vállalkozott a megválasztott elnökség:

Bajtai Mária tanár, irodalomtörténész (Kecskemét), Dr. Fogarasi Zsuzsa művészettörténész (Kecskemét, Ráday Múzeum), Mesznéder Klára tanár, helytörténész, a kör vezetője (Kecskemét), Székely Gábor művészettörténész (Ph.D.) (Kecskemét), Tetézi Attila művelődésház-igazgató (Izsák), Újvári Ferenc mérnök, versíró az Irodalmi Kávéház alapítója, Vetéssy Katalin tanár a Kecskeméti Református Gimnázium nyugdíjas igazgatója (Kecskemét).

Kitűzött célok: Havonta egy-egy előadás megtartása Mátyási műveiből, kutatóiból. Kutatni, keresni az eddig nem ismert forrásokat. Életrajzi momentumok keresése, közlése. Családkutatás, Mátyásival kapcsolatos újabb kutatások bemutatása. Széles körben felhívni a figyelmet (a helyi értékek között!) Mátyási tevékenységére, hazafiságára. Kapcsolat kiépítése különböző médiumokkal (Izsáki Hírek, Izsáki TV. Kecskeméti vonatkozásban: Forrás irodalmi folyóirat, KTV, Petőfi Népe). Minden lehetőség felhasználása Mátyási népszerűsítésére: szórólapok, meghívók, különböző helyszíneken előadások.

Felkérni különböző területek szakembereit előadóként. Az előadások sokaságából kiválasztva néhányat az alábbiakban közre adunk.

A 2013-ban alapított Mátyás József Emlékkör elnöke Mesznéder Klára ismerteti a Körrrel kapcsolatos elképzeléseit az alakuló ülésen

Két meghívó a Mátyás Emlékkör előadásaira

Elődeink hagyományát tiszteletbe tartjuk, felhasználva a jelen kor néhány technikai vívmányát (vetítések, dia, TV).

Mátyási emlékét korábban is ápolták Izsákon. A korabeli település kulturális meghatározói voltak a fiatalság mellett a helybeli tanítók, különböző tisztségben levő emberek. Az első újság közli Karácsonyi József tanító cikkét a Mátyási József Társaság alakulásáról. Megemlítve vendégeiket (Gárdonyi Géza, zalai Szalai László).

Kecskeméten a Református Egyház és az akkor jól működő Katona József Társaság gondoskodott Mátyási emlékének ébrentartásáról. 1942-ben egykori házában emléktáblát helyeztek el méltó ünnepség keretében.

Bajtai Mária előadást tart a Mátyási Emlékkörben

NÉHÁNY ELŐADÁS A MÁTYÁSI EMLÉKKÖRBE ELHANGZOTTAKBÓL

Dr. Bognár Zoltán
tanár, irodalomtörténész

AZ 1807-ES ORSZÁGGYŰLÉS VERSES LEÍRÁSA

Kiskunhalason tisztelettel őrizzük Vorák József tudós kolléga emlékét. Néptanítóként a folklór iránti fogékonyságból sokat fáradozott a vidékünkön. Tanítás, kutatás, rendszerezés tette munkásságát előttünk példaértékűvé. Igazi tudósként nem elégedett meg az egyszerű leltározási munkával, ha kellett belelapozott az iratanyagokba és talált.

Egy énekeskönyv vallatása.

Kiskunhalason lakos Gózon Imre énekeskönyv 148 számozott kézírásos oldalt tartalmazó, fűzött vers és énekgyűjtemény az 1800-as évek elejéből. Ebből az országgyűlés leírását közreadta Vorák József úr 1975-ben. A kiskunhalasi Thorma János Múzeum A. 3660 leltári számon vette nyilvántartásba 1954-ben. Néhány Csokonai vers mellett a 107-144 oldalra másolták be az 1807-es országgyűlés verses leírását, szerző megjelölése nélkül:

„Az 1807-dik esztendőben Budán tartott Országgyűlése alatt egy magyar így beszélget Hunniával.”

A kézírásos füzet 12x18 cm méretű (ma A5 méret). Több mindenre kellett figyelemmel lenni a rendkívüli kézirat értékelésekor. Mivel tartalmának számbavétele elhúzódott, így Stoll Béla 1963-ban megjelent fontos könyvében nem szerepel.

A versek összeválogatása a felvilágosult szellemű, irodalomkedvelő gyűjtőre, értelmiségi másolóra vall. Vorák József több kézirattal összehasonlítva így vall: *„az 1807-es országgyűlésnek kiskunhalasi énekes-könyvünkbe bemásolt teljes verses leírását Mátyási József művének tartom.”*

Ez a leírás olykor visszautal az 1790 évben tartott országgyűlésre több helyen (figyelembe véve, a szerző már megírásakor egy szűkebb elvbaráti kör részére készítette). A mostani közlés során a jobb megértés érdekében kiegészítő magyarázattal látta el Vorák József.

*„Hunnia! meg bántott Anyánk
Míg veled kezét fogott
Themis! addig Szent földeden
A varázslás nem fogott...*

*Hijjába keseregsz, mivel
Már Német az Istene
A Magyarnak, mintha ezzel
Már minden meg ejtene...*

Mátyási aggódik az udvaroncok megalkuvását látva, az ország irányításában résztvevő főpapok és különböző pozíciókban levő főrendeket kritikával mutatja be:

*„Édes Anyánk, nyolcszáz egész
Esztenőn át táplálad
Fiaid e kenyér mezőn...”*

Most sokan behódoltak úgy látja a költő az uralkodó Habsburg kétfejű sasnak:

*„Hijjába hát még kétfejű
és ragadozó állat...”*

Alapos munkát végzett Vorák József. Kutatási eredményeit a Cumania III. kötetben közölte (Bács-Kiskun Megyei Múzeumok közleményei Kecskemét, 1975 évben.) A kutatás során egybevetette a kiskunhalasi anyagot a sárospataki kollégium 1716 és 1739 sz. nyilvántartott kéziratos ének és versgyűjtemények, valamint az OSZK (Quart.Hung.5. és Ect.Hung.58. jelzésű) Mátyási írásokkal. Vorák József véleménye: *„az OSZK-ban őrzött kéziratok halasi leírásunk alexandrinusi sorokban írott betétjével nagyobb részben egyeznek.”*

Mátyási a magyar országgyűlés furcsaságairól így ír:

*„A minap az országgyűlésen létemben
Ez a ’bajos kérdés ötlött az eszembe:
Az ország Bírója már ma a primással
Úgy van e ’mint Mózes és Áron egymással?
De én most e kettőn, jól meg kell jegyezni,
A Papot, s Világot akarom érteni. [...]”*

A főrendek, a főpapok egymást felülmúló udvartartása, a túlzásba vitt pompa gondolkodásra serkenti a költőt. Nevek felsorolásával említi Mátyási a megyéket képviselő követeket kinek érdemeit, kinek hazafiatlanságát látja meg.

*„Hogyha nyom a nagyobb erő.
Fuss a sokat szenvedett
Komáromba, melly még semmi
Ostromnak nem engedett...”
„A meg ifjult Nógrádnak
Szélén ősi tűzzel állnak
Gyermekei Árpádnak,*

*Küldenék is az Attila
Hegyére egy bajnokot...”*

*„Jó vért, s lelket ad Zemplénnek
Tokaj édes nektárja...”*

*„Díszes polgári rend, ne tedd tsuffá magad
Metéld le valami rád erőnek ragad,
Vágd le az idegen tetemet és hibát,
Mely egészségnek okoz sok galibát!
Vad hús ez, és nem Tag, fájdalmaitól ne félj...”*

Vorák József a tudós alaposágával végezte munkáját. Korábbi néprajzi vonatkozású munkái szintén értékesek. Közli a rendelkezésére álló képanyagból ennek a verses leírásnak fotómásolatát, a mágnásokról írt kézirat részleteket. Továbbá az uralkodó I. Ferenc képmását, pénzeit, II. József, a kalapos király portréja, majd a 3. rend képviselői után Martinovics Ignác medalionját adja közre.

Megjegyzések közül Vorák József soraival: *„A Hunniában megtestesített haza Mátyásnál nemcsak a nemesi Magyarországot jelenti. Themisnek, az igazság istennőjének nevében követeli az önálló magyar létet kifejező magyar törvényt, törvénykezést. Emlékeztetőül érdemes itt megemlíteni Mátyási 1806-ban a magyar nyelvről írt munkáját is. Egyik munkaadója, gróf Teleki József főispán, aki fontos tisztségeket töltött be, szintén írt a magyar nyelvről.”*

Mátyási József kortársai, barátai jól ismerték a verselgető jogászt, többen másolták munkáit, azt nem tudjuk megállapítani ez a műve mennyiben hatott utódaira. Valószínűleg többen is ismerték, olvasták (3 pld. máig megmaradt).

Méltatói, emlékének ápolói nem figyeltek erre kellően.

Merinu Éva
múzeumpedagógus
Katona József Múzeum, Kecskemét

MÁRTON NAPI MEGEMLÉKEZÉS

Márton toursi püspök a koraközépkor egyik legnépszerűbb szentje volt. A legenda szerint Szent Márton a Római Birodalom Pannónia tartományának Savaria nevű városában (mai Szombathely) látta meg a napvilágot 316-ban egy római tribunus (előljáró) fiaként és 397-ben Tours-ban halt meg. Márton kultusza Pannónia földjén már a honfoglalás előtt is virágzott. Tiszteletét maga Szent

István is felkarolja, amikor zászlaira éppen Márton képét festette. Álmában látva a besenyők támadását, így kiáltott föl: távozzatok, mert az Úr védelmemre adta Szent Márton, aki nem engedi, hogy az igazak legelőjét pusztítsátok. Szent Márton emlékét helységnevek, imák és oltárképek egyaránt őrzik.

Életrajzi adatok: Szent Márton életrajzát tanítványa és barátja, Sulpitius Severus írta meg, aki szerint Márton gyerekkorától ájtatos volt, és nagyon fiatalon csatlakozott a keresztény valláshoz.

Márton először katonának ment. Katekumen, vagyis hitújonc volt, amikor legendájának legemlékezetesebb mozzanata szerint télidőben lován a franciaországi Amiens felé haladva, félmeztelen koldussal találkozott, s köpenye felét neki adta. Aznap éjszaka álmában megjelent Jézus a koldus alakjában. Innentől kezdve nem a hadsereget, hanem Isten szolgálta, megkeresztelkedett. Katonai előéletének köszönhetően vált népszerű katonaszentté a lovagok körében. Az aszketikus élet választása hányattatott sorsot hozott számára, mintha őrizné harcos múltját, úgy küzdött az eretnekekkel. Végezetül elérte a megbecsülés, és Tours püspökének választották 371-ben, és haláláig, 398-ig Tours-ban segítette a rászorulókat.

Márton-napi népszokások

Mártont már a középkorban a jószág egyik jeles patrónusaként tisztelték. A néphagyomány szerint, amikor egyszer Szombathelyen disznóvész dúlt, az egyik pásztor elment Mártonhoz segítségért könyörögni. (fehér nyírfaágat kapott) A frissen vágott, zöldellő ág archaikus gonoszűző (ördögűző) eszköz, amelynek használatával György, Katalin, Borbála, Aprószentek napján is találkozunk. Egyes vidékeken a pásztorok Márton estéjén végigjárták a falut, és a házakhoz így köszöntöttek be:

*„Elhoztam Szent Márton püspök vesszejét.
A szokást nem mi kezdtük, és ne mi végezzük.
Állatainknak annyi szaporodása legyen,
Ahány ága-boga van a vesszőnek.”*

Az ünnepi libahúsából szokás volt küldeni a papnak is, mégpedig az állat hátsó részéből. Innen ered „püspökfalat” szavunk is. Magyar hiedelem, hogy aki Márton éjszakáján álmodik, boldog lesz.

Mártonludjának több tréfás régi búcsúztatóját ismerjük. Ilyen Mátyási József „helikoni részesarató” kecskeméti költőnek dévajkodó versezete: *Egy nyársra íteltetett hízlalt Gunárnak Márton napi bútsúzó panaszsza, és utolsó rendelése* (1789).

Jóslás libacsontból

A libacsontjából, amelyet Ipolyi Arnold *Márton nyerge* néven is hallottak, (kapcsolódva a régi pogány sámánizmus hitvilágához, ahol a sámán varázseszközét, a dobját sámán lovaként emlegettek) országszerte a jövő évi időjárásra jósoltak. Már Apáczai Csere Jánosnál olvassuk: *Ha a Márton napja ködös, akkor zűrzavaros tél lesz, ha peniglen hideg, akkor száraz tél. A Márton-lúd mellye, ha világos, hó lesz, ha fekete, eső.*

„*Ha Márton napján esik a hó, akkor hosszú lesz a tél*”;

„*Ha jókedvű Márton, kemény lesz a tél*”;

„*Borús Márton, borongós tél*”;

„*Ha Mártonkor a lúd jegen áll, karácsonykor sárban botorkál*”

Márton napi újbor

Márton napjára általában megforr az újbor. Thuróczi János krónikájában az 1456 gazdag eseményeiről szólva ezt írja: „*elkövetkezett az esztendő ama napja, midőn Szent Márton püspök alacsony emberi sárhajlékból felköltözött a magas menyekbe, és a jóízű must borrá változik*”. A bornak Szent Márton a bírása – szól Dugonics jeles mondása. A régi céhvilágban a jól dolgozó egri mesterlegényre mondták: *megérdemli a Márton poharát*. A város borából *áldomásbor* járt neki.

Ropogós libasült

Hozzávalók: 4-8 db libahús, 3 fej fokhagyma, só, bors, libazsír, 1 kg burgonya, 1 fej vöröshagyma. *Elkészítés:* A fűszerezett libahúst kiolvasztott bő libazsírba tesszük, és hozzáadunk 3-4 dl vizet. Letakarva félpuhára pároljuk, majd fedő nélkül készre sütjük. Hagymás törtburgonyával tálaljuk.

Töltött libanyak

Hozzávalók: 1-2 libanyakbőr, 30 dkg darált libahús, 3 zsömle, pirospaprika, őrölt gyömbér, fokhagyma, só, bors. *Elkészítés:* A hozzávalókból (a zsömlét előtte beáztatjuk, kinyomkodjuk) fásírtszerű masszát készítünk, ízlés szerint tehetünk bele még apróra vágott petrezselyemzöldet is. A nyakbőrök egyik végét zsineggel összekötjük. A töltelékét habzsák segítségével a nyakbőrbe töltjük.

Régebben úgy is mondták: *adjon Isten bort, bűzát, barackot, kurtatorkú malacot, csutoránknak feneket, hogy ihassunk eleget!* Jutalmul mákos- vagy túróslepény, rétes, esetleg pénz járt nekik. [...]

Egy régi deák mondás szerint *gaudia Martini: anser et amphora vini*, vagyis ludat ettek, bort ittak a szent püspök ünnepén, amely az óév utolsó nagy jeles

napja volt, mert adventtel már az újesztendő kezdődött. A nagy áldomásozást az is magyarázza, hogy a középkorban a karácsonyt megelőző negyvennapos böjti időszak következett, amelynek a Márton böjtje nevet adták. Az évkezdetre utaló hagyomány, hogy Márton hetében sem mosni, sem szárogatni nem szabad, mert különben marhavész lesz. A dög odasiet az ilyen helyekre, és ruha helyett majd a jószág bőrét terítik ki.

Szent Márton lúdja: voltaképpen egy régi római étkezési szokásnak, illetőleg hagyománynak a továbbélése. Aesculapius, az orvos isten ünnepén, amely éppen erre a napra esett, libasült és újbort került az asztalra. A ludat a rómaiak Mars madarának tartották, egyrészt mert Kr. e. 390-ben a Capitolium lúdjai ébresztették föl a fáradt őrseget, amikor a gallusok a várost éjszakának idején el akarták foglalni. Másrészt a vadludak húzásának tavaszi, őszi csúcsideje Mars két hónapjára esett (március, november). A lúd latinul avis *Martis* (azaz Mars madara), mely nagyon hasonlít az avis *Martini*-ra (Márton madara). Ehhez utólagos legendái magyarázatot is költöttek: Márton alázatból a ludak óljába bújtt, hogy püspökké választása elől kitérjen. Ezek azonban zajgásukkal elárulták, és így kénytelen volt a püspökséget elvállalni.

A Márton-napi liba-lakomáról szóló első magyar írásos beszámoló 1171-ből származik. Akkoriban ez inkább azzal volt kapcsolatba hozható, hogy Szent Márton napja jelentette a paraszti év végét, a népszokás szerint ilyenkor zárták le az éves gazdasági munkákat, kezdetét vette a természet téli pihenő időszaka. A cselédek ilyenkor kapták meg évi bérüket és hozzá ráadásként egy libát, mert a szárnyasok nyáron felduzzadt hadát a tél beállta előtt meg kellett tizedelni. E napon kóstolták meg az újbort és vágta le először tömött libákat.

Mindezekből érthető, hogy Márton napjának – főleg Dunántúlon – a frissen tömött, szépen kihizlalt lúd volt az ünnepi eledele. Egy népi regula szerint: *aki Márton napján ludat nem eszik, ehetik az bármit, mégis éheznek*. Az eredeti megfontolás nyilván az volt, hogy ha nem adta meg a szentnek a megillető tiszteletet, áldomást.

Mátyási József fent említett művében receptet olvashatunk:

*„Máját piritva add fel kevés lével,
Feleresztvén egy kis édes tej felével,
Fahajat, rozmarint, szegfüvet vess bele,
Hadd legyen a papnak egy kedves étele.
Aprólékja, zúza, kásával jó lészen,
Maga pecsenyének hadd süljön egészen.”* [...]

Ezt ma ludaskásának hívjuk.

A szárnyavégét használják tollseprőnek. Megemlíti a libator előzményeként a növendék libák tollfosztását – mely a lányok kihazasításához szükséges tollat és pelyhet szolgáltatta: a libák nem kis gágogása közepette. Állatkínzást hangsúlyozza:

*„Ha pelyhet nem adnánk, dunnátok se volna,
Pennánk nélkül betűt ki s mivel mázolna?
Nekünk hálálhatja az író kenyerét,
Mikor firkálásért pénz üti kenyerét.” [...]*

Az alkalmazott hasonlatok megneveztetik a mai olvasót is.

A libator sok finomságot, baráti társaságot jelentett, ennek szépségeit tárja elénk: *„Hadd süljön, hadd főjjön, hordass bort dézsával” [...]*

A jól sikerült, olykor 8-10 kg-ra hízott libából több embernek jutott egy-egy finom éték „püspökfalat”. A lesütött maradék húst zsírban sokáig lehetett tartósítani. Kollégiumi diákoknak edénybe tárolva elküldeni. Mátyási ezt a versét a számunka máig ismeretlen Bige Márton barátjának írta.

Kulináris, néprajzi adatok mellett 200 év távlatából is kisugárzik a régen áhított szabadság óhajta a libatársadalom ábrázolásán keresztül:

*„Emberi csúfnak hossza, vége nincsen:
tudok „példán és szóm okosságra intsen”.
Mivel ti hozzátok az ember goromba,
Ezt javaslom végső szempillantásomba:
Hogy ocsmány óljjatokban, ne raboskodjatok,
Szálljatok a rétre, hiszen van szárnyatok!”*

Szeli Sára író

versmondó

Költők Írók Baráti Köre, Kecskemét

MEGKEDVELTEM MÁTYÁSI KÖLTÉSZETÉT

Mátyási költészetében szívesen használta a magyaros tizenketteseket. Fekete János gróf hatására „főnöke” kérésére alkalmazta a franciául verselő főúr által jól ismert 7 és 8 szótagos sorokat. Álom című versében a francia mintát követte. Ölelkező hím- és nőrímekeket alkalmaz. Mátyási álmokeretet választott, a pikáns helyeztek így könnyedén elvezetik az olvasót a kötött és kötetlen szerelem útjain.

*„Történik, hogy egy fúróhoz
Megy a szeg látogatni,
Hová, mint jóakaróhoz
Járt eddig is mulatni;
Tudjuk, hogy minden fúrónak
Fúrás a mestersége,
S a sok lyuk körül forgónak
Gyanús egyhez hűsége” [...]*

Szép Heléna hűsége, kíváncsisága is megőrződik az 52 versszakot tartalmazó vidám versben. Mátyási József mintegy 15 éves ismertségéből sok részletet megtudunk Fekete grófról, Fóton töltött titkári feladatairól. Vendégek, barátok, eszmék, költészet, a magyar haza sorsa különböző eszmei irányzatok.

Rosta Livia foglalkozott ugyan Gelánthai gróf Fekete János kiadatlan francia költeményeivel (Pécs, 1933). Nem tartotta érdemesnek Mátyási álomversének francia fordítását közölni. Benkei Kovács Balázs irodalomkutató az IRIS-ben közölte Mátyási versét „*Lik a szeptet, szeg a likat harapta már...*” címen (IRIS 1991. 1-2.sz.)

Mátyási *Kalászkaparék* című kiadatlan versei között (MTAK Rui 4r 44sz.) a költő saját kézírásával találkozunk.

Mátyási József verseinek 2. kötete 1798-ban jelent meg, melyben a Zajda nevű török játékot teszi közzé. Félig altató, félig bosszúálló ének. (L. Kecskemét c. folyóirat, 1890)

Éneklők: keresztyén rabszolgák és szolgálók.

Míg ébren van a török uraság, addig hízelkedve később átkozódva:

*„Édes rabság, kedves kötél,
Melyre minket rabsors kötél.
Víg árvaság, jó mostohát találni.
Szabad fogság szelíd urat szolgálni.
Oh nemes szívű török!
Életed légyen örök” [...]*

*„Minden fereg, mely égen, földön vagyon
Rajta mostan! hogy a vén kan aludja magát agyon.
Kígyók! békák! bogarak! Ragadozó madarak!
Csípjétek, marjátok, öljétek, faljátok! Nem Apátok! stb.
E légyen utolsó alvásod, ez örökös szem behúnyásod! [...]*”

Bárdos József kecskeméti főiskolai tanár „Alkalmatosságra írott vers groff KSI-nek” címmel írott, hét versszakos Mátyási-paródiával köszöntötte Kovács Sándor Iván egyetemi tanárt 2000-ben.

*„Kedves Sármos Iván! Régi eme rítus,
Mely szerint köszöntünk im, Prof. Emeritus,
Kiből, amint egykor, árad a karizma,
Holott nem duzzad már, mint rég, a kar izma.
Kit a teremtője nem áldott meg szárnyal,
Utol mégsem érni, ha elméje szárnyal (...)*”

Színes és változatos életút bontakozik ki a költő pályáját végigkísérő emberben. Egyik tagtársunk javasolta: Mátyási életéről, munkájáról egy filmet lehet-

ne készíteni. Mária-Terézia idején született, a kalapos király (II. József) idején felnőttként Pesten él. A magyar nyelv és színjátszás érdekében fáradó ember, jó kapcsolatokkal a felsőbb körökkel. Megismeri a Titkos társaságok fellépését, érdekszövetségek alakulását. (Martinovicsék kivégzését). József nádor eljegyzése (1802) az orosz cár leányával Alexandra Pavlovna magasztos, hódoló örömversre készíti. Nem ez az első alkalom, amikor a magyar ember alkalmazkodik, talán törleszkedik is a fennálló vezetőrétegekhez, uralkodó eszmék vonalához. Kicsi figyelmet szándékozott elérni kedves hódolatával.

Ádám András
helytörténész

MÁTYÁSI JÓZSEF: „KIS ÍTÉLET NAPJA”

Kecskeméten 1794. július 10-én rendkívüli tűzvész pusztított, amelyet a kortárs Mátyási József, még ugyanazon esztendőben, „Kis ítélet napja” címmel egy hosszabb versben megénekel. Magyarországon ez időtájban Ferenc császár az uralkodó és ebben az évben szerveződik és bukik meg a Martinovics-féle összeesküvés. Lengyelországban Tadeus Kosciuszko vezetésével felkelés tört ki az orosz uralom ellen, amely szintén elbukott. Franciaországban kivégzik Dantont és Robespiert, megbukik a jakobinus diktatúra, ugyanakkor a francia hadsereg első jelentős győzelmeit aratja. Ám, hogy békésebb dolgokról is essék szó: - ebben az évben találták fel a golyóscsapágyat, és ekkor jelent meg Kármán József Fanni Hagyományai című műve, stb.

Természeti katasztrófákat is hozott ez az év, amelyekről szemléletes költői képekben be is számol versének bevezetőjében Mátyási. Ez az esztendő annyi bajt hozott, amennyi még „Pandora Pikszisében” sem volt, pedig tudjuk a görög mondák világából, hogy minden baj abból a bizonyos szelencéből szabadult rá az emberiségre.

*„Ez a szám a szűk beszédű nagy bánat dió haja,
Melybe bé nagyon szorítva a világ minden baja.”*

Költői képzeletében, íme, Pandóra szelencéje dióvá változott. Az özönvíz óta nem volt ennyi súlyos katasztrófa. Mint az egyiptomi csapások, egymást követték a különböző katasztrófák. Enyhe, fagy és hótakaró nélküli tél volt 1793/94 tele. Mindkettő elengedhetetlen lenne az őszi vetéseknek, búzának, rozsnak, de fontos az ősszel megszántott földnek is.

*„Nem is úgy jött, mint egyébkor, deres lovon ’s ősz állal,
Hanem térdig sáros lábon, és fekete szakállal”*

A vetések megállottak, megritkultak. A rossz télre, rossz tavasz és még rosszabb nyárelő következett. A tavasz „szárító szelet” hozott, a nyár rendkívüli forróságot, aszályt. Ha nagy ritkán mégis eső jött, pusztító jégveréseket hozott, viharokkal, villámcsapásokkal, tönkre téve a vetéseket, gyümölcsösöket, szőlőket.

„*Bizony nekünk visszafordult, ami meg vagon írva:
Mert énekelve vetettünk, és majd arattunk sírva.*”

Utalás a Zsoltárok Könyve 126. 5. 6. versére: „Akik könnyhullatással vetnek, vigadozással aratnak majd.”

A korabeli forrásokban több helyen is megtaláljuk ennek az aszályos, forró nyárnak a leírását. Ladányi Gergely, Kecskemét akkori főbírája is lejegyezte, hogy az őszi vetésnek csak ötvened része kelt ki, a tavasziak mind a földben veszttek, szénát egy „kaszavágásra valót” sem tudtak betakarítani. Rendkívüli élelem és takarmány hiány lett mindennek a következménye. A bajokat súlyosbította, hogy háború dúlt ekkor (és majd éveken keresztül) Európában. Idegen országban, idegen érdekekért ott harcoltak a magyar katonák is, és haltak meg a csatatereken.

„*És talán temetetlen is – Óh Nemzeti fájdalom!*”

Még Föld-anyánk is szaporította a bajokat. Kitért a Vezúv, hatalmas területet borítva lávával.

„*És tizennyolcezer lakost Zsellér földre szorított.*”

Közelebb kerülve választott témájához, Mátyási az esztendő nagy tűzvészeit említi fel: Koppenhága, Kassa, Szepsi (Abaúj-Torda vm.), Futak (Dél-Bácska) Szeged, Szekszárd.

„*De talán legpéldátlanabb példa lehet KETSKEMÉT,
Melynek közel negyed része lett düledék és szemét.*”

Kecskeméten 1794. július 10-én pusztított a tűzvész. A Ferences Rendház háztörténetében (Historia Domus) ezt olvashatjuk: „...emlékezetes tűz keletkezett a Budai kapunál lévő kovácműhelyből, mert az igen erős szélről három óra alatt 911 ház és 20 szárazmalom siralmasan hamuvá lett, egészen a Csongrádi kapuig.” A Budai kapu helye ma is közismert, a Csongrádi kapu a mai Csongrádi utca, Búzaszentelő utca kereszteződése táján volt. Akkoriban ez volt a város határa, keleti irányban. A Magyar Nemzeti Le-

véltár Bács-Kiskun Megyei Levéltára őrzi a már említett Ladányi Gergely főbírói jegyzőkönyvét, amely tartalmazza a tűzi veszedelem részletesebb leírását. Eszerint a tűz Bodócs Jakab lakatos mester műhelyéből indult, és „az irtóztató szélvész miatt nagyon gyorsan terjedt. Először a Piaristák kertje kerítésének mentén álló házakat égette.”

Azt Ladányi jegyzőkönyve is megerősíti, hogy 913 ház, és 20 malom égett el. Ez a város épületeinek csaknem negyede, hiszen ekkoriban 4000 körüli ház volt Kecskeméten. A felmérések alapján a kár 267.065 forintot tett ki, és 1350 családot érintett. Hatalmas összeg ez, és hatalmas kár. Tudjuk, hogy egy-egy család akkoriban 5-6, esetenként ettől is több főből állt, tehát nem járunk messze az igazságtól, ha 6500-7000 főre becsüljük a kárt szenvedettek létszámát.

Ebből az időszakból nincs várostérkép, még a tizedek területeit sem ismerjük pontosan. Ekkor a város területe 8 tizedre volt osztva. A tűz ötöt érintett.

A 913 ház száma, főbírói jegyzőkönyvből ismert, de ezeket sem lehet feltűntető térkép hiányában azonosítani, így a tűzzel sújtott terület sem határozható meg pontosan. Tudjuk, hogy a tűz a 2482 számú, Sutus Józsefné tulajdonában lévő háznál kezdődött – az ő veje Bodócs Jakab, lakatos és itt volt a műhely, de nem tudjuk azonosítani. Az utcáknak ekkor – néhány főút, mint Halasi, Nagykörösi, Csongrádi kivételével – nincs neve. A főbírói jegyzőkönyvben is így találjuk: Prikkel úr sora, Vég Mihályné asszony utcája, stb.

Ezek röviden a források alapján feltárt tények. De lássuk mindezt a költő, a művész varázsszemüvegén át. Bár maga azt írja: nincs elég képzelőereje és „szóló tehetsége” az események ábrázolására, de a Múzsát segítségül hívva megpróbálkozik vele mégis, és véleményem szerint sikerrel! Verse, költői Bodócs Jakab a versben maga Vulkánus isten, aki:

*„Égből e' földre lejött Mester ember képébe,
Bé állván egy Lakatosnak rongyolott műhelyébe.
Melynek padlása fedele nád, a' kéménye 's fala,
Mint omladékaiból látszik, tapasztott sövény vala.”*

Abban az időben ez általános építkezési mód volt, és ha a kémény tapasztása megfelelő, nem is tudott tűz keletkezni.

*„A Budai Kapu körül volt a' veszély bölcsője,
De sírja az úgy nevezett Rátzoknak Temetője.”*

A ráctemető pontos helyét nem ismerjük. A lángok az egekig csapkodtak. Aztán azt írja, hogy a föld olyan forró lett, mint a kemence fenéke, még a kenyér is megsült volna rajta.

*„Többet mondok, némely kútnak öble úgy kiszáradott
Hogy víz máig sem áradott s többé nem is áradott ott.”*

Áradott – árad ott! Költői játék, belső rím. Érdemes megfigyelni az alábbi négy, egymást követő sorban hogyan fejezi ki a lángok ádáz munkálkodását, más-más szavakkal.

*„Jól nem lakván a nyalánk tűz a házak fedelével,
Sok padlást is által rágott emésztő erejével,
Vagy a tapasztatlan ajtón magát keresztül ette,
Vagy a szabad ablakon lángját bé-öltögette.”*

Ezt a szörnyű pusztulást, a klasszikus irodalomban is járatos, nagy műveltségű Mátyási Trója égéséhez, pusztulásához véli hasonlónak – „Ez az eset mérkőzhetik Trója veszedelmével”, ám ha összevetjük más forrásokkal, láthatjuk, hogy a lényegi pontokon azokkal egyezik. Az emberi sorsokra is érzékeny költő viszont azt is megmutatja, amit a tárgyszerű források nem: az ijedelmet, félelmet, sírást, jajszókat.

*„A feleség a férjhez hozzá forradt féltében,
A' ki ragadott csecsemőt hurcolván más [é. másik] kezében.”
Trójából csak egy Éneas vitte hátán öregét,
Itt sok kegyes hordta ölbe bátrabb helyre betegét.”*

A vers születésekor még folyamatban lehetett a károk felmérése, így a kár mértékét nem írja, nem írhatta meg.

„Hogy a kár mennyire mehet”, azt egy bizottság, Szabó János főszolgabíró irányítása mellett felmérte, és 267.065 forint 9 krajcár összegben határozta meg – de feltehetően később, mint a vers megírása.

A nehéz körülmények, erős szél ellenére a védekezésben a tanács tagjai jártak az élen. Maga a főbíró, Ladányi Gergely járt jó példával elől az oltásban. Végül úgy délután 3 óra tájban elcsitult a tűz, és egy „...elkészt eső is rá vizelle,” és akkor végleg elhalt. Szomorú látvány tárult a kecskemétiiek szeme elé. A házak közel negyede elpusztult, az ott élők vagyonával, ingóságokkal, gazdasági eszközeikkel, állataik jórészével együtt. De nem volt sok idő a búslakodásra – meg kellett kezdeni az újjáépítést. Szerencsére sok segítő kéz nyúlt a bajbajutottak felé.

*„Ki pénzel, ki eleséggel, sokan mind a' kettővel,
Segíték a' károsokat öszve kapcsolt erővel.”*

Az akadozó városok, falvak közül Mátyási huszonnegyvet említi név szerint: Nagykőrös, Cegléd, Kiskunfélegyháza, Hódmezővásárhely, stb. De ez csak kis része a segítőknak. Pest-Pilis-Solt vármegyei helységekből is jött:

*„A' magános Jóltévőknek el halgatom(!) neveket,
Mert ők titkolni szeretik a' baltól jobb kezeket.*

*De úgy is örökké élnek a' Városnak Könyvében,
És a' fel szült kárvallottak háládatos szívében."*

Ismét bibliai utalás: Máté ev. 6. 3. „Te pedig mikor alamizsnát osztogatsz, ne tudja a te bal kezed, mit cselekszik a te jobb kezed.”

A köszönet szavai után, a fohász, a könyörgés, valamint az intés szavai következnek a versben. A könyörgése, hogy „múlják el tőlünk a keserű pohár”, hogy óvjon meg az Isten a jövőben a rossztól. Az intése, hogy okuljon belül mindenki.

*„Adj békességet Úr Isten! adj szelídebb időket,
A' mostoha sors kezéből tördeld ki a vesszőket.”*

Mit is tudunk, sejtethetünk a vers megírásának körülményeiről, háttéréről?

Azt írja egy helyen, hogy egy temetőbe megy, ahol „...oly középben állok, mint a függő a fontba, [mint a mérlegben a mutató] Melly jó vehetem a romlás széles tárgyát szem pontba.” Melyik ez a temető, nem tudni – a homoki kápolna körüli, vagy a ráctemető! De meggyőződésem, hogy nem pusztán költői kép, nem a képzelet szülötte, hanem valóban ott állt az elpusztult városrészben. Arra is találunk utaló sorokat, ami azt valószínűsíti, hogy átélte a katasztrófát. (Homoki Kápolna – régi emlék – a következő tűzvészben égett el.)

*„Álmélkodva kellett nézmem, midőn a' félíg égett
Ház fedelet ketté vágták, fél megmaradás végett.”*

Figyelemre méltó, hogy a segílyt küldő városok nevét – ez közszájon is froghatott – a segílyek érkezésének sorrendjében írta le versében. Művét tehát költőisége mellett is tényyszerűnek lehet elfogadni.

Végül egy érdekesség! A vers 730 sorból áll, és mivel egy-egy mondat, vagy ahogy maga írja egy-egy vers, két sorra van tördelve, ez éppen 365 vers. Éppen annyi, amennyi a napok száma egy évben. A vers formája is tükrözi a kétsoronkénti tördelést, mert minden második sor kicsit beljebb kezdődik. Ez akkoriban gyakori volt.

*„Maradék! ha talám hozzád írásom átal mégyen,
Ezt értsd, és könnyezz az Ezer hétszáz kilencven négyen,
Mert könnyek sem panasznak többet, hosszú időről,
Mint e Háromszáz hatvan öt versek, egy Esztendőről.
Isten ójjon, hogy valaha ehez(!) hasonló nyarad
Légyen. Mely jó kívánással az élőknek is marad.
Mátyási József”*

A kortársak, így az akkori előljáróság, az ő nyomukban Mátyási a tűz keletkezését egyértelműen Bodócs Jakab lakatosmester hanyagságának tartották.

Az utókornak azonban - amennyiben ez lehetséges - kötelessége tárgyilagosan megítélni az eseményeket. Ezért ezt a kis ismertetést azzal kell zárnom, hogy nyilvánossá tegyem azt a tényt, hogy az úriszék 1794. november 3-i határozatával Bodócs Jakabot felmentette, a börtönből szabadon bocsátotta. A lefolytatott vizsgálat szerint ugyanis, valószínűleg gyűjtogatás történt. Mátyási József jelen volt a tűzvész idején, a város megrendelésére írta le.

(MNL BKML IV. 1510/a perceptoriális iratok 139 sz. könyv. 145. old. 9. tétel, N s. Tanács kiutal 27 forintot)

Weninger Endréné

tanár

a MONTÁZS MAGAZIN alapító szerkesztője

MÁTYÁSI JÓZSEF HATÁSA A 19. SZÁZADI KÖLTÉSZETRE

1765. március 21-én, „az esztendőnek tavaszt újító napján” született Mátyási József, a 18. század végének és a 19. század első felének jellegzetes írói egyénisége. Iskolái elvégzése után a vidám kedvű, elmés fiatalember jogi pályára lépett, főrangú nemesek titkára, titoknoká lett. Először gróf Teleki József, a hazai protestánsok legnagyobb világi tekintélye fogadta a bizalmába. Teleki mellett mozgalmasabb és színesebb volt az élete: elkísérte Erdélybe, és vele utazhatott Frankfurtba is, I. Ferenc koronázására. Az erdélyi kirándulásról egy fiktív verses levélben számolt be, a frankfurti utazás alatt pedig naplót vezetett.

A szabad szellemű Galánthai gróf Fekete János pedig növelte elfogulatlanságát, magabiztosságát, és segítette abban, hogy Mátyási meglepő nyíltsággal merje megfogalmazni a társadalomra vonatkozó nézeteit. Fekete Jánosnak közismert kapcsolata volt Voltaire-rel, így közvetve Mátyásira is hatott a francia felvilágosodás kimagasló alakja. De költészetének kialakulására jelentős hatással voltak a tanulmányai folytán megismert latint költők: Horatius, Ovidius, Vergilius. Művelt és széles látókörű ember volt.

Költészetében mégis a hagyományokat őrző magyaros irány hatása a legélesebb. Műfaji szempontból költeményei változatosak, vannak közöttük bölcselő, tréfás hangú, incselkedő, csúfolkodó hangú és találós versek, útleírások stb. Sokat írt a Teleki család tagjairól, a legszebbek talán a barátaihoz írt vidám versek. Verseit elsősorban a szegény néphez szerette volna eljuttatni. Így szól verseihez egyszer: „*Ne kívánkozzatok pompás könyvtárakba, / Jobb hely lesz edényes almáriumokba / Mert bennfelejtenek amott a penészek / De a pohárszékben inkább észrevésnek.*”

Fekete János 1803-ban bekövetkezett halála után a költő Izsákon telepedett le, megnősült. Fiatal felesége két és félévi házasság után, 20 éves korában meghalt. Mátyási József soha nem házasodott újra, viszont amikor édesanyját is elvesztette, Kecskemét-

re költözött. „... *nem kevés atyafi-barátságos rokonaimhoz való vérségi vonzódásom, tanult, olvasott személyekkel lehető társalkodásom, továbbá kedvelt magánosságomnak éppen ilyenén sokaság között tapasztalt gyakorolhatása.*”

Minket, kecskemétiakat ezért is foglalkoztat Mátyási alakja, mert élete utolsó 25 esztendejét haláláig, 1849-ig itt töltötte. A hagyomány szerint igen sok térfás alkalmi költeményt írt mulatságokra, névnapokra és születésnapokra. A nemesi szemlélettől fokozatosan eltávolodott, és kapcsolatot talált az egyszerű emberekkel. Bognárok, molnárok, szabók, egyszerű gazdák is tartoztak baráti köréhez, őket is verssel köszöntötte névnapjuk, születésnapjuk alkalmából. Népiesség és humor lett írásainak jellemzője, és ezt nem is szégyellette.

Kutatói sokáig nem tudták, mely versek íródtak Kecskeméten. De szerencsére Mátyási pályája vége felé felküldte Pestre Fáy Andrásnak 78 Kecskeméten írott versét megőrzésre, aki az Akadémián helyezte biztonságba azokat. (Fáy András Széchenyi Istvánhoz és Deák Ferenchez hasonlítható kaliberű személyiség. Író, politikus és nemzetgazda, a magyar reformkor irodalmi és társadalmi mozgalmainak egyik legtevékenyebb alakja. Nevéhez fűződik az első magyar takarékpénztár megalapítása, a mai OTP elődjének tekinti.)

Csokonai Vitéz Mihály nála nyolc évvel volt fiatalabb, és mesterének vallotta őt. Több versében is üdvözölte. Mátyási költői hírneve már bizonyára szárnyra kelt, mire 1795 tavaszán bekopogtatott hozzá Csokonai. Írt is Mátyási kötetéről, mely a Semminél több valami címmel jelent meg, bár néha kissé parodizálta is rímeit. Csokonai haláláig (1805) levelezek. A fiatal költő Kazinczy-hoz közel került. Némi elhidegülés következett be közöttük. „*Magam utánad azomba / a parnasszusi templomba / mentem nyomban*” –

Mátyási tiszta rímeit mosolyogta meg Csokonai. Szeretetre méltó, tüneményes baráti mesterkedés a következő pár sor:

„*Sok vágott nyelvű Mátyás itt,
Aki olvassa MÁTYÁSIT,
Csak, csak ásitt.*”

Mátyási Csók-versét így dicséri:

„*Verseidről azt ítélem
S mások is úgy ítélnék,
Hogy azokba együtt vélem
Egy nagy lelket szemlélnék.
Maga a Csók méltó volna,
Hogy minden Szép rád hajolna,
Megcsókolna!*”

A 18. századi magyar költészet egyik legmulatságosabb versezete Mátyási József népköltő dévaj poémája. Már a címe is derűt kelt: Egy nyársra ítéltett hizlalt gúnárnak Márton napi búcsúzó panasza és utolsó rendelése. Többen azt állították, hogy Csokonai Vitéz Mihály írta. De versei is rációfolnak erre: Kalászkaparék című versében, ahol a jobbágyok utolsó főzet lisztjét is elrekvirálják az osztrák tisztek, 1789-ben ezt írja Mátyási a korabeli helyzetről: „Nem igaz, hogy sorsunk Isten színjátéka, / Kínjainkkal magát mulatni szándékja, / Mert az emberiség csak ott boldogtalan, / Hol a többség számár vagy igazságatlan.” Korszerű és komoly gondolatok ezek.

Mészöly Gedeon Mátyási-kutató szerint Mátyási József másfél évtizeddel megelőzte Csokonai híres halotti verseit. A falusi kántoroknak temetési rigmusait Mátyási emelte először irodalmi színvonalra.

Csokonai és Mátyási éppen összeillettek: vidám természetű poéták, s mindketten Debrecenben tanultak. 1795 májusában együtt utaztak fel Kecskemérről Pest-Budára. Pedig Mátyási ekkor még nem lakott Kecskeméten. Életre szóló barátságot kötve szálltak le a szekérről. „Az örökös barátságnak szent kézfogását” címmel írt verset Csokonai Vitéz Mihály Mátyási Józsefnek.

*„Azóta hány szíves beszédek valának,
Melyek szánkból költsön szívünkéből folyának!
Tudod te azt, Múzsám! és Te, ő Múzsája!
Mit szól a két barát és Poéta szája?”*

A barátság és annak mestersége című művében Mátyási így használja fel Csokonai iménti rímeit:

*„S hagyján, hadd riszáljon Zoilok rostája,
Kihullatva se lesz mívem szél prédája,
Ha fennmarad a nép s magyarul szól szája:
Emlékezetben él annak poétája.”*

Mátyási hatása **Petőfi Sándor** néhány versén és a János vitéz néhány során határozottan kimutatható. Gulyásnóta című verséről, pásztoraláról sokáig azt hitték, hogy népdal. Ebben is rokon sok-sok Petőfi verssel. Petőfi hallhatta ezt énekelni, és hatással lehetett népies költészetének kialakulására. A magyar táj, az alföld leírásában, általában a tájleírásokban is utat mutathatott Mátyási a következő nemzedéknek.

Sorsával elégedő gulyásnak pásztori dalja

*„Nem bánom, hogy parasztnak születtem,
Csak azért, mert gulyássá lehettem,
Eb cserélne cserényt palotával,
Sem életet köszvényes nagyúrral.*

*Kiskirályság így is állapotom,
Igazgató törvény bunkósbotom,
Országom egy egész baromjárás,
Nagy potentát a számadó gyulás.*

.....
*Ha megunom magamat a pusztába,
Rányergelek, megyek a csárdába,
Szépen szólok a kocsmárosnénak,
Adjon szállást látogatójának. [...]*”

Arany János is szívesen forgatta a Mátyási-verseket. Lehr Albert, Arany János költészetének ismerője és értékelője sorozatosan mutatta ki Aranynak azokat a költői képeit, amelyeket Mátyásitól vett át. Ilyen pl. „*hóvirágot szedni gyöngyös koszorúba*”. Tisztarímei, szellemes szójátékai lehettek elődök Petőfinél és Aranynál. Hiszen e két utóbbi költő is gyakran élcelődött egymással, és játszott a szavakkal.

A magyar nyelv dicséretére Mátyási egész kis versfüzért állított össze:

*„De ha gorombának neveze valaki
Hogy ezt mint Jóságot, gondolom vala ki.*

*Hát tenálad nélkül, mit gondolsz jó lélek,
Hazám-e az a föld, azért hogy jól éljek? [...]*”

Későbbi költőinknek is becsvágya volt rímjátékot játszani tiszta rímekkel Aranytól Kosztolányiig, Tóth Árpádtól József Attiláig. Mátyásitól származhatott a nevekkel való játék alapötlete Petőfi és Arany levelezéséhez. Átírásában a Zsán dor Arany János. Petőfi egyik levelében így szólította meg Arany János barátját: Lord Krumpfli Artúr vagy Szerelmetes Fa-Jankóm, Jean d’Or! Míg Arany így válaszolt:

*„Imádott barátom, jó Petőfi Sándor,
Szíves üdvözlését íme küldi Jean d’Or.
Vettem, oh, nagy férfi, ostoba leveled,
De azért nem mondom: hujj ki! vagy le veled!”*

Mészöly Gedeon nyelvész, műfordító, a régi magyar nyelv és irodalom kutatója gyakran játszott olyan játékot, hogy megkérdezte barátait: Vajon melyik verset ki írta? És mi a közös bennük?

1.

*„Béhunytá szemeit a nap is már szinte,
De mégis a hegyen által ránk tekintte.*

*A szunnyadozó fák mind talpra állottak,
S bár álmos ésszel is, de fejet hajtottak.*

*No s elég az ahhoz, már nagy idő vala,
A fáradt természet mély álomba hala,
Bé lévén takarva fekete paplannyal,
Melyet csillagzattal mint sűrű arannyal
Öreg szülejének számára kihánya
Az Esthajnal, az Éj ágyvető leánya.”*

(Mátyási: Budán történt ugrás, Semminél több valami c. kötetből)

2.

*„Elfeküdt már a nap túl a nádas réten,
Nagy vörös palástját künn hagyá az égen,
De az éj erőt vett, csakhamar beronta,
Az eget, a földet bakacsinba vonta,
És kiverte szépen koporsószegével,
Fényes csillagoknak milljom-ezerével;
Végre a szép holdat előkerítette,
S ezüst koszorúnak fejtül odatette.”*

(Arany János: Toldi, V. ének 1. vsz.)

Katona József: Amikor Mátyási Kecskemétre költözött a város klasszikusával, Katona Józseffel is találkozhatott (1824 és 1830) ismerhették egymást, de ennek semmi kézzelfogható nyoma nincs. A hivatalos irodalomtörténet Mátyásit a perifériára szorította, és dilettánsnak, mesterkedőnek tartották. Pedig fellépésekor költő barátai felfigyeltek rá és másolták műveit.

Paraszt, polgár és nemes volt egyszerre: értett a daloló pásztor és a könyvolvasó kovácmester nyelvén, ugyanakkor a két legfranciásabb műveltségű magyar literátor grófot, Teleki Józsefet és Fekete Jánost szolgálta azok nagy megelégedésére. Mániákus, kizárólagos magyar hazafi. Külföldön járva észrevette a fejlődést és ezzel szemben a magyar falvak elmaradottságát. A népdalt nem megnemesíteni akarta, hanem az eredeti formákat csiszolta tovább. A Toldi és a János vitéz fakóbb lenne az ő alföldi hangulatai és színei nélkül.

Zárszó: Fontos volt számára a magyar nyelvért és színjátszásért való küzdelem és a hazaszeretet. Költészete elismert volt a korabeli irodalomkedvelők számára. Miért nem tudott mégsem ismert és elismert lenni? Mátyási az időmértékes verselést részben latinul művelte. Talán nem érezte alkalmasnak rá a magyar nyelvet? Nyelvi leleményei, játékossága, tiszta rímei értékesek ugyan, mégsem tudott fejlődni, közelebb kerülni a költészethez. Versei formája, szerkezete régies. Gondolatai áradásának nem szabott határt semmiféle forma. Költeményeiben felcsillannak szép gondolatok, szóképek, de művei gyakran hosszúak és

egyhangúak. Mégis sok érték van műveiben, és ezt meg kell ismernünk és becsülnünk. Legyünk büszkék, hogy a 18-19. század magyar és kecskeméti költő között tudhatjuk őt.

Szabó Sándor
tárogatóművész

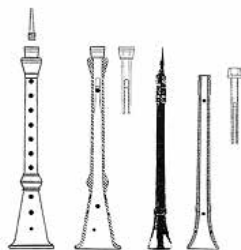
ZENEI HÍD MÁTYÁSI JÓZSEF ÉS KADA ELEK KÖZÖTT Mátyási József és a tárogató

Tisztelettel megköszönöm a Mátyási Körnek, hogy ma itt lehetek a hangszeremmel együtt. Bevallom, nagyon feladták nekem a leckét, hiszen Mátyási József 1765-1849 között éppen egy olyan időszakban élt, amikor a tárogatót császári rendelet intette csendre. Mégis megpróbálom a leckét legjobb tudásom szerint elkészíteni. Felteszem tehát a kérdést, hallhatott-e Mátyási József egyáltalán tárogató hangot? A válaszkérés előtt ugorjunk pár évtizeddel Mátyási születése elé! Eljászom az eredeti Rákóczi nótát, és néhány kuruc dalt, hogy segítsem az időutazást.

Tárogató: *Rákóczi nóta; Törökbársony süvegem; Hej, Rákóczi, Bercsényi, Bezerédi; Te vagy a legény, Tyukodi pajtás.*

El is érkeztünk abba a korba (Rákóczi idejébe), amikor a tárogató reneszánszát élte. Az akkori tárogató azonban lényegesen eltért az általam megszólaltatottól. Volt nekünk egy régi tárogatónk, ami – a megmaradt, immár múzeumi példányok ismeretében – nagy hasonlóságot mutat Belső-Ázsia több népénél fellelhető hangszer-rokonával. Innen a következtetés, hogy minden bizonnyal társunk volt az a hangszer, amit tárogatósípnak, harci sípnak, töröksípnak is neveztek, vándorlásaink során.

Az a kettős nádnyelves hangszer a korabeli nyugatishalmeiektől eltérő típust képviselt, a perzsa-arab-török zurna egy változata volt. Ennek megkülönböztető jegyei a felső részen hengeres vagy közel hengeres furat, a széles, lyuggatott tölcsér, az

Tárogatók

ajaktámasz, a hangszer furatába felülről benyúló elforgatható favilla, a nyugati oboaféléktől eltérő duplanád fúvóka.

Erős, átható hangját kihasználva az asztali, szórakoztató zenélés mellett ünnepi felvonulásokon, lakodalmi és temetési menetekben fújták, de legnevezetesebb szerepét a kuruc táborok hadi jeladó hangszereként játszotta. És ez lett a veszte, hiszen a Rákóczi szabadságharc bukását követően császári parancs rendelkezett a hangszerek elhallgattatásáról, megsemmisítésükről. Rögzítve azt, hogy a tárogató innentől örökre összeforrt Rákóczival, a Rákóczi kultusszal. És mielőtt tovább megyünk, búcsúzzunk a szabadságharctól két dallammal!

Tárogató: *Nagy Bercsényi Miklós; Nagymajtényi sikon*

A tárogatót teljesen mégsem sikerült elhallgattatni. A 18. század végére elsősorban reprezentáló, ceremoniális, ünnepi használata maradt fenn, ekkortól a hangszer megszólaltatása már egyre inkább tudatosan archaizáló, hazafias jelentéseket hordozott. Kultusza, részben népi tradícióval elegyedve, szórványosan még a 19. században is életben maradt. Elsősorban a Dunántúlon, de más vidékeken is használták toronyzenészek idő és tűzjelző hangszerként.

Most térjünk vissza az alapkérdéshez, hallhatott-e Mátyási József tárogatót? Bizonyossággal nem tudhatjuk. De olyan vidékre született, amely részese volt a Rákóczi szabadságharcnak, gondoljunk csak (Vak) Bottyán János többszöri Kecskeméti tartózkodására, arra, hogy innen készítette elő a Dunántúl visszafoglalását célzó két dunai átkelést is, amelyből a második 1705. december 13-án sikerrel zárult. Vagyis Mátyási igazi kuruc vidékre született. Minden bizonnyal hallhatta a kuruc nótákat híres cigányzenekaroktól, hallhatott szép népdalokat a Teleki grófok pusztáin, és ismerhetett verbunkos dallamokat is. A következőket minden bizonnyal!

Tárogató: *Kun-verbunk, Kecskemét is kiállítja. [...]*

És bizonyára találkozhatott azzal a legendával is, amit Kecskemét későbbi polgármestere, Kada Elek, feldolgozott 1910-ben a Tárogató című színművében, és amit így mutat be:

Beliczai tárogató

Kada Elek kecskeméti polgármester (1852-1913)

„Az öreg Gölöncsér, a koldus tárogatós a nagyvásár alkalmával kiáll egy sárokra, belefúj a tárogatójába és ennek a bűgása annyira felvillanyozza a vásárban levő kecskeméti és környékbeli volt kuruc vitézeket, hogy nekiesnek az itt állomásozó labanc katonáknak és azoknak egy részét agyonverik. Aztán jött a nagy vizsgálat. – Bécsből külön vizsgálóbírókat küldtek le és csodák – csodája, egyetlen egy tanút nem tudtak fogni, aki bevallotta volna, hogy kik vettek részt ebben a nagy bosszúálló mérszárlásban.”

Ehhez a darabhoz Kacsóh Pongrác, városunkban élő matematika tanár írta a zenét. (Rákóczi megtérése).

Endrődi Sándor, a szintén Kecskeméthez köthető költő erről verset írt, amely a Kuruc nótákban jelent meg 1896-ban. Így kezdődik:

„A tárogatós

*De gyönyörűen,
De szépen szól a –
Gölöncsér Andris
Tárogatója!
Mikor megzendül
Régi siralma:
Mit a császárnak
Minden tilalma!*

*Fújja szomorúan,
Fújja kesergőn,
Mint bujdosóban
Egykor az erdőn;
Aztán szilajon
Fennen, harsányon,
Mint a hajdani
Dicső csatákban.”*

Ne szaladjunk azonban előre! Maradjunk a Mátyásit körülvevő zenei világnál! Két jellegzetes dallamot játszom el az 1700-as évek végéről. Ezeket biztosan ismerte Mátyási is! Egyik a Petőfi Sándor: Szülőföldemen című versének refrénjében felemlegetett közkedvelt népies műdal, a másik Lavotta János Szerenádja.

Tárogató: *Cserebogár, sárga cserebogár; Lavotta: Szerenád a Tisza-ház előtt..*

És akkor most válaszoljunk meg a kérdést: Hallhatott-e Mátyási tárogató szót? Feljegyzés ugyan nincs róla, de igen, hallhatott! Mégpedig Kunszentmiklóson, vagy Révbépusztán. A Mátyási Gulyásnóta című versének pásztora a „révbéri

pusztában él „Erdős János úr szolgálatjában.” Mátyásról tudjuk azt, hogy izsáki és kecskeméti tartózkodása idején sokat megfordult a Kiskunság és Solt környéke egyes községeiben, ott élő rokonainak és barátainak látogatására; egyes látogatásait versben is megörökítette. Erdős János pedig, mint valamikor Mátyási József is a Telekiek szolgálatában állott. Azonban mielőtt elárulom, hogy milyen nevezetes tárogatót hallhatott Mátyási, csigázom még a Mátyási Kör kíváncsiságát és két ’48-as dalt játszom, amelyeket költőnk is ismerhetett:

Tárogató: *Kossuth Lajos az izente; Kossuth Lajos táborában.*

Elérkezett hát a nagy leleplezés pillanata. Előjáróban csak annyit, hogy az 1850-es években kezdődött meg a Kuruc-tárogatók tudatos gyűjtése a Nemzeti Múzeum által. 1864-ben az un. Beliczai tárogató is odakerült sok más értékes tárogatóval együtt. Bors Károly akkori leírásából tudjuk e hangszerről a következőket: „*A Beliczai család a kezőnkbe juttatott hiteles okmány szerint Zsámbék mezővárosban lakott, innét 1782-ben költözött Beliczai György Kun-szentmiklósra. ... Ezen tárogátónak eredetiségét leginkább bizonyítja azon körülmény, miszerint ezt a Beliczai család minden időben mint ereklyét őrizte, az atya meghagyta fiának (ezt Beliczai Mátyás ur az édes atyjától ifj. Beliczai Györgytől tudja), hogy keze közöl ki ne bocsássa, mindaddig, míg a családban egy fi-örökös lesz. – Beliczai Imre 1700 körül mint ősi vagyont Márton fiának, ez György fiának, ez ismét Györgynek, ez végre Mátyás fiának hagyta; ifj. Beliczai György még tudta e hangszert kezelni, s utolsó betegségében hívá Mátyás fiát ágyához, ünnepélyesen adván át neki a tárogatóhangszert, csinált annak először egyszerű közönséges nádtőviből (mit fia adott kézhez) nyelvet, mondván: - Nézd fiam, ezt a tárogatót én atyámtól öröklöttem, most te öröklöd azt, őrizd mint legdrágább kincset, ez a magyarnak egykori hires hangszere, – ha fiad nem lesz, add a Nemzeti Magyar Múzeumnak – mert ennek elveszni nem szabad. – Igy öröklötte Beliczai Mátyás ur a tárogatót 1836-ban. Ezen tárogató legutójjára ezelőtt mintegy 40–50 évvel fujatott meg bizonyos Selyem István által. ... Adja az ég! hogy hitemben ne csalódjam, s hogy ezen tárogató, melly Selyem István idejében gyakrabban megfujatott a kun népnél lakodalmak alkalmával a násznép előtt, halottaiból újra feltámadjon, és ha csakugyan arra való, ne legyen zenebanda, honnét a tárogató mint hires magyar nemzeti hangszer hiányozzék.*”

A kuruc-tárogatók közül többet is lemásoltattak és az 1800-as évek második felében pesti zenészek meg is szólaltatták a másolatokat, ám hangjuk az akkori füleknek már túl érces és érdes volt. A század vége felé a cimbalom megújítójaként már hírnevet szerzett Schunda Vencel József budapesti hangszerkészítő folytatta a kísérletezést. Kezdetben ő is az oboára, angolkürtre emlékeztető megoldásokkal kísérletezett, majd 1894 és 1896 között egy 65–70 cm hosz-

szú, öblös, kónikus furatú, paliszanderfából készült hangszertestre klarinét fűvókát és a korabeli német rendszerű oboa billentyűzetét illesztette. Az új találmány konstrukciójában – építési anyagától eltekintve – nagyon közel állt a korszak egy másik hangszerújdonásához, a szoprán-szaxofonhoz. Stowasser János a francia eredetű szaxofon módosításán dolgozott.

A modern tárogató Schunda nevével forrt össze. A Nemzeti Zenedében hamarosan tárogató szak indult, az egyik első tárogatóiskolát az a Káldy Gyula írta, aki a Kecskeméti Református temetőben nyugszik. A zenészek között legnépszerűbb, a mai hangszerkészítők által legtöbbször másolt típusok a Stowasser hangszerek. Én egy 1901-ben készült Stowasser hangszeren játszom.

A Schunda-tárogató, vagy reform-tárogató Magyarországon elsősorban a 20. század első felében volt népszerű, a Rákosi-korszakban gyakorlatilag tiltott, a Kádár-korszakban túrt hangszer volt a

hozzá tapadó, nemkívánatosnak tekintett nacionalista, irredenta képzetek miatt. A rendszerváltástól szólhatnak ismét szabadon a hangszerek. *A tárogatót 2014-ben Hungaricumként minősítették.*

Befejezőként három igazi nemzeti-romantikus tárogató dallamot fogok eljátszani, megköszönve a meghívást a Mátyási Körbe, és türelmüket.

Tárogató: Rákóczi megtérése; Krasznahorka büszke vára; Szép vagy, gyönyörű vagy Magyarország!

Újvári Ferenc

mérnök, költő

a Kecskemét Irodalmi Kávézó alapítója

A MAGYAR BORRÓL

A barátság, a szeretet, a társas kapcsolatok ápolása terén Mátyásit követve, sok tapasztalatot szerezhethetünk. Rendszeresen kell ápolni a kapcsolatot, a tartalmas beszélgetések: a kulináris élvezetek mellett a jó bor is jöhet.

A barátságról így ír: „*Aranybetűjű név a szavak tárjában.*”
„*A barátság égi ajándék...*”

Kívánhatunk ennél szebbet a 21. században?

Kiskunhalason Imre testvérénél tartózkodott 1819 telén:

„*Bacchus hét hetes ünnepét
Széles kedvvel beszegtük...
Bár éjjél harangja kongott,
Muzsikánk azért csak dongott*” [...]

A kiskunok is sok mindent tudtak az illendőségről, a világot járt vendég megtiszteléséről, mulatságról:

„*Öt mágusok jövének,
Három gráciák nyomában,
Hím és nőstény angyalhangon
Elkezdetvén még a gangon,
Köszöntések úgy zengett...*”

Jöttek, a banda (primás, elsőhegedűs, brácsás...stb., Mátyás köszöntésére. Két József meg egy Pál néztek meglepetten ”Ki a Mátyás?..” Ilyen egy huncut banda!

„*Ki telik ugyan nevemből
De csak úgy, ha egészemből,
A farkbetűt elmetszik...*”

Folytatódott tovább az étkek és dalok sora.

A banda: déli álomlátásra hivatkozik, „vezéricsillaglímpás” hozta ide őket! A mi vidékünkön könnyű borok teremték abban az időben: kadarka, kövidinka. A nagy szőlőbetegség, filoxéra járvány után (kb. 1875) figyelem terelődött a homokos területek beültetésére. A szőlőgyökértetű nem él meg a forró homokban. A fajtaszelektálása, nemesítése, kiválasztása bonyolult, mégis a szorgalmas emberek megtalálták a saját szőlőjüket.

Mátyási főurak titkára volt, megismerte a magas körök életmódját. Erről is sok versében megemlékezik. Fóton kényelmes életük volt. Fekete gróftól idős korában itt látogatták meg egykori barátai.

Tokaj szőlő vesszeje.

Könnycet csal a szemünkbe nemzeti imádságunk: a HIMNUSZ 1823. január 22-én írta meg Kölcsey.

Mátyási így hagyta az olvasóknak:

„*A halhatatlanság nagyhirű itala
Azt tartom, csak édes tokaji bor vala*” [...]

Voltaire megkapta kedves magyar barátjától ezt az italt. Így éltek vidéki visszavonultságban: levelezés, kéziratok rendezése, a gróf vagyonának leltározásával. A mi ismereteink szerint a jó bor az alapanyag és a kezelési mód betartásával állítható elő.

Mit ittak Fóton? Aszút, szamorodnit... (A környék nagy nemesítője Szenczi Laczkó Máté).

Mai borkedvelők különböző változatokat ismerhetnek: furmint, hárslevelű, rizling, stb.

Mátyási látja az érdeklődést és a besorolást, az olasz és a német borvidéket ismeri.

*„Van ugyan egynehány Bacchus előtt kedves
Nép, melynek sajtója nemes musttal nedves.
De csak úgy oszthatom jól a különbséget,
Ha hazám borának adok elsőséget.”*

A jó bor felmagasztalása, az ivás kultúrája: a kedv fokozása, a bátorság növelése mind megtalálható a mértékkel fogyasztók számára a borban.

Irodalmi múltunkra tekintve Janus Pannonius óta, Balassi Bálint Borívóknak való szép emlékezéséig számtalan tollforgatót kényeztetett a bor. Bortal, Pezsgőária, különböző népdalok. Csokonai Vitéz Mihály először versben köszönti Mátyásit. 1795 április végén Kecskemétről (a város fogatán) együtt utaznak Pestre. Kedves együttlétük a közös érdeklődés, a magyar kultúráért végzett verselés mellett megadta a lehetőséget más élmények megismerésére. Együtt laktak Kecskemét város házában Pesten, együtt étkeztek, kártyáztak. (Kb. 15 éves levelezés mutatja) Utolsó ismert levélváltás Csokonai halála előtti időből 1803. (A válasz Mátyásitól: ismeri a kezelő orvosát, Szentgyörgyit, bízson!)

Mátyásinak anyai ágon rokonai éltek Debrecenben. Itt volt vendégségben Kazinczy Domokos Lajos főbíró házában, aki kipártolta az általuk szeretett Mátyásit. Ma azt tehetjük hozzá: kicsit illetlen eset volt.

Kecskeméti lakosként Mátyási sok kedvességet, ajándékot kapott: tüzelőt, bort, nyulat. Ajándék édes ürmösért köszönet c. versében Király Sándor vendéglőst, színház alapítót köszönti 1835-ben.

*„Ha tán pajkosan köszöni Múzsám a keser édest,
Úgy kell, miért tevéл borral vén leányból negédest!
Imé, mit irat ittasan – s ezt józanul nem merné - „*

H.P. szerkesztő utal egy 1840. évi bejegyzésre továbbá a Biblia Ap. Csel.2.13. Ennek érdemes utánanézni (M.K.)

„Tele vannak édes borral!”

Mátyási ezt nem fejtette ki a megszokott részletességgel. Gondolhatunk a tanítás lényegére, a hitetlenekre. Kéznel levő megoldás lehet, a régiek is fogyasztottak italt, Noé apánk megszegyenülése utáni időkben.

Egy gyors iramot felvéve eljutunk a Mátyási első kötetében, 1794-ben felmagsztalt bortól a mai borvidékek, fesztiválok idejéhez. 200 év! Szőlő és bor, fesztivál és rendezvény, tűzijáték, stb. Nem voltak látványos szüreti fesztiválok, borrendek, szemfényvesztés, amint a mai túlzó életünk mutatja. Nagyanyáink idején, a munka elvégzése, a termény ÁLDÁS, betakarítása után szüreti felvonulás, bál, multság volt. A ma embere néha úgy érezheti, mintha kettészakadt volna ez a dolog: egyik részen ott a sok verejtékes munka, oda nem megyünk (meg piszkos is?), de a szórakozás, mulatás az kell. Akik esetleg a hagyományörzést fontosnak vélik, nem kellően kapnak megbecsülést: népies, parlagi, mit akar? Holnap talán nem találunk élő embert, aki ismeri az alapokat.

Mátyási költészete egy kis igazítással jól használható.

Remélhetően ez a 250. évforduló felhívja a figyelmet is.

*„Éltető melegét testednek növelik,
A jó vért bővítik, s pirosra színelik,
Gyakran orvosolják a külső sebeket,
Sőt néha gyógyítanak belső sérelmeket,
S nevezzed udvarok gyönyörűségének,
Mert tetszenek minden királyok inyének
Minden nemzet azért, mely borunkat issza,
ÉLJEN MAGYARORSZÁG! ezt kiáltsa vissza”*

„A sárospataki-debreceni diák költők előszeretettel verselték meg a hegyaljai bort. Közülük Édes Gergely a mádi borra esküdött, Mátyási József pedig egyenesen azt állította, hogy az Édenkert életfájának termése, - A halhatatlanság nagyhírű itala/Azt tartom, csak édes tokaji bor vala –.” A bor az irodalomban (Ködöböcz Gábor 2012 Eszerházy Károly Főiskola, Eger)

Irodalomtörténeti konferencia: Reformkori magyar irodalmunk és a gondúzó boroska (Veszprém 1991) A teljes mátyási verset közli.

Dr. Fogarasi Zsuzsa

művészettörténész, igazgató

Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Múzeum

MÁTYÁSI A VILÁGHÁLÓN

A Ráday Múzeumban alakult meg 2013. január 15-én a Mátyási József Emlékkör, sok érdeklődő jött el. Az interneten találtunk néhány adatot, rácsodál-

koztunk a Ferenczy István szobrász által készített Mátyási mellszoborra. Eddig nem volt erről tudomásunk. Mátyási végrendelete sem tartalmazott erre utalást.

Részt vettünk Kecskeméten, a rendezvényeken, a 2009. évi Mátyási konferencia alkalmából kiállítást mutattunk be a résztvevőknek a Református Egyház tulajdonát képező anyagból. Elkértük Izsákról a szülőket ábrázoló festményeket, melyeket ismeretlen festő készített 1785-ben.

Ferenczy István (Rimaszombat 1792-1856) szobrász életéről Meller Simon írt könyvet 1906-ban (Budapest). A Szépművészeti Múzeum tulajdonát képezte akkor a szobor. Kecskeméten az ún. Szánthó-síremléket készítette Ferenczy István. A református egyház támogatója volt Szánthó Márton bíró és felesége Kuthy Julianna. A fehér márványból készül kb. 3x6 m nagyságú művészi alkotást elhunyt férje, leánya, unokája emlékére készítette az özvegy. A ravatalon fekvő apa lábánál leánya karjaiban tartja kisdedét, a fájdalmas asszony áll a bal oldalon, akihez a túlvilágról vigasztalásként angyal érkezik. Az alkotást 1838-ban avatták fel a Református Kollégium dísztermében, ünnepélyes keretek között. Mátyási József és Ferenczy István, valamint szüleik, még Debrecen polgáraiként ismerhették egymást. Az MTA kutatói, Nagy Krisztina tollából a DOROMB c. folyóiratban tették közzé 2013-ban a Nemzeti Múzeum kéziratai között talált, eddig ismeretlen leveleket. 2013-ban dr. Székely Gábor tagtársunk, a Nemzeti Múzeum kéziratárában talált eddig ismeretlen levelek értelmezéséről tarott szakszerű előadást a Mátyási József Emlékkörben.

A közreadott 8 db levél mintegy 40 évet fog át. Márványkeresési körútról érkezik Ferenczy és közben meglátogatja Mátyási József testvérét Kiskunhalason (1825). A Szánthó síremlék készítése során, valószínűleg többször járt Kecskeméten a szobrász és alkalmuk volt találkozni. Utolsó levél keltezése, 1841.

Felmerült a gondolat Mátyásiról bővebb anyag felvitele a világhálóra. Ennek érdekében bevonjuk a világhálót gyakorlottan használó ismerősöket, szakembereket. 2015-ben a Wikipédián található Mátyási-anyag pontatlan. (A Kecskeméti Katona József Könyvtár honlapján gazdag anyag található Mátyásival kapcsolatban.)

VI. EMLÉKEZÉSEK MÁTYÁSI JÓZSEF SZÜLETÉSÉNEK 250. ÉVFORDULÓJÁN

Kecskemét, 2015.

*„Ha fennmarad a nép s magyarul szól szája,
Emlékezetben él annak poétája.”*

Mátyási József születésének 250. évfordulója alkalmából a 2015-ös évet emlékvénekné nyilvánítottuk. Meghatároztuk a feladatokat és a lehetőségek figyelembevételével készültünk a méltó megemlékezésre.

2015. január 15. koszorúzás, emlékbeszéd Kecskeméten a köztemetőben levő díszsírhelynél.

2015. március 20. Emléklülés Kecskeméten a Katona József Emlékházban (6 előadás).

Emlékezés 2015. március 20-án Kecskeméten a Katona József Emlékházban

Emléktábla koszorúzás az izsáki református parókián 2015. március 22-én

2015. március 22. Koszorúzás a Mátyási-emléktáblánál, a református oktatás 450. évfordulóhoz kapcsolódva. Izsákon megemlékezés és koszorúzás a Református Egyházközség szervezésében (Emléktábla koszorúzás a parókián).

2015. március 24. Emlékkiállítás megnyitása Kecskeméten a Katona József Könyvtár Helytörténeti Gyűjteményében. Rendezte Egyediné Gál Erika.

2015. április 22. Dr. Csörsz Rumen István irodalomtörténész Ph.D. előadása Kecskeméten, a Katona József Könyvtárban, a „Nem középiskolás fokon...” sorozatban, „A pásztor idilltől a Gulyásnótáig, a XVIII. sz.

Csörsz Rumen István előadása a Mátyási Emlékkörben

magyar költők kapcsolata a közköltészettel” címen.

Kiállítás a Kecskeméti Református Egyházközség Könyvtára és Levéltára, a Magyar Nemzeti Levéltár Bács-Kiskun Megyei Levéltára és a Bács-Kiskun Megyei Katona József Könyvtár dokumentumaiból. Rendezte: Egyediné Gál Erika helytörténeti könyvtáros.

1./ Emlékezés és előadások Kecskeméten a Katona József Emlékházban 2015. március 20.

Balogh Mihály
tanár, könyvtáros, helytörténész

KURTA LÁTOGATÁS MÁTYÁSI JÓZSEF POÉTA ÚR „VISKÓI BIRODALMÁBAN” KECSKEMÉTEN

I. Első ízben 2004 szeptemberében, az Izsáki Sárfehér Napok alkalmából fordult elő, hogy Mátyási Józsefről nyilvánosan beszéltem. Mintegy nyolcvan-száz, izsáki származású lokálpatriótát szólítottam meg ekként: „Kedves Hölgyek és Urak, Izsákról elszármazott tisztelt sárfehér-barátok! Vállalt feladatomban, hogy bemutassak Önöknek egy könyvet: az izsáki születésű Mátyási Józsefnek a *Viskói uradalom, vagyis a házam Kecskeméten* című verseskötetét. A könyvecskét a Magyar Irodalomtörténeti Társaság adta ki 2003-ban. A kötet verseit a szerző kéziratosszerű gyűjteményeiből válogatta, majd sajtó alá rendezte Herpai Péter”.

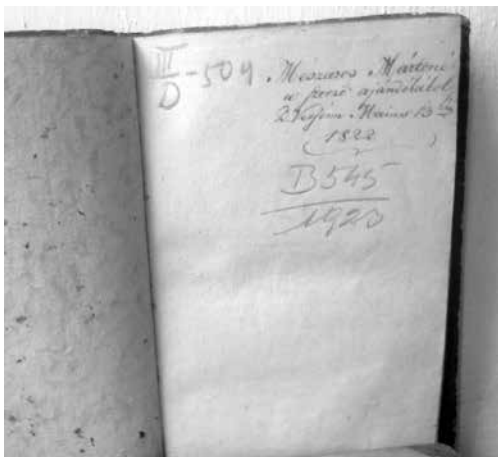
Kilenc esztendővel később az izsáki eseményt szervező Mesznéder Klára aszszony újra megtalált, s elhívott Kecskemétre a Bács-Kiskun Megyei Költők és Írók Baráti Körébe, azon belül is a Mátyási József Emlékkörbe, az izsáki előadás föltámasztására. Onnan pedig már egyenes út hozott a 2015-ös kecskeméti Mátyási-évfordulós emlékülésre.

De mit kereshet vajon egy kunszentmiklósi tanár, könyvtáros, helytörténész az izsáki Mátyási József poétai birodalmában? Mielőtt ismét csak bekukkantanánk

ebbe a birodalomba, s a költő kecskeméti viskói uradalmának udvarába, úgy vélem, erre a kérdésre is illendő és alkalmas választ kell adnom.

II. 1979 szeptemberétől húsz éven át dolgoztam - második otthonomként - szülőhelyem nagy múltú, akkoriban csak református gyökerűnek mondott, de 1992-től már ismét, valóságosan református gimnáziumának könyvtárában.

Újsütetű könyvtáros lévén, indulásképpen egyesével vettem kézbe a gyűjtemény mintegy tízezer régi, muzeális könyvét, úgy ismerkedtem, barátkoztam velük. Eme barátkozás közben egy napon valaki azzal kopogott be hozzám, hogy van-e itt Mátyásitól való könyv, mert róla írja a szakdolgozatát. Szerencsénkre a kérdés elhangzásakor már valahol a „P” betűnél jártam a könyvszemlémben, megnyugtathattam hát a kedves olvasót, hogy van bizony, még hozzá mindjárt három is. Sőt! *A barátság és annak*

Mátyási József dedikációja

mestersége címűben ott állott – a költő saját kezétől – egy ajánlás: *Mészáros Mártoné a szerző ajándékából D. Vetsénn Martius 13-kán 1822.* (A dolgozatát Mátyásiból író „valaki” egyébként izsáki fiatalember volt, akkor dunavecsei művelődésiház-igazgató és sajtótudósító, bizonyos Farkas P. József úr. Közös örömeinkre éppen az ő származási helyét, Izsákot, és akkori otthonát, Dunavecset kötötte össze az a könyvbejegyzés.)

Azóta tisztázódott számomra az is, amiről akkor fogalmam sem volt még: a Mátyási-életrajz eddig ismeretlen kis adaléka az itt említett könyvajánlás. Az korábban is tudott volt, hogy 1823. január 23-án, a *Himnusz* születésének másnapján dunavecsei testvérénél, Mátyási Zsigmond nótáriusnál és barátainál időzött a poéta. Példányunk szerint viszont tíz hónappal korábban is ott járt, és könyvével megajándékozta Mészáros Mártont, akinek a kiléte viszont eleddig ismeretlen előttem.

Mielőtt azonban tovább lépnénk, ezen a ponton illendő megvallanom, hogy bizony hajdan a nagyhírű pesti egyetem bölcsészkarán úgy szereztem tanári oklevelet magyar irodalomból, hogy Mátyási József neve akkoriban semmit sem mondott nekem. Azt persze nem állítom, hogy a „papír” megszerzéséig ne hallottam, vagy ne láttam volna Mátyási nevét. A nem-hallás elképzelhető lett volna egy magamfajta megátalkodott, előadás kerülő menzabölcsésznel, de a „nem látás” – nálam - aligha. Nem akadt ugyanis egyetlen csúf külsejű, pocsekul

sokszorosított, gyötrelmesen vastag jegyzet sem, amelyet a soros vizsgám előtt, időszerű feladatként legalább egyszer el ne olvastam volna. Ha előbb nem, hát az utolsó, vizsga előtti keserves éjszakán. (Ilyenkor történt, hogy könnyelmű, ám soha be nem tartott fogadalmakat tettem, mint a Jónás könyvében a tengeri vihar halálfélelmében verejtékező matrózok; ők is, miként én is - a túlélés reményében...) A felvilágosodás-kori jegyzetben pedig bizonyosan ott lapult Mátyási József neve is. Ám hasztalan lapult ott a neki szánt oldalon, ha nem ragadt ott – sokadikként – az én túlterhelt emlékezetemben.

S hogy súlyosbítsam kései bűnbánatomat, azt is megvallom ma már, hogy utóbb, „tinta se száradt” oklevelem által felkent ifjú tanárságomban, duzzadó önbizalommal „nyomtam a sódert”, választékosabb szakkifejezéssel élve közvetítettem mások poétikai normáit, költői, írói rangsorait tanítványaimnak. Ugyanakkor magam nem tudtam volna négy értelmes és tartalmas sort úgy rögtönözni egymás mellé, alá, hogy azok rímpárokba álljanak, versszakká, verssé formálódjanak.

III. Amikor először találkoztam a szentmiklósi könyvtárban Mátyási aláírásával, azon melegében föl is támadt az érdeklődésem iránta. Akkoriban kezdtem ugyanis helytörténészként foglalkozni szűkebb-tágabb környezetem múltjával, művelődéstörténetével, elsősorban szülőhelyem egykori „latin iskolája”, a debreceni kollégium egyik partikulája (mai szóval talán „tagiskolája”) történetével. Ezekben a Kálvinista Rómához kötődő iskolákban tenyésztett - kollégiumi hatásra -, s ezekben virágzott ki a 18. század végi magyar nyelvű, deákos-népies költészet. Vidékünkéről Kecskemét, Nagykőrös, Halas, Szentmiklós „skólái” Debrecenbe küldték a tanítványokat. Onnan viszont ide jöttek oktatni a rektorok (tanítók), s ezekben a városokba a kollégiumból tért haza az „írastudó”, irodalomkedvelő értelmiség.

A debreceni kollégium pedig alaposan megtanította a deákokat a költészet mesterségére, s e tudománnyal ki-ki a maga istenadta tehetsége szerint sáfárkodhatott tovább. Papok, tanítók, ügyvédek, földmérők, seborvosok, jegyzők, hivatalnokok, gazdálkodó kisbirtokosok leveleztek csekély „szünóráik” idején, keresték föl egymást személyesen jeles alkalmakkor, s írták, küldték, vitték, mondták, hallgatták egymás verseit, meg a sajátjaikat. Ha Mátyási és társai szerte a hazában belefogtak, áradtak a verssorok, tucatszám patakzottak a rímpárokban kicsattanó sorpárok. Lehetett a vers tárgya menyegző, névnap, temetés, lehetett a magyar bor, a honi táj, a barátság, vagy a csók éppen.

A korszak magyar költészetének ezt a fontos létezési formáját egyébként az irodalomtörténet-írás régen és pontosan föltárta, kijelölte jelentőségét a magyar közműveltségben, minősítette vonulatait, rangsorolta alkotóit, a zseni Csokonai és a klasszikus Berzsenyi, meg a lista legaljára került Berei Farkas András-féle, silány versezetek rögtönző képességével házaló, kóbor fűzfapoéták között.

A Kazinczy nyomán rögzült irodalmi rangsor által kinyilatkoztatott, hogy kik méltók a könyvespolcra, kik a lomtárba. Kik olvastassanak, kik feledtessenek. Csakhogy érdekes módon maga az irodalomtörténet-írás nem hagyja békében nyugodni a már megítélteket. Új és új korszakok, nemzedékek, szemléletek, nézőpontok és változó értékítéletek követik egymást. Szakmai berkekben kötelező feladat az időnkénti újraolvasás, és szükség szerint az időnkénti újraértékelés. Ezek a szakmai újraértékelések olykor elővarázsolják a korábban talán súlytalanabbnak ítélt életművekből az összhangzatosabban zenélő versszakokat, a mives formába szépen burkolt, elvontabb gondolatokat, s az iskolás tájleírás követelményén túlnövő, elevenen megformált tájképeket – egyszóval az élvezhető kismesteri részleteket.

A szigorú kortárs ítész, Kazinczy Mátyásit már a maga korában, viszont máig hatóan oly mértékben elmarasztalta, hogy azzal el is vette a kedvét a költői nyilvánosságtól. Megjelent ugyan hosszú életében hét könyve, közülük hat negyvenesztendőskoráig, és az összesből csak három volt verseskötet, s azokat sem adták ki soha újra. Azonban Izsák poétája is megélt másfél évszázad alatt néhány „föltámadást”. Elég csak Mészöly Gedeon professzornak a *Kalászkaparékról, s a Gulyás-nótáról* írott tanulmányára gondolnunk, vagy Weöres Sándorra, aki az 1960-as években megjelent *Három veréb hat szemmel* című kötetében élesztgette Mátyási költészetét.

IV. Ennyi újraélesztési szándék és tett ismeretében ma már lehet persze elfogultnak, merevnek, egyoldalúnak tartani Kazinczyt Mátyási és a hozzá hasonló társai költészetének megítélésében. De lássuk be azért: elég csak belelapozni első verseskötetébe, a *Semminél több valami* című könyvébe, s bőséggel akadunk ott lapos közhelyekre, darabos versezetekre, az alkalmiságból adódó, erőltetett „mesterkedés” termékeire is. Ha pedig már itt tartunk, nekem abból a kötetből személyes csemegém az alábbi bölcs sorpár, mint olyan férfúnak, aki már kétszer lépett (és fulladt) ugyanabba a folyóba:

„Jó Asszony elég van, jó Feleség ritka;
Ez a házasságnak feneketlen titka.”

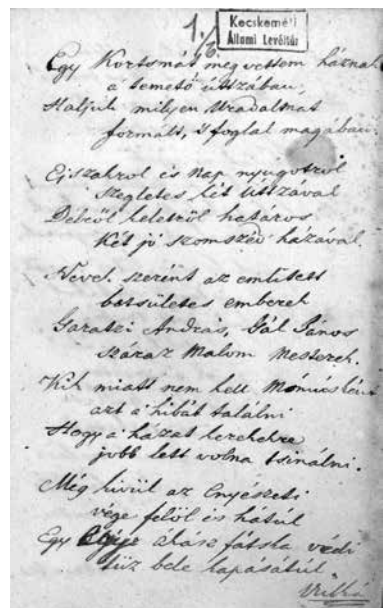
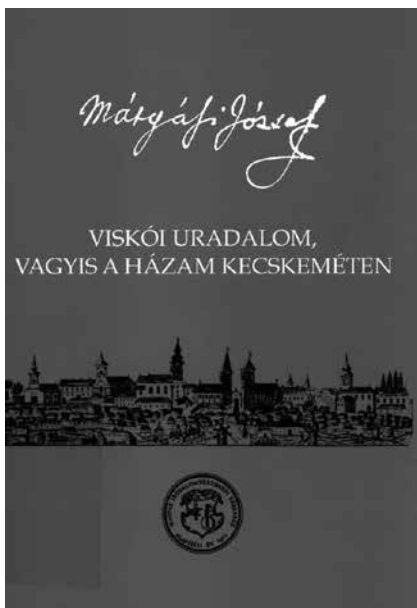
A „feneketlen titok” körül és mellett akad még jó néhány egészen élvezhető vers is a kötetben, azzal együtt, hogy a Mátyási-líra nyelvezete érthetően megviselhetette már a vajtább fülű nyelvújító kortársakat is. Hát még a maiakat! Ráadásul a mai olvasó olyan csemegéket is föllelhet Mátyásinál, amelyekre maga a költő is elmondhatná, mint Arany János, hogy: Gondolta a fene! Kedvenc példámban a vétkes az úgynevezett scharfes esz, amit a kor nyomdászai leginkább az „ef” betűvel jelöltek a szövegben. Ezt a betűt a mai olvasó természetes módon, ösztönösen ef-nek is olvassa, s csak utólag helyesbít, ha a szöveggörnyezetből kiderül, hogy ott bizony es-t kellett volna olvasnia. Mátyási *Budán*

történt fiatal ugrás című versében leírja, hogyan törte össze magát 1789. július 18-án, amikor a Tabánban a barátaival bakugrást játszottak. Érdekes lenne tudni: vajon hallottak-e már akkor a fiatalok a párizsi forradalomról, a Bastille négy nappal korábbi lerombolásáról? Vagy talán éppen annak öröme ugrándoztak olyan önfeledten? Mindenesetre séta közben egyikük kitalálta, hogy játsszanak „bakfittyet”. Ez volt a bakugrás korabeli neve, s ezt az ugrabugra ötletet így görgette tovább versében a költő:

„Minthogy könnyű sarkon perdül az ifjúság,
Tetszett mindnyájunknak ez örült borjúság.”

Nos, az ifjúság tényleg sarkon perdül, vagyis fordul, csakhogy a szövegben a szó elején „f” betű áll. Vagyis a mai, ösztönös olvasat szerint: könnyű farkon perdül az ifjúság. Bizony, még a nyomdászattörténeti háttér ismeretében is kell egy villanásnyi idő, hogy a mai olvasó is úgy olvassa, értse, ahogy a költő gondolta. Ám addigra már megperdült, könnyű sarkon – a sanda képzelet...

V. Az irodalomtörténet-írás elébb sorolt, időnkénti átértékelő önvizsgálatainak rendjébe illeszkedett az újraélesztési céllal is bíró 1999-es kecskeméti Mátyási-konferencia is. A Magyar Irodalomtörténeti Társaság Bács-Kiskun megyei tagozata rendezte értekezésem a megye ismert szakemberei mellett részt vettek az ELTE régi magyar irodalomtörténeti tanszékének ifjú kutatói is. Köztük

Herpai Péter könyve és a Viskói uradalom kéziratának egy oldala Mátyási keze írásával

előadott az a Herpai Péter is, aki a Mátyási-élesztés újabb adalékaként a már említett „viskói uradalomról” szóló kötetet négy évvel később válogatta és sajtó alá rendezte. A *Kalászkaparék* és a *Versek és levelek* című kéziratos gyűjteményeket porolta le a szó átvitt értelmében is a szerkesztő, miközben összeválogatta a csinos küllemű, s ízes „beltartalmú” kis kötet versanyagát. Négy évtized terméséből kalászolt egybe 67 darabot, s közölte őket időrendben.

Ennek a friss szerkesztésű kötetkének a verstárgyai nagyjából megegyeznek a Mátyási életében nyomtatásban megjelent kötetek témáival. Versei leginkább alkalmi darabok, amelyeket hol ünnepi, hol köznapi események ihletnek: névnap és születésnap köszöntők, vőfélyrigmusok és halotti búcsúztatók mellett okot ad a versírásra egy-egy baráti ajándék, vagy épp egy barátnői kosár, holmi múló betegség, aztán a folyvást változó, forgandó időjárás, és csak ritkábban elvontabb, nagyobb mélységekbe pillantó gondolatok, például a hazáról vagy az öregedésről. Úgy vélem viszont, hogy érettebb, szürtebb, sok helyütt előbb, elevenebb versek ezek a nyomtatásban is megjelent korábbiaknál. Több a rövid, tömör, gazdaságosabb szerkesztésű, az önisméltés unalmát elkerülő költemény. Nyilván javára vált a színvonalnak a tudatos, szigorú válogatás is.

A mai olvasó számára izgalmas kalandot nyújthat a szöveg minél hitelesebb megértésére, értelmezésére teendő, olykor többszöri próbálkozás. Hiszen a költő már a saját kortársai számára is megfejtendő, „rejtett szók” hordozójaként, afféle esti borozgatás melletti eszköszörűként írta meg nem egy versét. Így hordoznak olykor „dupla csavart” az amúgy is ódon nyelvi zamatú, s elmélyültebb klasszikus műveltséget, bibliai jártasságot igénylő darabok. Bár ennek a jártasságnak a természetes voltában már a saját kortársaira tekintve sem bízhatott igazán Mátyási. Nyilván ezért is biggyesztett bőségesen lábjegyzeteket a legtöbb verse alá, s magyarázta bennük hol a Bibliát, hol az ókori mitológiát. Az arra fogékonyabb ízlésű olvasókat mintegy ráadásaként kárpótolhatják az értelmezés nehézségeiért a költő jóval kevésbé rejtélyes, olykor pikáns humorba ágyazott, olykor nyersen vaskos tréfái.

VI. A Nagykőrösön, Kecskeméten és Debrecenben tanult ifjú Mátyási – főurak pártfogolta mindenestitkárként – országot, világot bejárván, mint érett férfiú, negyvenévesen visszatért Izsákra. Onnan költözött be már idősödőben, ötvenes éveit végén Kecskemétre, s élt ott még egy negyedszázadot.

1827-ben vásárolta meg a viskói uradalomnak elnevezett „Temető nagy utca” 1725. számú sarokportát, rajta a korábban kocsmaként üzemelő lakóházzal. Ahogyan elébb a Tabán gyepén, úgy Mátyásinál más helyütt is gyakran hevert a téma az utcán. Esetünkben a kecskeméti Temető utcán, pontosabban az utca sarkán (figyelem: nem scharfes esz!) hevert, vagyis állt a költő otthona. Három évvel a beköltözése után, 1830-ban örökítette versbe saját házát a *Viskói uradalom, vagyis a házam Kecskeméten* című versében.

A könyv legterjedelmesebb darabja segítségével 546 hosszú, páros rímű, tizenöt szótagos verssorban sétálhatjuk körbe a költővel a portát, az udvari árnyékszéktől a favágó tuskóig, majd járhatjuk be a végső földi hajléknak választott és szánt otthont belülről is, a pincétől a padlásig. Mátyási jó kedvvel tart seregszemlét a szerény birtokon. A nagyszobai kemence dicsérete után a házi szokások egyikére ekként vethetünk futó pillantást:

*„Eszte dőnként a padolat egyszer-egyszer mosatik,
Azért itt köpőládákra költség nem fordítatik,
S mely édes szabadságul kell látogatónak esni,
Hogy nincs ok köp útját-módját tölteni pófával keresni.”*

(Tegyük hozzá zárójelben, hogy köpőláda tán azért sem akadt a háznál, mert nem volt asszonyszemély sem. Mátyási egyszer nősült, de a húsz évvel ifjabb feleség hamarosan jobb létre szenderült, s költőnk özvegyként duplázta meg az életidejét.)

A már-már szegényes egyszerűséggel berendezett ház ura nem győzte verésében inteni a tolvajnépséget, hogy kerüljék az illetéktelen behatolást, hiszen ebben a házban földi javakban nem dúskálkodik a gazda:

*„Azért, mint kan a tökitől, az eszétől megválna,
Ki nálam éjjel kutatná, mit nappal se találna.”*

- állította ki ebben a szellemes sorpárban a saját szegénységi bizonyítványát Mátyási. Persze ezt a helyzetjelentést sem szabad szó szerint érteni. Ha a házvétel után három évvel nem is dúskált még anyagi javakban a szerző, alig két évtizeddel később csinosnak mondható vagyont hagyott örökül.

A maga szegénységét azzal is nyomatékosította a továbbiakban, hogy nemcsak a meglévő berendezési tárgyait sorolta elő, hanem a hiányzókat is, amelyek persze a kutyának sem hiányoztak. Ez a kijelentés annál is inkább igaz, mert se kutyája, se macskája nem volt, s így azok nem is zavarták a gazda vagy a vendég nyugalomát.

*„Nincsen, mibe szép ezerszer, míg rút egyszer tekintsen,
Értelme mesémnek könnyű, hogy falitükör nincsen.”*

A konyhai szemlét is az „idegen módit” majmoló eszközök, felszerelések és étkek hiányának tételes fölidézésével indítja, majd tömören összegzi azt is, hogy mi az, ami van. Ha jól belegondolunk, sokkal inkább valamiféle vállaltan egyszerű életformáról, mintsem nincstelenségéről vagy igénytelenségről árulkozik a „viskói uradalom” állapotrajza.

*„Cserépfazék, bögre, lábas, bogrács, rántó-serpenyő,
Vaskanál, nyárs, tepszi; s tűzre, ha keményfa nincs, fenyő.”*

Kellő idő és hely híján nem mélyedhetek el a „viskó” érdemeinek részletezőbb taglalásában. Azt azonban mindenképpen meg kell említenem, mekkora fontossággal bírt a portatulajdonos költő szemében ama kicsiny házikó bemutatása, ahová indulván még a király se fogat be a hintájába, sőt olykor futólépésben közelíti meg azt. Az udvari árnyékszékére kiváltképp büszke gazda szerint annak híján a porta csupán „állat-ember akol”, míg az ő házában mindenki bőséggel ehet-ihat, illetlen következmények nélkül, hiszen...

*„Itt hát házinak, vendégnek lehet kedve jóllakni,
A gyomor s a hólyag terhét lévén hol félrerakni,
Pedig nem leguggolásért idestova bujkálva,
Hanem a retesz ajtón ülőre bésétálva.”*

Az írástudó gazda fontosabbnak tartja a kis építmény szerfölött hasznos voltának előadását, mint például a kisszobájáét, ahol a könyves tékája, s az íráshoz való asztalkája az alkotáshoz szükséges kellékekkel együtt állhatott. Ez a *célzott* büszkeség némi fényt vethet akár a korabeli Kecskemét mezőváros átlagos házkörűi egészségügyi viszonyaira is.

S ha a terjedelem fontosságát is hordoz, márpedig a vers olvasása közben ez eléggé nyilvánvalóvá válik, akkor az egyik legfontosabb darabja lehetett a Temető utcai kis birodalomnak az a már említett, tőkének alkalmazott nagydarab tölgyfa tuskó, amelyre kerek 65 sort áldozott Mátyási, kiemelve azt ezzel a sormennyiséggel valamennyi bemutatott lakrész, tárgy és eszköz közül. Fölötte nagy becsű darab ez a tuskó, ezt a róla szóló terjedelem mellett a tartalom is igazolja, ám a valós becsértékét további idézetekkel már inkább nem bizonygatom. Helyette földidézem azt a sorpárt, amelyben – túl a viskói uradalom tárgyias bemutatásán – három elvontabb erénynek akár a tuskó, akár az árnyékszék, de még a padlás szintjét is meghaladó magasságokba emelésével foglalja össze otthona legfőbb értékeit.

*„Három hát itt a házi szent: Rend, Tisztaság, Csendesség;
Az igazi vagyon pedig egyetlen: a Békesség.”*

VII. Ízek és illatok hangulatos megverselése mellett nem szűkölködött Mátyási a szülőföld, a szűkebb haza helyi ízeinek, színeinek földidézésében, fölfestésében sem. Kiemelkedik e tekintetben a kötet három legterjedelmesebb verse, a címadó kecskeméti „viskói uradalom” itt tárgyalt leíró költeménye mellett a halasi Mátyás-köszöntő, és az izsáki Szily Antal-féle névnapozó vers.

„A Kolon-tói új nádról hozzád idvezlet suhog” – köszönti például a költő a vén katonából lett ifjú poéta az izsáki Szily Antal főstrázsamestert, az 1817. június 13-án kelt névnap versében, s az idézethez lábjegyzetben az alábbi magyarázattal rukkol elő: „Kolon-tó, neve az izsáki határban kezdődő és a páhi

pusztában végződő mérföldnyi tónak. Csuka, compó, keszeg és kárász halakkal; annak idejében csikkal bővölködik; alkalmas s ugyanakkor kapós nádat terem; helyyel-helyyel, ahol a fenéke homok, s nem piócás, jó feredés esik benne. Napkeletről szép legelő, nyugotról fabokros homokhalmok mellyékezik. Vízéről az a közmondás, hogy aki egyszer megkóstolja, nem könnyen változtatja az izsáki lakást.”

A kötetben számos további kecskeméti témájú vers, versrészlet, utalás is előbukkan még. Ráadásul ott az egész Mátyási életmű, amely bizonyára jó néhány verssel, s még több idézettel lesz alkalmas „kihívója” a kecskeméti, halasi, izsáki, s a megyebeli, egyéb kötődésű helytörténészeknek. Pontosan tudom, miről beszélek, mert jól ismerem ezt az emberfaját, jól ismerem *magunkat*. Mi után addig sosem nyugszunk, míg valamely „lelet” minden helyi vonatkozását, célzását, utalását meg nem fejtjük, helyükre nem illesztjük. És jól is tesszük! Hiszen ez a mi dolgunk, akik otthonunkként ismerjük azokat a helyeket, amelyeket Mátyási poéta megénekel, de ahová az „országosok” csak leutazni, bekukkantani szoktak.

Legvégül pedig Önökhöz szólok, kedves versbarát – s netán borbarát – izsáki olvasók!

Vajon a jóféle sárfehér szőlőtökéi nem a „föd árjában” bujdokoló Kolon-tóból szippantják-e magukba a fűrt-növelő, szem-duzzasztó, áldott vizet? Fogyasszák hát szorgalmasan (de azért csak mértékkel) Izsák borát, fogyasszák akár Mátyási-versekhez, és vers is, bor is - válják egészségünkre!

Beke József
tanár

MÁTYÁSI JÓZSEF KÖLTŐI MUNKÁSSÁGÁNAK NÉHÁNY ÉRTEKES VONÁSA

Nem tudok szabadulni attól a gondolattól, hogy Mátyási amolyan örömköltő volt, aki a tollrágó ihletvárást nem ismerte, aki nem keserves gyötrelemmel, hanem igenis kellemetes jóérzéssel, boldogan öntötte szívének-agyának bőségtől feszülő tartalmát szavakba. Egyik névnapi versében így árulkodik erről:

*„Én nem tudom, mit csináljak, ma tüzemmel nem bírok,
Ámbár kóróval firkáljak, mind csak verseket írok.
Ez is az, noha valóba
A céloom csak pennapróba,
Csudálatos nagy izé!”*

Úgy látszik, nemcsak versírással feküdt, hanem azzal is kelt:

*„Talám e máj hajnalnak van babonás ereje?
Vagy egy különös nappalnak lehet kezdő eleje?
Akárhogy, de oka nagyon
Annak, hogy írhatnám nagyon
S a nap előtt felköltem.”*

Valószínű, hogy Mátyásinak igen gyakran volt ilyen ébredése, amikor „nagyon írhatnékja” támadt. Olyan ember volt, akinek mindenről a versírás jutott eszébe: ha adott valamit, ha kapott valamit, ha jó vagy rossz hírt hallott, ha csak jól ébredt. Az élet egyébként természetes és megszokott örömhözó tevékenységei között nála első helyen állott az, ami a közönséges ember számára leginkább gyötrelmes: a rímes szómágia.

Ha az értékek oldaláról vizsgáljuk Mátyási költészetét, mindenekelőtt ki kell emelni, hogy emberi tulajdonságai és kifejezett gondolatai között megtalálható a kötelező szerénység is, amikor mintegy értékeli saját műveit. Ez ugyan nem kötelező a költők körében, no nem is mindenkit jellemez. *A szerző a maga munkáihoz* című hosszú alkotásban a megszemélyesítés módszerével él, verseihez szózatot intéz, követként küldi őket „Magyar- és Erdélyországra” hogy „használnak és gyönyörködtesenek”. Ezzel bocsátja útnak őket:

*„Nincs módóm, hogy kössek néktek nagy kolompot,
S adjak cifra hintót és címeres kompot,
Nem is illik rátok Huméros harangja,
Alázatos légyen beszédetek hangja.
Az aranyos köntöst nagy elmék viselik,
Nem néktek való hát, s tőlem ki sem telik.”*

Akárhogyan értékeljük is Mátyási munkásságát, azt nem lehet tőle megtagadni, hogy klasszikus olvasmányáiból például jól elleste a szerkesztés némely ügyes fogásait. Ilyen az ellentételezés módszere, ami abból áll, hogy szembeállítások sorozatával jellemeznek valamilyen fontos, hangsúlyozandó gondolatot.

A példát a nekünk, idevalósiaknak oly ismert és kedves drámaírótól, az ő *Bánk bánjából* veszem, akinek lábnyomában ülünk éppen:

*„Ő cifra és márványos házakat
épített; és mi - csaknem megfagyunk
kunyhónk sövényfalai közt -*

*Ő csorda számra tartja gyűlevész
szolgáit, éppenséggel mintha minden
hajszála egy őrzőt kívánna; sok*

*meránit, olykor azt hinné az ember,
hogy tán akasztani viszik, úgy körül
van véve a léhűtőktől; s mi egy
rossz csőst alig tudunk heten fogadni.
Ő táncmultságokat ád szüntelen,
úgy, mintha mindég vagy lakadalma, vagy
keresztelője volna: és nekünk
szívünk dobog, ha egy csaplárlegény az
utcán előnkbe bukkanik, mivelhogy
a tartozás mindjárt eszünkbe jut.
A jó merániak legszebb lovon
ficáncolódnak, - tegnap egy kesely,
ma szürke, holnap egy fakó: - nekünk
feleség s porontyainkat kell befogni,
ha veszni éhen nem kíváncozunk.
Ők játszanak, zabálnak szüntelen,
úgy, mintha mindenik tagocska benne
egy-egy gyomorral volna áldva: nekünk
kéményeinkről elpusztúlnak a
gólyák, mivel magunk emésztjük el
a hulladékot is. Szép földeinkből
vadászni berkeket csinálnak, a-
hová nekünk belépni sem szabad;
s ha egy beteg feleség, vagy egy szegény
himlős gyerek megkívánván, lesújtunk
egy rossz galambfiat, tüstént kikötnek;
és aki száz meg százezert rabol,
bírája lészen annak, akit a
szükség garast rabolni kényszerített.”*

Könnyen észrevehető, hogy ugyanezt a szerkesztési módszert, ügyes fogást alkalmazza Mátyási is, amikor valamilyen „fő igazgató” szükségességéről, illetve szükségtelenségéről úgy elmélkedik, hogy folyamatosan szembeállítja valami-féle igazi Úrral ezt az Igazgatót:

*„Ugyanis más egy Úr, más egy Igazgató,
Ama kényszerítő, eme csak mozgató,
Ennek juszt a nép ad, de ama ragadja,
Ez a törvényt veszi, ama pedig adja,
Eme fenyít a nép isteni szavával,
Ama dörög, csattog tulajdon szájával,*

*Ama hátul kerget, ez elöl vezérel,
Az elhúzza, amit ez okkal kér el,
Amaz a hazáról azt véli, hogy saját,
Eme magáénak tartja csak a baját,
Amaz a juhoknak gyakran bőrét hántja,
Eme mint jó pásztor csak a gyapjút bántja,
Végre mivel amaz mennykővel fenyeget,
E pedig törvénnyel tesz tétet eleget:
Amattól félni kell, csak függeni ettől,
Ily sokat különböz a lett úr a tettől.,,
(A barátság és annak mestersége)*

Mátyási ismereteinek tárházában bőségesen találunk példabeszédeket, közmondásokat, bölcsességeket és klasszikus művekből származó idézeteket. Ezek sokasága jellemzi kifejezésmódját versben és prózában egyaránt, mondhatni, ezek stílusának szerves részét jelentik. E szólásmondások közös vonása, hogy az elvont gondolati tartalmat mindig áttételesen, valamely konkrét élethelyzetbe ágyazva fejezik ki. A szavak elsődleges értelme mögött rejlik bennük az életbölcsesség, a tanulság. Ez az ismerős mondás: „Olyan madár igen ritka, melynek kedves a kalitka” Mátyási szavaival így alakul „Pompás és jól élő fogház a kalitka, / Mégis az a madár, mely szeresse, ritka”. Természetesen maga is alkot általánosító bölcselkedéseket, ezek közül néhány: „Aki vesztegeti titkát fecsegőbe, / Rostába tölt vizet vagy hasadt teknőbe; „Mert mindég kövérebb a mások mezeje, / Édesebb a szomszéd tehenének teje”. Már kissé áttételesebb, de azért megértjük ennek a tanulságát is, ha a barátság kialakulására vonatkoztatjuk: „lassú körmön fonódjál kötélbe, / A sietve sodrott könnyen szakad félbe”. Ez is a meggondoltságra figyelmeztet: „Balgatag, ki lovat megvenne / Elébb, mint rá hámot vagy nyeret tenne”. Néhány példa még, amelyekben Mátyási egy-egy életre szóló jótanácsot így fogalmaz meg olvasója számára: „Az ember sohasem tudja, mire fekszik, mire kél”; *Adsz-tól* függ kedvelés, *Nem adsz-tól* utálat, / Milyen a fizetés, olyan a szolgálat”; Amely utas ballag üres tarisznyával, / Füttyörészve mehet szembe haramjával”; Kinek kinek mejjén lóg különös lakat, / Más más kulcs nyit és zár mindenik ajakat”. E sort folytathatnánk, tanulhatnánk Mátyásitól régtől és még sokáig érvényes bölcsességeket.

És természetesen párhuzamba állíthatjuk e vonatkozásban Mátyásit Arany Jánossal is, akinek költői nyelvében lépten-nyomon ugyancsak találkozhatunk hasonlóan fontos tanulságokat tartalmazó

szólásmondásokkal: „Csóri fővajdának leesett az álla, [...]

„Ilyen a szerencse!” gondolá foghegyen, / „Ha ma édig emelt, holnap alád megyen.” (A nagyidai cigányok IV. 65.)

„Ki nem szeretne pénzt sokat...? [...] Neked Péter nincs: de ha volna!.../ Mint

makkal az / Éhes malac / Szeretsz legalább álmodni róla” (A kincskeresők)

„Ó öreg barátom, mind az isten dolga! / Ki még tennap úr volt, ma már lehet szolga; / Bizony a kerék is mutatja példával: / Egyszer fel, másszor le, forog a talpával.” (Csaba királyfi I/I. 24.)

„Vajmi nagy bolondság / Hogy a más büneért a mi vérünk ontsák!” [...] „Ha evett, igyék rá; ha vetett, arassa!” (Daliás idők II/IV. 10.)

Aranynak A hamis tanú című közismert versében a félrevezető eskü sikere után két ilyen igazságot olvashatunk: „Ej, haj! dinom-dánom: mienk az igazság; / Nem azé a madár, aki elszalajtja, / S kinek a foga fáj, tartsa nyelvét rajta.”

Látható, hogy Arany János sem idegenkedik a közzsájon forgó egyszerű, de kifejező szólásoktól: „Vasfűvel kinyitnak minden zárat, békót, – / Az anyja hasából kilopnák a csikót.” (A nagyidai cigányok I. 28.) „...szedjük a sátorfát, / S mig széjjel nem virrad, hordjuk el az irhát (A nagyidai c. II. 63.) „S minthogy ebnek eb a társa, / Megtalálja zsák a foltját”(A kincstalálók)

Ha tudjuk azt a szituációt, hogy Arany az egyik nagykörösi barátjának névnapjára nem tudott elmenni betegsége miatt, ezért a köszöntő verset utólag juttatta el, akkor rögtön világossá válik a versnek ez az áttételes kifejezése is: „Ne legyen ez, kérlek, teneked megbántás, / Hogy ebédutánra lett készen a rántás” (Névnapra).

Azt gondolhatnánk, hogy az alliteráció, tehát a szókezdő hangok ismétlődő egymásba csengetése csak a huszadik századi modern költészet találmánya. Az iskolában úgy tanítják, hogy a Nyugat költőire, köztük is főként Babits Mihályra jellemző ez a költői eszköz: „*barangoló borongó, ki bambabún borong, borzongó bús bolyongó, baráttalan bolond.*” (Egy szomorú vers)

Pedig már ritkán ugyan, de Mátyásinál is, és aligha véletlenül találunk rá példát:

*„Tudván, hogy ereje a Mindenhatónak
Halálnak halála minden halandónak.
Ki játszhatna azzal? S ha volt oly vakmerő,
Még azt mind megölte a mennyei erő.”*

Vagy: „Minap a mord Mátra felől / Jött egy fergeteges szél”

*Arany János:
„Tüske, tövis tépi, vad venyige vérzi,
Ág akadoz arcán, bojtorján beléköti;
Délben a rekedt nap fojtó hevét érzi,
Hűs hajnalban hullat fagyos veritéket.”*

(Az első lopás)

A következő párhuzam, jobban mondva egymásra hatás abban érhető tetten, hogy nemcsak Mátyási, hanem Arany is gyakran írt alkalmi verseket. Mátyási

bőséges ilyen jellegű művei közül kiemelkedik az

Egy nyársra ítéltetett hizlalt gúnár Márton napi búcsúzó panasza és utolsó rendelése című. Erről előljáróban megállapítja Mészöly, hogy előzőleg Csokonainak tulajdonították, ő figyelmeztette Csokonai kiadóját, hogy a legutóbbi kiadásból vegyék ki. Azt is előre bocsátja, hogy Mátyási e műve bizonyára ötletadóul szolgált Arany Jánosnak.

Mátyási humorára jellemző, hogy a cím után odaírja: „Lúd nyelvből fordítva. Bige Márton barátom neve napjára”. Maga a páros rímű verszet klasszikus módon, megszólítással kezdődik:

*„Te udvari hóhér! te házi mézárós!
Ki által a ház-táj vér-sárral mocsáros;
Te szárnyas nemzetek gyilkos pusztítója!
Kegyetlen asszonymak dühös szolgálója!
Távozz egy óráig siralom-ólamtól
Míg végbúcsút veszek nememtől s magamtól.”*

Úgy tűnik, a vérszomjas szolgálólánytól megkapja lovagiasan az engedélyt, mert a szerencsétlen ezután lúd-társainak épülésére előadja, hogy rossz álma volt: „magától lehullott minden tollam rólam”.

*„E szörnyű látástól szívem megrettene,
Mondván: jaj mit jelent? Madarak istene!”
Már liba koromban hallottam e napnak
Hírét, hogy innepe volna Márton papnak;
Rég tudom, hogy illykor a torkos babona
Eleitől fogva nyársra lúdat vona;
Mert apám, anyám is, midőn megölettek,
E nyalánk szokásnak áldozati lettek.”*

Ilyen hangnemben folytatódik aztán a vers a szegény lúd egész életének bemutatásával, melynek során megtudjuk, hogy a tórol csalták haza, szűk ketrecbe zárva tömték finom ételekkel, hiába tiltakozott, hogy megterheli gyomrát. Úgy fogta föl ezt, hogy mindezt jutalmul kapja, mert a gazdasszony az ő „lúd-férfi-asságát” kívánja meghálálni. De aztán egyszer a gazdasszony parancsot adott a szolgálónak a mézárásra. Ebből az utasításból megtudjuk, hogy a szegény mártír lúd hogyan változik át hasznos dologgá, sőt némi receptet is kapunk:

*„Külön szedd a pelyhit, húsát meg kell mosni,
A szárnyait seprő tollaknak vagdosni,
A máját pirítva add fel kevés lével
Feleresztvén egy kis édes téj felével [=tejföllel],
Fahajat, rozmarint, szegfűvet vess bele...”*

*Aprólékja, zúzza, kásával jó lészen,
Maga pecsenyének hadd süljön egészen.
Négy-öt meszely zsírja, tudom, fog cseppenni,
S pirítóásra fogjuk reggelenként kenni... ”*

Ezután a szerencsétlen lúd így kiáltva átkozza meg egész életét:

*„Anyám, átkozott nap, amelyen kitojtál,
Miért még a kotlón ülven meg nem fojtál?”*

Majd a gazdasszonyt kegyelméért esedezik, s itt alkalom adódik arra, hogy hivatkozzon a lúd-nemzetség létének sok-sok hasznára. Ez a nemes és klasszikus műveltségű lúd hivatkozik a római történelemre, főlemlegetvén a capitóliumi ludakat, amelyek megmentették a várost a Gallusoktól, de ismeri a görög Platón is, aki az embert tollatlan kétlábú állatnak határozta meg. A maga védelmére felsorakoztatja mindazokat a tárgyakat, amelyek a lúdból készülhetnek: a pipa szopókáját, a fogpiszkálót, a lágy párnát, sőt az író tollat is:

*„Nekünk hálálhatja az író kenyerét,
Mikor firkálásért pénz üti tenyerét.”*

Végül a még szabadon élő lud-testvéreihez szól, intve őket arra, hogy szálljanak ki a rétre az udvarból, őrizzék meg szabadságukat. A mű befejező részében előlép a szerző, s arra biztatja vendéglátó barátját, hogy ölesse csak meg az ilyen „gaz párát”, amely így szembefordult a gazdájával, „Hadd süljön, hadd főjön” – s persze azért mondja ezt, hogy maga is részesülhessen a lúd lakomáján.

Nézzük most a föltehetően Mátyási nyomán, de Arany tollán készült hasonló művet:

ALKALMATOSSÁGRA ÍROTT VERSEK...

...midőn Szilágyi Sándor úr az ő első és utolsó malacának végső tisztességtelét nagy és fényes gyülekezet jelenlétében tartaná: ezen alkalmatosságra készitődött és elmondódott egy bocskoros poéta által következőképpen:

(részletek)

*„Oh te, disznótornak nyájas istensége!
Kitől ihletődve jobban vált a gége,
Bicskanyító új bor a vászon-kehelyben,*

*Tehozzád kiáltok, te légy segítségem,
Adj néhány rossz rímet, máskülönben végem;*

*Csak a leghitványabb fűzfaverset adsza,
Milyet ő érdemel és az ő malaca.*

*Mi hasonlatosság vagyon ő közöttök: –
Elmondom, Uraim! – ha ki nem... köhögtök.*

*Legelébb is: tudjuk a tapasztalásból,
Hogy a malac élte nem áll semmi másból,
Csupán enni, inni, vackon elheverni,
Ily módon szalonnát s nagy hasat nevelni.
Sándor is a háját szépecskén eresztí,
Már is látszik rajta, még pedig csak kezdi,
Hátha még disznó lesz! amit, hogy elérjen,
Üssünk össze urak, kívánjuk, hogy éljen!*

*Második hasonlat: hogy a malac korog,
Sándorunk is gyakran oly gyanúsan morog,*

*Harmadik hasonlat: hogy a malac sokat
Lót-fut, csetlik-botlik, mindent felborogat:
Ő is mindig ott jár, ahol sose kéne,
Ahol orron üti egyik-másik néne,
Minden lépten kárt tesz, nyal-fal amit talál,
Kotyeles, kótyonfitty, minden lében kanál.*

*Negyedik hasonlat: hogy a malac élve
Nem szokott fizetni se nyárba, se télbe.
Sándort is tehetjük vele azon rangra:
Minden fizetésit bízza nagyharangra,*

*Ötödik hasonlat... de ne menjünk messze,
Im itt van előttünk, hasonlítsuk össze:
Ez a pockos termet, ez a karika-láb,
Ez a kuncogó hang, – minék menjünk tovább.*

*Végezván beszédem épületes részét,
Halljuk már a malac utolsó nyögését,
Mellyel az élöktől örökre bucsúzik,
Mielőtt gyomrunkba végképen becsúszik.
Előbb is gazdáján, megöljén kezdi,*

*Szemét a tényérből ő reá mereszi,
Szájában az almát mérgesen harapja –,
Szóljon hát, mielőtt Lengyel úr bekapja.*

*A malac búcsúzása
Gyilkosom, kegyetlen! mivel érdemlettem,
Hogy ez a sok éhes osztozik felettem,
Hogy fiatalságom zsíros tavaszában
Így körülfojganak széltiben, hosszában?
Nem irtóztál ugyan belém verni késed,
Mellyel eddig nem volt egy zicher döfésed,
Melytől ez ideig a patkány sem féle?
Hogy tudtál engemet általverni véle?*

*Várj rá! mert szellemem feljár kísérteni,
Minden bátorságod az inadba keni,
Nem mersz többé este az utcán járkálni,
Nem fogsz gyertya nélkül egymagadban hálni.*

*Ha valami éjjel paplanodban korog,
Az én lelkem lesz az, amely ott kucorog;
Az lesz, mely a legszebb női társaságban
Egyszer csak megröffen hátul a nadrágban.
De nem, megbocsátok, jó keresztyén módra,
Hiszen hol találnék ily méltó utódra!
Baráti emlékül azt a gyűrűt hagyom,
Melyben, ha jól sejtem, farkam dugva vagyok.” –*

Látjuk, hogy Arany verse jóval drasztikusabb hangvételű, mint Mátyásié. De ez természetes, hiszen a disznótor baráti férfitársaságának és semmiképpen sem a nyilvánosságnak szóló írásban Arany – ma úgy mondanánk – elengedte magát. Természetesen a költő életében nem is került nyilvánosságra. Magáról az alkalomról tudni lehet, hogy Arany a malacpecsenye feltalálásakor váratlanul fölállt, és ezeket mondta: „Ezt a verset jöttömben az útszélen találtam, engedtesék meg nekem, hogy fölolvassam”. A vers szövegét bizonyára odaadta Szilágyinak, aki gondosan őrizte, és csak jóval Arany halála után közölte. Valószínű, hogy megmutatta barátainak, sőt azok másolatot is készíthettek róla, ezért több kézírásos változatra derült később fény. Arany János költeményei között csak 1952-ben jelent meg először.

Hogy a bemutatott párhuzamot hatásnak, ötletadásnak nevezzük-e vagy vé-

letlen egybeesésnek, az felfogás és megfogalmazás szubjektív kérdése. A megdönthetetlen tények közé az tartozik, hogy Arany ismerte Mátyási némely műveit, hiszen nevét említi *Az elveszett alkotmány* egyik énekében.

Befejezésül a nagy tekintélyű nyelvészprofesszor, Mészöly Gedeon szavait idézem:

[Mátyási József] „Egyik olyan magyar költő, kinek nevének és munkásságának említése nélkül hiányos maradna irodalomtudományunknak, illetőleg néptudományunknak a népies irodalommal, illetőleg a népköltéssel foglalkozó része... „

Vetéssy Katalin
tanár

MÁTYÁSI JÓZSEF

1765-1849

a Református Kollégium diákja és Kecskemét város polgára

Kecskeméti diákok: 1781- től 1783-ig

Nagy István (1781 – 1853) kecskeméti rektorprofesszor kézírásban fennmaradt munkája hitelesen mutatja be a „Helvétziai vallástételt követő Ketskeméti Oskola” történetét a kezdetektől (1564) 1822-ig.

MÁTYÁSI JÓZSEF

1765 - 1849

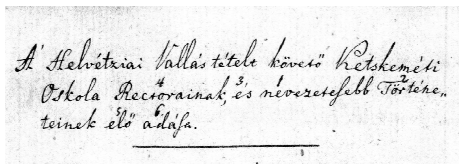
Mátyási József

a Református Kollégium diákja
és Kecskemét város polgára

Nagy István (1781-1831)

rektorprofesszor, református lelkész iskolatörténete (1822)

Nagy István
A. Professore

1789-ig a tanulókról pontos névsorokat, ún. „Catalogus”-t nem vezettek, de Mátyási József bizonyíthatóan 1781-től 1783-ig volt a „Gymnasium” két felső évfolyamának tanulója. Ezek a tanulók kötelesek voltak aláírni az iskola törvénykönyvét. A Kecskeméti Református Egyházközség Levéltárában őrzött 1787-es első Catalogus – az osztályok névsorán kívül – bemutatja a pontos iskolaszervezetet. Nincs okunk feltételezni, hogy ez három évvel korábban, Mátyási tanulóévei idején más lett volna. Más oldalról

is igazolható ez a tény. A kecskeméti iskola a Debreceni Kollégium partikulája volt, tehát azonos volt a tanítási rend, amit ottani levéltár is megőrzött. Azt is tudjuk, hogy a debreceni jogi és teológiai főiskolára csak azok iratkozhattak be, akik a partikula valamelyik iskolájában elvégezték poétikai és a logikával kiegészített retorikai osztályokat. Mátyási is ezért jött Kecskemétre, majd később öccse, Mátyási Sándor is itt tanult. Az ő nevét a Catalogusban már megtaláljuk. Mátyási József 1783 őszétől 1787-ig Debrecenben végezte jogi tanulmányait.

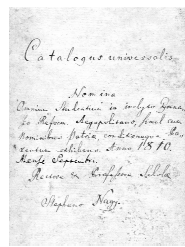
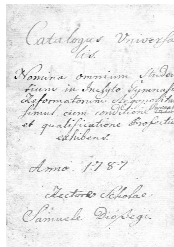
Kecskeméti kapcsolatai: az 1790-es évektől az 1824-ig

6 – 7 – 8 – 9. dia

Mátyási József, leszámítva a két diákévet, 1824-ig nem élt Kecskeméten. 1803-ig gróf Fekete János és gróf Teleki József szolgálatában állt, majd Pestre, később Izsákra költözött.

Kecskeméten élő rokonait azonban gyakran látogatta, több telet is náluk töltött. Eközben sok jeles kecskeméti polgárral kötött ismeretséget, barátságot. Göböl Gáspár kecskeméti lelkész, esperes, rektor, költő 1794-ben, Tudósi vélekedés c. versében elismerően írt Mátyásiról, levelezést is folytattak. Ugyancsak 1794-ből származik Csokonai Vitéz Mihály dicsőítő verse is, akivel ezt követően ismerkedett meg személyesen. A Bács-Kiskun Megyei Levéltárban (BKML) őrzött dokumen-

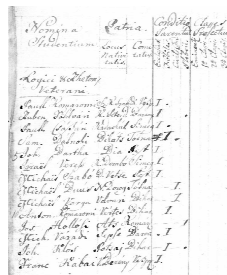
Gimnáziumi katalógus 1787-ből és 1810-ből

Kecskeméti Ref. Egyházközség Levéltára

Iskolaszervezet 1787

Logici & Rhetores – Veterani	14
Novitii	8
Poetae	11

Syntaxista	24
Grammatista	21
Conjugista	45
Declinista	46

Series Lector	35+35+32
Series Elementarium	40

K Ref. E L

Göböl Gáspár (1745 – 1818) rektor, lelkész, költő

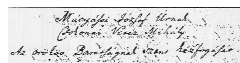
1794-ben **Tudósi Vélekedés** c. versében felmagasztalja a költőt:

Mátyásit Magyar nem sok haladja, [...]

Metzenasok! az így indult plantát öntözgessétek

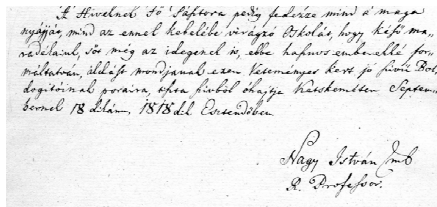
Tsak a Száraz porba hagyni Hazá ellen tett vétek.

Csokonai Vitéz Mihály (1773-1805)

„Ezért is sok hálát nyer tőlem Kecskemét,
Hogy kinek eddig is tisztelem érdemét,
MÁTYÁSI barátom, s bátyám Apollóba!
Veled ő állított legelőször szóba,
Én ugyan bár eddig veled nem is szóltam,
De hidd el, mindenkor hív tisztelő voltam.”
... (1794)

Nagy István (1781-1831)

(1765-1849)

következményeit.

Izsákra való hazaköltözése (1813) és ottani tartózkodása alatt is ápolta kecskeméti családi, egyházi, illetve iskolai kapcsolatait. Pl. a korábban már említett Nagy István rektorprofesszorral, aki hálásan fogadta az iskolai könyvtár számára adományként küldött könyveket, amiről 1818-as könyvtártörténeti munkájában meg is emlékezik.

Fiatal felesége (1809) és édesanyja (1813) halála, és rokonságának szétszóródása után egyedül marad („özvegy-madári száraz ágon”) és már semmi sem köti Izsákhöz. 1824-ben ezért beköltözik Kecskemétre.

Kecskemét polgára 1824 - 1849

A Kecskemétre költözés indokai:

- „Áldott anyámnak, a földön legigazibb lelkem-felének halála, s a testvéreimnek széttelepülése után Izsák, ez a születésemnek nemrégiben mezővárosodott faluja előttem egyedül maradásának, özvegymadári száraz ágnak tetszett, és magából kikívánkozó kietlenné változott.”
- Gyermekégtől fogvást ideszokásom, testben itt kezdődött embereskedésemnek, itt végzett iskolai pályafutásomnak kellemes emlékezete, számos esztendőök folytában itt gyakorota hasznos tartózkodásaimra visszagondolásom, rokonaimhoz való vérségi vonzódásom, tanult, olvasott személyekkel lehető társalkodásom (...) gyakorolhatósága.”

(Kiss István)

Kecskemét polgára 1824 - 1849

- 1827. „Szabados Ketskemét Város Tanácsa” polgári lakosi joggal tiszteli meg.

Részletek köszönő leveléből:

„... ettől fogva Ketskeméten Ketskemétivé lettem”.

„... a közösség előtt való tekintet, melyhez képest többé nem lehetek sehonnai, jöttmenet, idevetődött, szarkavárjü hozta és több effjéle.”

- 1828. Felkéri a „választott testület”-ben való részvételre.

A felkérés elutasításának indoka: „Hadd maradjak, aminthogy maradok is az eddigi magányosságomba rejtezve ártatlan és szabadon, mint kötelezve.”

BKML XIV/5-6.

tumból kiderül, hogy Kecskemét városa adta azt a lovaskocsit, amivel a két költő 1795. május elején, Martinovicsék kivégzésének idején, Pestre utazott.

Mátyási 1794-ben írta „Kis ítélet napja, vagyis Ketskemét városának tizedik júliusi égése 1794” című verses elbeszélését, amelyben a szemtanú pontosságával mondja el a tűzvész kialakulását, terjedését és

Kecskemét polgára: 1824-től 1849-ig

A BKM Levéltárban olvasható az a dokumentum, amelyben leírja Kecskemétre költözésének indokait. Hamarosan megbecsült polgár lesz. A szabad város kiváltságait élvező Kecskemét parasztpolgárságának nemzeti érzülete, szabadabb gondolkodása jelentős hatással volt Mátyásira. Szokolay Hártó János céhlevelekre készített látrajzaiból pontos képet kapunk az akkori mezővári Kecskemét építészeti jellegzetességeiről (templomok, paloták, viskók, terjeszkedő futóhomok).

Mátyási József Kecskeméten kezdetben egy görög kereskedőtől bérelt házat, de vitába keveredett a tulajdonossal (ezzel kapcsolatos beadványait szintén a BKML őrzi), elköltözött. Vásárolt egy saját „viskót” a mai Rákóczi utcában, ahol haláláig élt és helyét ma emléktábla örökíti meg. A ház udvarán valóságos kis mintagazdaság alakított ki. A „viskót” és kertjét verses elbeszélésben örökítette meg „Viskói uradalom, avagy házam Kecskeméten” címmel.

Kecskemétre költözése előtt nyolc könyve jelent meg nyomtatásban, későbbi művei, alkalmi versei kéziratban maradtak fenn, mivel a megjelentetésre nem talált kiadót. Nyomtatatlan verseinek „Kalászkaparék” című kéziratot a kecskeméti Református Egyházközség könyvtára őrzi. Tisztában volt azonban költői, írói erényeivel, ezért verseit, írásait - általában értékes könyvek kíséretében - sorra-rendre elküldte barátainak, korábbi ismerőseinek, intézményeknek. 1837-ben ezekről a küldeményekből és az azokra kapott válaszokból álló kéziratgyűjteményét lajstromozva („Összejegyzés”) a Kecskeméti Református Egyházközség Tanácsának adományozta és megőrzését az iskolai könyvtárra bízta. Később azonban, határozott kívánsága ellenére, eddig pontosan nem ismert módon az adomány eltűnt az iskolai könyvtárból és az OSZK-ba került.

Az „Összejegyzés” fénymásolatát a BKM Levéltár őrzi. Ebből értékes adatokat szerezhetünk a költő kecskeméti kapcsolatain kívül pl. a könyvtáralapító gróf Széchenyi Ferenczel való ismeretségéről, de költői öntudataról is. A két utolsó bekezdés végakarathoz is tekinthető, sőt még egy jámbor átok is megfogalmazódik benne arra az esetre, ha valaki ártana szeretett iskolájának.

Egyháztanácsi Jegyzőkönyv 1831-1839 –as kötete

- „1837.^{ik} Esztendő Julius 2. kán tartottat Egyházi Gyűlésben jelenvoltak Fő Tiszt Polgár Mihály, Fő Gondviselő Balásfalvi Kiss Mihály, Professor Tatai András, Szabó Sándor, Tábla Biro Balásfalvi Kiss László, Szeles József, Kun János, Toth Antal, Hajos József, Szél Márton, Szappanos Imre, Valkai István Urak.”

K Ref. E L

Egyháztanácsi jegyzőkönyv

352-353. oldalán lévő 100. bejegyzés, 1837. július 2.

100. Betses Professor Szabó Sándor úr jelenti, hogy Nemes Mátyási József Úr 28 számok alatt több darabból álló, lajstromozott, s ön személyét nagy részint érdeklő, de sok más tekintetben is igen betses kézírásokat valamint 2 szám alatt néhai Nagyságos Gróf Galántai Fekete János Önagságát illető két irományokat által küldött az Oskola Könyvtárhoz fenntartás és megőrzítés végett.

100. Betses Professor Szabó Sándor úr jelenti, hogy Nemes Mátyási József Úr 28 számok alatt több darabból álló, lajstromozott, s ön személyét nagy részint érdeklő, de sok más tekintetben is igen betses kézírásokat valamint 2 szám alatt néhai Nagyságos Gróf Galántai Fekete János Önagságát illető két irományokat által küldött az Oskola Könyvtárhoz fenntartás és megőrzítés végett.

A jegyzőkönyv

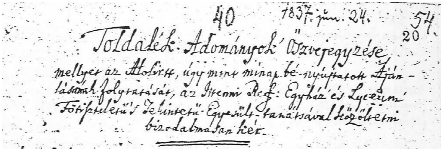
100. sorszám alatti bejegyzésének folytatása

100. sorszám alatti bejegyzésének folytatása

- Mint hogy a tisztelt Úr sok részben bizonyította eddig is Ékléziánk és Oskolánk iránti szives hajlandóságát, ezen új bizonyágát ugyanazon betses hajlandóságának mind ő szives indulatát itten tekintve, mind az adott betses tárgyának valódi értékét megismerve köszönettel veszi a Consistorium, és ezen köszönetének átadása, valamint az itten sorral megteintett emlékirományoknak illő helyre tetele, jó gond alá és jegyzékbe vétele iránt a jelenlévő Rector Professor Szabó Sándor Urat megbizta.

K Ref. E L

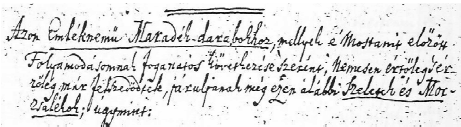
A KECSKEMÉTI REFORMÁTUS EGYHÁZNAK
AJÁNDEKOZOTT ÉS ONNAN AZ OSZK-BA KERÜLT MÁTYÁSI
HAGYATÉK ADOMÁNYLEVELE 1937

Toldalék Adományok Összejegyzése,
mellyet az Alolított, úgy mint minap benyújtott ajánlások folyósítását az itteni
Ref. Egyház és Lyceum Főtitelűt s Tekintetű Egyesült-tanátsával
közölni bizodalmasan kér.

BKML XIV/26.

A KECSKEMÉTI REFORMÁTUS EGYHÁZNAK
AJÁNDEKOZOTT ÉS ONNAN AZ OSZK-BA KERÜLT
MÁTYÁSI HAGYATÉK ADOMÁNYLEVELE 1937

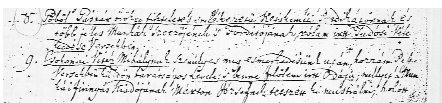

Azon Emléknemű Maradék-darabokhoz, mellyek é mostani előző
Folyamodásomnak foganasos következése szerént, nemesen értőleg
s érzőleg már felszedődtek, járuljanak még ezen alábbi Szeletek és
Morzsálekkek; úgymint:

A Mátyási-hagyaték kecskeméti
vonatokasai

8. **Göböl Gáspár** „örökre tiszteletes emlékeztető kecskeméti Prédikátornak és több jeles munkák szerzőjének és fordítójának rólam írott „Tudósi vélekedés” versékben.”
9. **Csokonai Vitéz Mihálynak** „megesmerkedésünk után hozzám külön barátságos levele, s benne feltöltött írt ódája. „Csatlota hozzá rosszálló megjegyzéseit, amiért ez a vers kimaradt a Csokonai-kötetből.”
17. **Nagy István** „hosszasan volt Ref. Oskolai főtanítónak felette betűs, a magyar sziv betűivel és nyelven írott levele hozzám megismerkedésünk után tsak hamar, melyben barátságát örökre kötelezte, mit szentül holtáig teljesített és egyszersmind pedig ugyanebben a könyvtár számára küldött adományaimnak kézhez jutásuk felől bizonyított.”
21. **Kecskeméti város levele** „Hivatából hozzám küldött Tanátsi végzés, mely által Ketskeméti Polgár Lakosi joggal megajándékoztattam; önön eredetijében, köszöneteimmel.”
22. **Szeles József** „Úr-Atyafi-Barátomnak elmésséggel és velős gondolatokkal szedőmra készített versezte, melyben az iménti számú tárgy öt is kedvezőleg érinti.”

8. és 9. számú bejegyzés

8. **Göböl Gáspár** örökös tiszteletes emlékeztető Ketskeméti prédikátornak és több jeles munkák Szerzőjének és Fordítójának rólam írott Tudósi Vélekedése versekben.
9. **Csokonai Vitéz Mihálynak** megismerkedésünk után hozzám írott (...) ódája, melyet a munkái finnyás kiadójának, Márton Józsefnek tetszett kimustrálni, holott a szerzőnk előbbi saját kiadásában megjelent, mint szememeiml láttam és olvastam azt. Míhöz képest az imént nevezett tudós-röstáló ...

Utolsó éveiben nemcsak egészsége, hanem anyagi helyzete is erősen megrendült, mivel Teleki gróf örökösei megvonták tőle az addig folyósított nyugdíját. 1848-ban kénytelen volt a város Tanácsánál kérvényezni adója elengedését. A Tanács határozata így szólt: „Folyamodó agg költő egyike azon jeles hazafiaknak, akik a még hajdan nagyon parlag magyar irodalom mezejét elsőnek művelni kezdték, s a magyar nemzetiségre közvetlenül hatottak. Lakóházára esendő városi adója megterítése terhe alól a Választott Közösség feloldozhatónak véli”.

Ereje egyre fogyatkozott, egészsége egyre romlott, míg 1849. január 15-én meghalt. A Kecskeméti Református Egyházközség a legrangosabb polgároknak járó szertartással („énekszóval”) temette el, ahol a református gimnázium kórusa énekelte.

Halálának 93. évfordulóján, 1942-ben a Katona József Társaság egykori lakóháza helyén emléktáblát állíttatott. (26. dia) Az avató beszédet dr. Vetéssy Géza a református gimnázium magyar tanára ezekkel a szavakkal kezdte: „A költő már régen alusza örök síri álmát, sírjába nem juthat le dicsőségének fénysugara. A jelen elismerése azonban feltétlen kárpótlás halhatatlan szellemének, mely ma itt jár közöttünk, s boldogan néz le az ünneplő városra. Kecskemét városára mely, amíg élt egyedüli pártfogója, gyámola volt.”

Tetézi Attila
népművelő,
izsáki önkormányzati képviselő

MÁTYÁSI JÓZSEF AZ IZSÁKIAK EMLÉKEZETÉBEN

Mint minden település, úgy Izsák is, és az izsáki emberek is büszkék híres szülőtteikre. Egy-egy híresség emlékének ápolása azonban nagyban összefügg azzal, hogy mennyi tényadat áll rendelkezésre az ő szülőhelyi működéséről.

Mátyásával kapcsolatban sajnos nem sok ilyenről számolhatunk be. Viszont a tényadatok mellett bizonyos következtetések is levonhatók. Hiszen a mindennapi élet részesei és alakítói is voltak ezek a híres szülöttek. Így néhány logikus következtetésre juthatunk konkrét adatok hiányában is. Vagy legalábbis megkockáztathatunk ilyeneket.

Amit Mátyási József izsáki vonatkozásairól tényként tudhatunk. 1765. március 21-én született Izsákon. Ahogy ő fogalmazott: az esztendőnek tavaszújító napján, az izsáki református parókian.

Édesapja Mátyási János, az izsáki reformátusok lelkésze volt 1760 és 1789 között. A kiváló prédikátor édesapa és neje Polgár Koczog Mária Debrecenből érkeztek az izsáki reformátusok szolgálatára. A nagytiszteletű úr kezdte el vezetni az izsáki református anyakönyvet. Ebbe az anyakönyvbe aztán hamarosan, alig öt évvel később, annak megnyitását követően, 1765 tavaszán, a saját fiuk, József születését is bevezethette.

Mátyási József alsóbb iskolai tanulmányainak első éveit a helyi református iskolában végezhette, hiszen az egyházközségi adatok szerint már 1640-től működtek iskolát az izsáki reformátusok. Ezt követően elszakad a szülőfalutól. Felsőbb tanulmányait a kecskeméti református főgimnáziumban kezdte, majd Nagykovácsoson folytatta, és Debrecenben a nagy hírű Református Kollégiumban fejezte be. Ügyvédi végzettséget szerzett, és Pesten praktizált.

1795 és 1800 között esküdt volt a Királyi Főítélőszéken. 1789-től 1794-ig gróf Teleki József ugcsoi főispán titkára volt. Majd ezt követően gróf Galánthai Fekete János lovas generális az országgyűlés demokrata pártja vezérének íródeákja lett.

Értelemszerűen ez idők alatt csupán az Izsákon élő szülők látogatására járhatott a községben. Esetleg szabadságát tölthette itt. A mai

gróf Galánthai Fekete János

református templom építését 1795-ben kis verssel köszöntötte. Vélhetőleg egy otthoni látogatásakor írhatta azt.

Galánthay Fekete János gróf nagy művészetbarát volt, sőt maga is írogatott, és így Mátyási kérésére, szívesen támogattott ifjú tehetségeket. Köztük Csokonai Vitéz Mihályt, akivel Mátyási baráti kapcsolatokat ápolt. A gróf ismertette meg Mátyási Józseffel a felvilágosodás eszméit, nála találkozott Voltaire, Montesquieu és Helvétius munkáival. Galánthay gróf 1803-as halála után Mátyási Pesten ügyvédkedett.

Ez az ügyvédkedés mindössze három évig tartott. 1806-ban visszaköltözött Izsákra. Ekkor édesapja már nem élt. Özvegy édesanyját támogatta. Hazatérte után feleségül vette Szabó Erzsébetet, akivel tragikusan rövid ideig éltek együtt. Mivel felesége két év után, 20 évesen elhunyt. 1813-ban édesanyját is elvesztette, így teljesen egyedül maradt.

Mátyási izsáki életének 1806 és 1824 közötti 18 esztendejéről nincsenek adataink. Nyilván mint művelt, világot látott ember, részt vett a helyi közéletben. Minden bizonnyal neki is szerepe lehetett abban, hogy Izsák 1816-ban mezővárosi rangot kapott. Levelezésének adataiból kitűnik, hogy baráti kapcsolatokat ápolt izsáki és kecskeméti családokkal. Kiskunhalason, illetve Dunavescsén élő testvérei által halasi és vecsei kapcsolatai is voltak.

Édesanyja elhunytá után még 11 évet élt Izsákon Mátyási. A szerettei elvesztése után következett magányos izsáki éveit a szülőváros, ahogyan írta:

*„Áldott anyámnak, e földön
legigazibb lelkem-felének halála,
s a testvéreimnek széttelepülésük után
Izsák, ez a születésemnek nemrégiben
mezővárosodott faluja előttem
egyedül maradásnak,
özvegy madári száraz ágnek tetszett
és magából kikívánkoztató kietlenné változott”.*

1824-ben Kecskemétre költözött. Diákkori élmények és rokoni, baráti szálak, valamint a nagyobb város bővebb kulturális kínálata vonzotta oda. Kecskemét tanácsa örömmel fogadta a szomszédváros híres szülöttét, és költői érdemeinek elismeréseként 1827. április 11-én polgári joggal tisztelték meg. Mátyási Kecskeméten is csendes visszavonultságban élt, szerény titkári nyugdíjából tartotta el magát. Lakása a mai Rákóczi úti bírósági épület helyén állt. Ügyvédi hivatását nem gyakorolta, és a közéletbe sem kapcsolódott be.

Mi izsákiak jó szívvel ápoljuk Mátyási József emlékét. Utcat neveztünk el róla. Helyi kiadványokban, televíziós anyagokban újságban, helytörténeti munkákban örökítettük meg munkásságát. Kecskeméti sírjánál koszorúzással tisztelgünk emléke előtt

Mátyási János
a kecskeméti községi tanács elnöke!

Egyesületünk tisztelettel üdvözlötte meg a kecskeméti városi tanács elnökét és tagjait, akiknek köszönhetően megvalósult a kecskeméti városi tanács által támogatott Matyási János emléktábla felállításának terve. A tábla felállítását a kecskeméti városi tanács elnöke és tagjai nagy lelkesedéssel támogatták, és a felállítását lehetővé tették. A tábla felállítását a kecskeméti városi tanács elnöke és tagjai nagy lelkesedéssel támogatták, és a felállítását lehetővé tették.

Éltünk minden családban, és a helyi életben, ahol a kecskeméti városi tanács elnöke és tagjai nagy lelkesedéssel támogatták a Matyási János emléktábla felállítását. A tábla felállítását a kecskeméti városi tanács elnöke és tagjai nagy lelkesedéssel támogatták, és a felállítását lehetővé tették. A tábla felállítását a kecskeméti városi tanács elnöke és tagjai nagy lelkesedéssel támogatták, és a felállítását lehetővé tették.

1912. 11. 12.

Kelemen István
a kecskeméti városi tanács elnöke!

Kelemen István

Kelemen István, 1872. 11. 12.

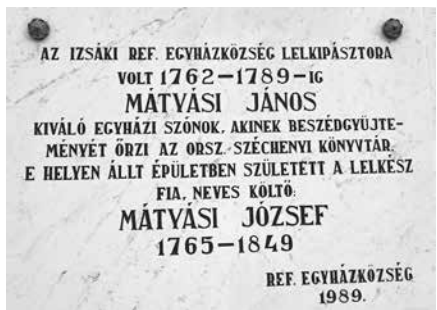
Kelemen István, 1872. 11. 12.

Mátyási Lévelben köszönte meg Kecskemét Tanácsának a kapott kecskeméti polgárjogot

és az évfordulós megemlékezéseken, konferenciákon is képviseltjük magunkat. Minden alkalmat és lehetőséget megragadunk emléke életben tartására. A helyi újságban, televízióban, helyi könyvekben, kiadványokban ismertetjük munkásságát, annak jelentőségét.

A mai református parókián, amely nem azonos azzal, ahol Mátyási született, emléktábla őrzi a költő és szülei emlékét. Szintén rájuk emlékeztet a szülőkről 1785-ben készült két portré, amelyeket a parókia falai között őriznek.

Nekünk izsákiaknak, de mondhatjuk úgy - és kecskemétieknek, Mátyási József a saját költőnk, aki hatással volt a XVIII. század végének és a XIX. század elejének magyar költészetére. Akit Csokonai mesterének és barátjának, Petőfi és Arany követésre méltó elődjének teintett. Tisztelettel és szeretettel ápoljuk és őrizzük emlékét a szülővárosban is. Ezen könyv izsáki megjelentetése, kiadása is e tisztelet és emlékezés jele.

Émléktábla az izsáki református parókia épületén

Marton József
latin-történelem-görög szakos tanár

MÁTYÁSI JÓZSEF LATIN NYELVŰ VERSEI

Mátyási József verseskötete 1794-ben jelent meg. „*Semminél több valami*” című versgyűjtemény végén a költő kézírással írja be a tartalomjegyzéket. Mutató tábla címmel adja meg a versek címét (ez 5 ssz). „*Aeneas Christianus apud Manes*” címen Erdélyben 1784 évben lezajlott véres, román parasztfelkelést építi be a hexameterben írt kiséposzba. FOTÓ. Semmiél több vAlmi

Valószínűleg nem szánta széles olvasóközönségnek, a kötetben levő nyolc latinul írt vers egy szűk, értelmiségi réteget tudott elérni. Történelemtanításunk ismeri a Hória, Kloska, Krizsán nevéhez fűződő lázadást. Gyulafehérvár a szép erdélyi városunk, a ma 1000 éves egyházi központ volt az uralkodó által véresen elnyomott felkelés elfojtásának központja. A felkelőket nagy tömegek előtt példásan megbüntették, kerekbe-törték.

Madéfalván 1764. évi székelyirtás (siculicidium), szinte a közelmúltban zajlott le. A székely szabadságjogok eltírása miatt fellázadt lakosokat éjjel megszárolták le, ill. sokan elbujdostak Moldvába. (II. József uralkodása) Sajnálatos ez a Mátyási vers hosszú álmom után jött elő. Szörényi László egyetemi tanár 1985-ben (Itk.), „*A latin költészet helyzete Magyarországon a XIX. században*” című tanulmányában foglalkozott ezzel a költeménnyel.

A látomást elbeszélő keresztény Aeneas (maga a költő) elalszik, álmában az égbe ragadtatik. A paradicsom és pokol látványa több bibliai tanításra készítetik Mátyásit. A Gazdag ember a szegény Lázártól kér segítséget. (Lukács evang. 16. 18 vers). A Gazdag ember nevét sem tudjuk, de vagyona, életvitele, szegények kihasználása juttathatta a gyehenna tüzére. Ábrahám próféta közelében látható Lázár, de nem segíthet. Földi életünk után íteltetünk meg. A Gazdag belátja bűneit, bevallja: a gazdagság rablás.

A körülöttük levő szenvedők megismerése közben nagy csoport érkezik, az új elítéltek közöttük Hória, Kloska, Krizsán.

*„Tu dives sic orsus erat: Tu Lazare felix!
Si licet infandum facinus, tantosque latrones
Nosse, scies: hi sunt atrocia corda, Valachi,
Ausi omnes brutale nefas, qui more luporum
Nuper maesta parens, misera te Dacia! caede
Vastabant, quorum furiis Huny ad Inclyta sedes
Atque Zarant laniata gemunt, humus ossibus albet.” [...]*

Erdélyben Hunyad, Fehér és Zaránd megyékre terjedt ki a román parasztközmozgalmak lázadása. Az elégedetlenek a földesurak és a király ellen úgy lázadtak fel, mint egykor a kentaurók. Büntetésüket megkapták az Olümposzról. Ebben az esetben Mátyási megfogalmazásában Bécsből II. József a véres bosszút alkalmazza.

Figyelmeztetés (vagy némi tompítás): Mátyási a gazdag szájába adja a tanulság megfogalmazását, a levert lázadás gyász esetéből tanulni lehet, de a gazdagoknak is tanulni kellene [...].

A sok latin szöveget, amit a felkészüléskor olvastunk, nem adjuk most közre, érdemes eredetiben olvasni. Ezek a latin versek teljesen érthetők, jó közöttük lenni. Mátyási jól ismerte a magyar östörténelmet, saját korát és mindazokat a tényezőket, amelyek kortársait foglalkoztatták. Sok hasonlatot, példázatot a Bibliából vett, rutinosan alkalmazta a görög és latin tudását.

Szörényi László irodalomtörténész szavait használhatjuk leginkább Mátyási költeményének értékeléséhez. Fent nevezett tanulmányából: „Jelenlegi ismereteink szerint, a magyar irodalomban ez az első eset, amikor egy költő összekapcsolja a szociális igazság követelését az ellenkező esetben bekövetkezendő iszonyú megtorlás esetelésével.

Petőfi utolsó versében, az 1849-ben írott „Szörnyű idő” címűben Mátyási ismeretére kell következtetnünk. Használ egy olyan emblémát: az egyik kezében háborút, a másikban döghalált hozó, kétféle kaszáló Halálról, amelyet korábban Mátyási használt II. József első hét királyi esztendeje című versében [...]. Ez a Vergilius hatására írt költemény a tanulságok mellett azért is érdekes, mert ötvözi a barokk epyllion-hagyományt és a politikai látomásköltészetet. Továbbá újszerű társadalmi, politikai mondanivalót hordoz.

2./ A Mátyási József Emlékkiállítás megnyitója

Katona József Könyvtár, Kecskemét

2015. március 24.

Hörcsök Imre

kecskeméti önkormányzati képviselő

a Kecskeméti Helyi Értéktár Bizottság elnökének megnyitó beszéde

Tisztelt Vendégek! Hölgyeim és Uraim!

„Minden emberélet valódi története csak igen rövid időszak. A többi mind vagy előkészület, vagy következés”, Eötvös József gondolatát idézve köszöntöm Önöket!

Még csak néhány nap választ el attól a délutántól, amikor részt vehettem a Katona József Emlékházban, Mátyási József születésének 250. évfordulója alkalmából szervezett emlékülésen. Régmúlt időket idéztek az előadók, benne egy kevésbé ismert nevet, Mátyási József egykori jogászt, költőt, Kecskemét hajdan jeles polgárát. Magam is sokat gazdagodtam az előadásokat hallgatva, de a sajtóban közzétett hírek után egyre többen kérdezik: Ki volt Mátyási József? A kérdés nem meglepő, hiszen az évszázadok alatt munkája, emléke, az emlékeztetés híján megkopott, feledésbe merült. Mátyási József személyét, munkásságát, mondhatnánk életművét, sokáig elrejtette a történelem, a feledés vastag rétegét rakta rá az idő. De mindig voltak és vannak, akik mélyre ásnak, mert titkot, kincset, emberi értéket sejtjenek az időbe zárt mélységben. Jó érzék, kitartás, a lassan és nehezen feltároló eredmények előre lendítő ereje kell ahhoz, hogy ne a csüggedés, a lemondás lelkülete vezesse a kutatót.

Amikor ma Mátyási József emléke előtt hajtunk fejet, elismerve azt az úttörő munkát, amely művei kapcsán korára és követőire hatást gyakorolt, amelyről

*A Mátyási József emlékkiállítás megnyitója a Megyei Könyvtárban
2015. március 24-én*

az elmúlt héten a Katona József Emlékházban is beszéltek az avatottak, irodalmárok, a kutatást végző lelkes szakemberek, bizonyára többen és a korábnál bővebb ismeretanyagot tudnánk megosztani az érdeklődőkkel

Aki jelen tudott lenni ezen az alkalmon megtapasztalta, hogy milyen gazdag, tevékeny, változatos életút rajzolódott elénk. Egy gyermek, aki – hadd mondjam így, hisz én is izsáki születésű vagyok – poros falujából elindulva, korának jeles iskolavárosaiban csiszolódott, gyarapította szellemi javait, majd tehetsége, jó sorsa az európai vérkeringés magaslatába emelte Őt, meg tudott maradni szerény, de művelt emberként szűkebb hazája – Izsák, majd Kecskemét városának egyszerű polgáraként.

Egy EMBER, csupa nagybetűvel áll előttünk olyan sorssal, amelynek néhány történést senki nem irigyelné meg Tőle. Egy ember, akit az Isteni kegyelem hosszú életidőn át megtartva magasságokba emelt, miközben megjárta a mélységeket is.

Kedves Vendégek!

Nyomokban, foltokban, az egymástól távol eső hagyatékban lassan feltárul a töredezett múlt és egészzé áll össze, hogy méltó legyen az egykor élő Mátyási Józsefhez, az édesanyát támogató gyermekhez, a mindhalálig elkötelezett özvegyhez, a jogászhoz, a másokat hüen szolgáló titkárhoz, a jó kedélyű poétához, a város megbecsült polgárához.

De mi kellett, mi kell ma ehhez Röviden szólva: *lélek*, amely kutat és keresi a múlt felsejlő értékeit. Alázat, mely meghajol a századok bölcsessége előtt. *Elkötelezettség*, amely nem csak a jelenben gondolkodik, de rászánja idejét és erejét a múlt kincseinek kutatására is, mert tudja, hogy az emberi élettörténet is a gyökerekből táplálkozik. És végül *önzetlenség*, hisz, mi javára szolgál a ma élőknek, ha korábbi évszázadok személyiségeit hozza elő.

Hölgyeim, és Uraim! Tisztelt Emlékezők!

Ha most azt gondolják, hogy talán nincsenek is ilyen emberek, én cáfolom, mert nem kell messzire menni, hogy rájuk találjunk. Itt vannak Ők közöttünk, akikben ez a lélek, ez a szorgalom, önzetlenség és elkötelezettség lakozik. Mátyási József születésének 250. évfordulója tiszteletére rendezett kiállításon álljanak előttünk Ők név szerint is:

Mesznéder Klára tanárnő, a Mátyási József Emlékkör vezetője, Székelyné Kőrösi Ilona történész, főmuzeológus, Vetéssy Katalin tanár, nyugalmazott gimnáziumi igazgató, Székely Gábor történész, művészettörténész, Tetézi Lajos népművelő, újságíró, az Izsáki Hírek című újság és az Izsáki TV főszerkesztője. És e névsort kicsit bővítve, akik tettek Mátyási József munkásságának felfedezéséért, megismertetéséért: *(korábban, mert már nem élnek)*: dr. Vetéssy Géza, Kiss István, Fazekas Ernő.

Napjainkban: Bajtai Mária, Balogh Mihály, Beke József, Orosz László, Pé-

terné Fehér Mária, Pintér Ilona, Vörös Júlia és a budapesti kutatók; Benkei Kovács Balázs, Herpai Péter, Kovács Sándor Iván, Mácsik Péter, Orosz Andrea, Szörényi László. Bizonyára, még hosszú lenne az a névsor, amelynek az illendőség okán is el kellene hangoznia. Nézzék el nekem, hogy a teljességet nem tudom prezentálni!

Hála és köszönet mindazoknak, akik bármilyen mértékben hozzájárultak Mátyási József életművének bemutatásához, közzétételéhez.

Értéket feltáró munkájukat megköszönve, igazi értékmegőrzők Ők. Tisztelet és köszönet érte. E gondolatokkal a kiállítást megnyitom.

Bajtai Mária
tanár, irodalomtörténész

KIÁLLÍTÁS A KATONA JÓZSEF KÖNYVTÁRBAN ÖSSZEFOGLALÓ ÉS TÁRLATVEZETÉS „Emlékezetben él”

A kiállítás tárlatvezetésének összefoglalója

A Bács-Kiskun Megyei Katona József Könyvtár Helyismereti gyűjteményében emlékkiállítás nyílt a 250 éve született izsáki/kecskeméti költő tiszteletére 2015 márciusában. A megnyitón megjelentek a Mátyási József Emlékkör és a Bács-Kiskun Megyei Honismereti Egyesület helyi tagjai, a Bács-Kiskun Megyei Írók és Költők Baráti Körének tagjai, az érdeklődő kecskemétiiek, valamint a szülőföld, Izsák képviselői.

A kiállítás megnyitása alkalmából köszöntő szavakat a könyvtár és Helyismereti gyűjteménye munkatársainak nevében a kiállítást szervező Egyediné Gál Erika könyvtáros mondott, majd Hörcsök Imre izsáki születésű, ma már kecskeméti illetőségű önkormányzati képviselő emlékezett Mátyási József költő-

Bajtai Mária tartott tárlatvezetést a Megyei Könyvtár Mátyási emlékkiállításán

re. Beszédének főbb gondolatai voltak: Ismerjük-e, emlékezünk-e a 250 éve született költőre? Hogyan ápoltuk/ápoljuk a XVIII. sz. végi XIX. sz.-i alkotó emlékezetét, olvassuk-e műveit, ismerjük-e korát és életét?

A kérdések és gondolatok sorát a kiállítási anyag bemutatásával és értékelésével, a dokumentumok és a könyvek/kiadványok kommentálásával Bajtai Mária tanár, a Magyar Irodalomtörténeti Társaság tagja folytatta. Idézte Mátyási Józsefnek az utókorhoz és olvasóihoz írt reménykedő sorait: „Ha fennmarad a nép s magyarul szól szája, / Emlékezetben él annak poétája.”

Megállapította, hogy a 250 éve született Mátyási József költőre emlékező kiállítás méltón és gazdagon bizonyítja, hogy igen, „emlékezetben él” itt Kecskeméten és Izsákon is a XXI. század első évtizedeiben, s a magyar irodalomtudomány kutatói által is. Mindezt a kiállított ritka és érdekes régi dokumentumok és az újabb kiadványok, kutatási anyagok, továbbá képek, fotók, újságcikkek, meghívók, valamint helyi gyűjtők (Bajtai Mária, Mesznéder Klára, Vetéssy Katalin) dokumentumai biztosították a kiállítás polcain és tárlóiban.

A Helyismereti Gyűjtemény tárlóiban sokan először láthatják a XVIII. sz.-i) XIX. sz.-i Kecskemét városának térképét/utcáit és képeit; kéziratos Mátyási

Részlet a 2015-ös emlékkiállítási dokumentumaiból

József kötetet; első/eredeti kiadású verseskötetet; a költő (és a város/tanácsa) leveleit/levelezését, de megismerhetik az érdeklődők a költő és családja életét is a kecskeméti Levéltár értékes anyagából. Ritka kincseknek tekinthetjük a korabeli Mátyási József kötetkiadásokat, darabokat, és a költő saját könyvtárának

darabjait, melyek a Kecskeméti Református Egyházközség Könyvtárának és Levéltárának anyagából valók.

Újabb tárló dokumentumaiból (korabeli kiadású könyvek, új irodalomtudományi kutatások, tanulmányok, képek) megismerhetjük Mátyási József korát, gróf Teleki Józsefnél és Galánthai Fekete Jánosnál eltöltött szolgálati/titkári éveit, utazásait, közéleti tevékenységeiket, valamint a kortárs baráthoz, költőtársához, Csokonai Vitéz Mihályhoz és a korabeli színházhoz fűződő kapcsolatait/érdeklődését.

A tárlók anyagának utolsó része a költő kecskeméti életének lezárulását és az „emlékezetben élés” dokumentumait tartalmazza: egy Mátyási-mű/versezet eredeti szerzőiségének bizonyításával, a kecskeméti Mátyási József emléktábla képével és az ott elmondott emlékbeszéd szövegével, meghatóan visszautalva és keretbe foglalva az első tárló életutat ismertető és lezáró dokumentumaihoz: az életrajzhoz, halálhírhez és gyászjelentéshez, Mátyási József életét, korát, munkásságát, műveit az irodalomtörténeti és –tudományi munkákkal segítik megismerni a XIX. századtól napjainkig. Felsorakoznak a lexikonok, irodalomtörténetek, a helyi irodalomtörténeti kiadványok, tanulmánykötetek, irodalmi folyóiratok közleményei. Megismerhetjük az első kutatók munkáit (Otrokocsi Nagy Gábor), majd a továbbiakat (Mészöly Gedeon), a kiváló helyi és megyei kutatók tanulmányait (dr. Vetéssy Géza, Kiss István, Terbe Lajos, Vorák József, dr. Orosz László), s a legújabb/mai kutatók, irodalomtörténészek munkáit, írásait (Debreczeni Attila, Szörényi László, Bíró Ferenc, Csörsz Rumen István, Herpai Péter, Mácsik Péter, stb.).

A könyvári emlékkiállítást két érdekes összehasonlítás zárja: Mátyási József műveinek „újrafelfedezése”-ről és az utóbbi évek kecskeméti és izsáki törekvéseiről, terveiről, a költő emlékezetének ápolásáról, a hagyományörzésről. E részen láthatjuk a „Három veréb hat szemmel” és a „Mesterkedők” című antológiákat, melyek Weöres Sándor és Kovács Sándor Iván szerkesztésében és közös munkája/kutatásai nyomán a „magyar költészet rejtett értékeiből és furcsaságaiból” ad közre anyagot (válogatást és tanulmányokat), így Mátyási Józseféről is.

A kutatások és kötetek megjelenését követték további tanulmányok (ELTE, BTK „Mátyási-szeminárium” Kovács Sándor Iván vezetésével), melyek két kecskeméti „Mátyási konferencián” is elhangzottak (1999-ben és 2009-ben), valamint megjelentek a Magyar Irodalomtörténeti Társaság „Irodalomismeret” című folyóiratában is.

A fiatal kutatók munkáiból könyvbemutatót is szerveztünk Kecskeméten és Izsákon (Herpai Péter, Mácsik Péter). Mindezeket a kiállítási anyag dokumentumai is bizonyítják.

A Mátyási József emlékezetét felidéző kiállítás utolsó összeállítása a kecskeméti és izsáki újabb törekvéseket, a hagyományápolást mutatja be: a Mátyási

József Irodalmi Emlékkör megalapítását, szervezését (Mesznéder Klára tanárnő vezetésével), a programok/előadások folyamatos létét, az idei emlékévé rendezvényeit.

Külön figyelmet érdemel a szülőföld, Izsák erőfeszítése és segítése a hagyományápolásban: a helyi sajtó/ Izsáki Hírek ismertetései, híradásai, beszámolóí és az Izsáki Televízió munkája – Tetézi Lajos és Tetézi Attila szervezésében, szerkesztésében. Elismerésre méltóak az utóbbi évek helyi/izsáki kiadványai is, melyekben Mátyási József emlékének, munkásságának is adóznak. (Izsáki emléklapok; Izsák Város Története).

A kecskeméti Katona József Könyvtár Helyismereti gyűjteménye és társintézmények méltó kiállítással adóztak 2015 tavaszán Mátyási József költő életének és munkásságának.

A kiállítást és a költőt méltató megnyitón idézhetjük a bizakodó Mátyási Józsefet: fennmaradt a nép; „magyarul szól szája, / emlékezetben él annak poétája.”

VII. MÁTYÁSI EMLÉKE A SAJTÓBAN

*„Én mint barát közületek árnyékként eltűnök, majd
De barátság mesteréül jelen lenni nem szűnök.”*

Mátyási József Kecskeméten hunyt el 1849. január 15-én. Gyászjelentése szerint családja és tisztelői kísérték utolsó útján.

Emlékoszlop állítása 1860-ban (halála után 10 évvel). Egy lant és a név található a sírkövén, mely a kecskeméti köztemető díszsírhajai között található. Itt szoktuk leróni kegyeletünket. Kecskeméti irodalmárai, kutatói méltó módon számontartották és az utókor számára elérhetővé tették a városi polgár, a költő alakját. Ebben a fejezetben a változatos helyeken megtalált emlékező írásokat közöljük.

Mátyási József kecskeméti nyughelye előtt minden évben leróják kegyeletüket tisztelői

MÁTYÁSI EMLÉKTÁBLA AVATÁSA KECSKEMÉTEN

1943. január 15.

„Ó hazám! míg élek, ápolgass kebledben,
Holtom után pedig nyugtass szent földedben!”

Imre Gábor szobrász terve a Mátyási emléktábláról

emléktáblát Abai Nagy József törvényszéki elnöknek gondozás végett. Abai Nagy József azzal az ígérettel vette át az emléktáblát, hogy azt mindenkor kegyelettel gondozni és őrizni fogja. Magas színvonalú és tartalmas emlékbeszédet mondott Vetéssy Géza dr. ref. gimnáziumi tanár, majd Fazekas Ernő szavalta el más helyen közölt alkalmi versét. Az emléktáblára, amely Imre Gábor szobrászművész izmos tehetségét dicséri, a Katona József Társaság nevében Szabó Ambrus dr. helyezett koszorút.

Az elkészült emléktábla

Törvényszék falán lévő impozáns emlék Mátyási bronz mell domborművével, a költő ismert soraival Imre Gábor (1890-1976) szobrász alkotása.

Megjelent: Kecskeméti Lapok 1943. jan. 17.

A Mátyási-emléktábla leleplezése

A királyi törvényszék Rákóczi-úti sarokfalán a Mátyási-emléktáblát pénteken délben leplezte le a Katona József Társaság Kiss Endre dr. főispán, az egyházak, iskolák és intézmények képviselőinek jelenlétében.

Szabó Kálmán dr. tömör jellemzést adott Kecskemét jeles költőjéről, majd átadta az emléktáblát Abai Nagy József törvényszéki elnöknek gondozás végett. Abai Nagy József azzal az ígérettel vette át az emléktáblát, hogy azt mindenkor kegyelettel gondozni és őrizni fogja. Magas színvonalú és tartalmas emlékbeszédet mondott Vetéssy Géza dr. ref. gimnáziumi tanár, majd Fazekas Ernő szavalta el más helyen közölt alkalmi versét. Az emléktáblára, amely Imre Gábor szobrászművész izmos tehetségét dicséri, a Katona József Társaság nevében Szabó Ambrus dr. helyezett koszorút.

A Mátyási-emléktábla leleplezése

A királyi törvényszék Rákóczi-úti sarokfalán a Mátyási-emléktáblát pénteken délben leplezte le a Katona József Társaság Kiss Endre dr. főispán, az egyházak, iskolák és intézmények képviselőinek jelenlétében.

Szabó Kálmán dr. tömör jellemzést adott Kecskemét jeles költőjéről, majd átadta az emléktáblát Abai Nagy József törvényszéki elnöknek gondozás végett. Abai Nagy József azzal az ígé-

rettel vette át az emléktáblát, hogy azt mindenkor kegyelettel gondozni és őrizni fogja. Magasszínvonalú és tartalmas emlékbeszédet mondott Vetéssy Géza dr. ref. gimnáziumi tanár, majd Fazekas Ernő szavalta el más helyen közölt alkalmi versét. Az emléktáblára, amely Imre Gábor szobrászművész izmos tehetségét dicséri, a Katona József Társaság nevében Szabó Ambrus dr. helyezett koszorút.

A Kecskeméti Lapot tudósításának eredetije

Vetéssy Géza
Református Gimnáziumi magyar-latin szakos tanár,
a Katona József Társaság tagja
(A Mátyási-emléktábla leleplezésekor mondott beszéd. 1943. január 15.
Megjelent a Petőfi Népében)

Magyar Testvéreim!

Kecskemét város történetében másodszer fordul elő, hogy a nemes város közönsége józan belátástól és helyes ítélőképességétől vezetve igazságot szolgáltat a saját korukban el nem ismert, vagy eléggé nem értékelt költőknek. A Kecskeméti Lapok 1882. január 8-i számában ifj. dr. Horváth János lelkes hangú felhívásban fordult az 1861. évi Katona-szoborbizottság még élő tagjaihoz s megállapítva, hogy „*Katona József örök nyughelye nem eléggé díszes, - Katona József szülőháza jeltelenül áll*” – munkára hívta őket a régi mulasztás pótlására. A következő év (1883) április hó 6-án már országos ünnepség színhelye városunk, emléktáblával jelölik meg Katona József szülőházát. (Az ünnepségen a legilletékesebb irodalmi fórumok képviselői, Szász Károly az Akadémia, Gyulai Pál pedig a Kisfaludy Társaság nevében helyezi le a költő szülőházának a küszöbére a babérkoszorút, mely után Katona egész életében jogos reménységgel hiába vágyakozott.) A kecskeméti ünnepség után a saját, korában méltatlanul mellőzött és már-már elfeledett és most végre méltóképpen megünneplelt Katona Józsefet szárnyára vette a hír és a halhatatlanság babérkoszorújával övezve lánglelkével kiérdemelt helyére állította.

Ehhez a régi ítéleteket felülbíráló és utólagosan elégtételt szolgáltató irodalmi köztudathoz fordul most ismételten a nemes város közönsége a város második költője, egykori polgártársa, Mátyási József érdekében. Őt is utolérte a magyar tehetségek tragikus közös sorsa, őt is eltakarta a megérdemelt megbecsülés elől a közönyösség sivár homokja. Pedig tehetségének tudatában erősen élt lelkében a halhatatlanságba vetett remény és bízott az utókor elismerésében:

*„Ha fenn marad a Nép s Magyarul szól szája,
Emlékezetben él annak Poétája; ...
Élve tapasztalván, hogy gyönyörködtetnek
Írásaim, és hasznot (bár csekélyt) tehetnek,
Tetszéseket tartom elég betsületnek,
És már zálogul síron túl életnek...
(Márványról mettszések időtől lekopnak:
Nékem azok szíve jobb emlékoszlopnak,
Kik Múzsámtól ősi magyar tejet szopnak.”*

(A Barátság és annak Mestersége. 218-219.1.)

Halála óta 93 esztendő telt el s (bár Horváth János szavait idézve mi is szomorúan elmondjuk, hogy Mátyási „örök nyughelye nem eléggé díszes”, mégis) most emléktáblájának leleplezésével valóra válik a költő sejtése, igazolódik a síron túli életbe vetett hite.

Mátyási József 1765. március 21-én Izsákon született. Atyja, Mátyási János izsáki református lelkész volt. Tanulmányait a kecskeméti református főgimnáziumban kezdte és a debreceni Református Kollégiumban végezte be. Élethivatásul a jogi pályát választotta, ügyvédi oklevelet is szerzett és Pesten folytatott ügyvédi gyakorlatot. Pestről Izsákra, majd pedig szülei és felesége korai halála után Kecskemétre költözött. Csábította ebbe a városba a gyermekkorában itt töltött kedves diákévek sok emléke és a továbbképzésre alkalmat adó városi élet. A kecskeméti városi tanács 1828. május 5-én vette fel a városi lakosok közé és kiváló költői érdemeiért polgári joggal ajándékozta meg. Itt élt csendes félrevonultságban, közügyektől távol a törvényszéki palota helyén álló kis házacskájában. – 1849. január 15-én halt meg, 84 éves korában.

Költészete több irányú. Lírai verseinek gyűjteménye két vaskos kötetben jelent meg. Van két hosszabb elbeszélő költeménye. Ezek közül az egyikben, a „Kis ítélet napjában”-ban a Kecskemét városát 1794. évi július hó 10-én pusztító nagy tűzvészt énekli meg. (Megható az a részvét és ragaszkodás, amit tűzvész sújtotta városunkkal szemben érez:

„Vajha fizethettem volna néked Nemes Ketskemét!

*Adómnak ámbár terhesebb tsak szerentsésebb nemét.
Bár inkább énekelhetném méltó ditséretidet,
Ó és uj hazafui halom érdemidet,
Vagy vigadva hálálhatnám valaha vélem közlött
Jóvoltodat, amely nékem arany időt eszközlött.”*

(Kis Ítélet napja... 14-15.1.)

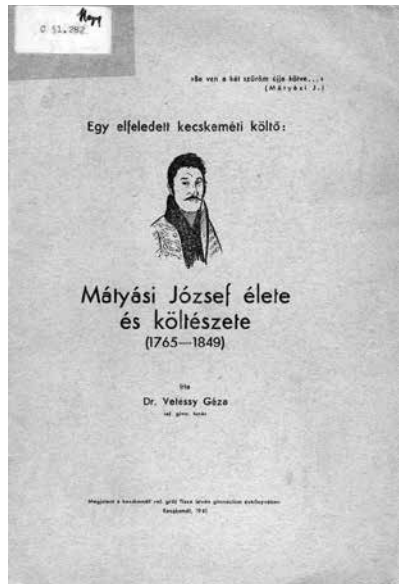
Barátainak, jótevőinek és hozzátartozóinak állít emléket „A barátság és annak mestersége” c. tanító költeményében. – A klasszikus filozófusokhoz vonzódo felfogását értékes bölcselő verseiből ismerhetjük meg. – Egész költői termésének a legértékesebb és legidőállóbb darabjai azonban azok a versek, melyeket „Kalászkaparék” címen gyűjtött egybe. A korszak egyetlen költőjénél sem található magyaros levegő, népies zamatú hasonlat – és képpalkotás jellemzik e kötet minden egyes darabját. Ez a verscsomó nekünk kecskemétieknek azért is fontos, mert a benne található versek a költő kecskeméti itt tartózkodásának emlékét őrzik. Ennek a népies tárgyú verscsomónak legszebb darabja a *Sorsával elégedő Gulyásnak Pásztori Dallja*, mely pompás, élethű vonásokkal megrajzolt jellemzése az alföldi gulyásnak. E dal még szerzője életében a nép ajkára került és népdalként máig is él az egész országban a negyvenes évek óta máig

is gyűjteményeik főekességeiül szedegetik össze a tökéletes szépségű egészek szétpergetett gyöngyszemeit. Így történhetett meg azután, hogy a magyar népdalok gyűjtői és kedvelői sem tudták sokan, hogy az országszerte énekelte: „*Be van a két szűröm ujja kötve*” ... és „*Mikor látom fergeteg idejét*” ... kezdetű népdalnak hitt és ismert szövegek egy elfeledett műköltő, Mátyási József alkotásai. A magyar nép magáévá tette és magáénak érzi e verseket s ez a legnagyobb elismerés a költő számára.

De a „*Kalászkaparék*”-ból való az „*Egy nyársra ítéltetett hizlalt Gúnárnak Márton napi butaszó panasza és utolsó rendelése*” c. népies hangú tréfás alkalmi költeménye is, melyet még napjainkban is egyik jeles irodalomtörténészünk – tévesen – eddig ismeretlen Csokonai versnek tüntet fel és tesz közzé.

Költészete, felfogása élesen elütött attól az iránytól, amelyet a korabeli irodalom vezér, a népiessel szemben a klasszikus világ szépségeiért rajongó Kazinczy jelölt ki a költők számára. Ő tudatosan szembehelyezkedett ezekkel a „külfödimádokkal” s így túrnie kellett azok lekicsinylését, mellőzését és sokszor gúnyos kacaját.

Pedig a verseiben gazdag bőségben előforduló természeti jelenségek mesteri perszonifikációja, az egyes évszakok ragyogó szépségének költői leírása és a műveiben mozaikszerűen szétszórt sok más szép leírás, kép és hasonlat, hozzávéve a versek nyelvének tősgyökeres magyar voltát és népies zamatát, világosan mutatják előttünk, hogy Mátyási költészete volt az a közbeeső út, amelyet Gyöngyösitől és követőitől kezdve a magyar irodalmi népiességnek meg kellett tennie, hogy Petőfi Sándor és Arany János soha túl nem szárnyalható művészetévé mélyülhessen. Ha pedig még meggondoljuk azt is, hogy ebben a fokozatosan elmélyülő tökéletesedő művészi irány kifejlődésében Mátyási költészete a gyökeres magyarság, népies szemléletmód és fajszeretet kincsesbányája volt, akkor be kell látnunk, hogy Mátyási József költészetét le kell vennünk arról a szégyenkőről, ahova egykor azt Kazinczy és követői helyezték. Művei mai szemmel nézve is kiállják a szigorú kritikát és érdemessé teszik alkotójukat arra, hogy megnyissuk előtte az irodalomtörténet eddig bezárt kapuit és beillesszük őt is a felújulás kora magyaros íróinak tiszteletet érdemlő csoportjába.

*Vetéssy Géza tanulmánykötete
Mátyási Józsefről*

A költő már régen alussza örök síri álmát, sírjába nem juthat le dicsőségének fénysugara. A jelen elismerése azonban feltétlen kárpótlás halhatatlan szellemének, mely ma itt jár közöttünk s boldogan néz le az ünneplő városra. Kecskemét városára, mely amíg élt, egyedüli pártfogója, gyámola volt, polgárjoggal jutalmazta költői érdemiért s mint édes gyermekét Katona Józsefet, őt is keblére ölelte. Tisztelettel néz Kecskemét városára, hogy most is hű kegyelettel övezi emlékét és megindítja a nagy irodalmi pert, mely reméljük igazságot szolgáltat saját korában eléggé nem méltányolt szellemének. Adja a jó Isten, hogy a roszszakaróitól méltatlanul „maradandóság városának” csúfolt Kecskemét a maradandó értéket kegyelettel megőrző szelleméről tegyen most is – mint Katona József esetében ország-világ előtt tett is – beszédes tanúbizonyságot!

Mátyási emléke előtt

*„Áll már az emlék s ragyogó fénnel
övezi körül az emlékezés!
Az évszázados közöny eloszlott:
nem temethette tunya feledés.”*

**Kiss István tanár, irodalomtörténész
(Petőfi Népe, Kecskemét, 1965.)**

MÁTYÁSI JÓZSEF EMLÉKEZETE

1765. március 21-én, saját szavaival élve: az esztendőnek tavaszt újító napján született *Mátyási József*, a XVIII. század végének és a XIX. század első felének jellegzetes írói egyénisége. Életműve értékeléséről szinte első műveinek megjelenésétől kezdve mind a mai napig nagy vita folyik. „Hivatalosan” az irodalmon kívüli irodalomba szorították, és dilettánsnak, mesterkedőnek tartották. Pedig fellépésekor költő barátai felfigyeltek rá. A nála nyolc évvel fiatalabb Csokonai mesterének vallotta, és több versében üdvözölte.

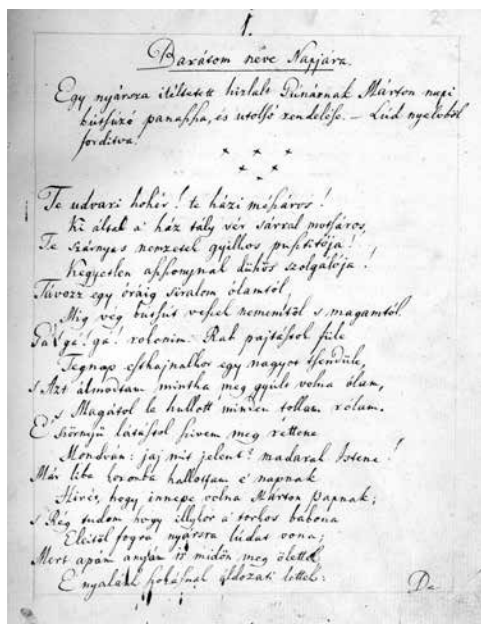
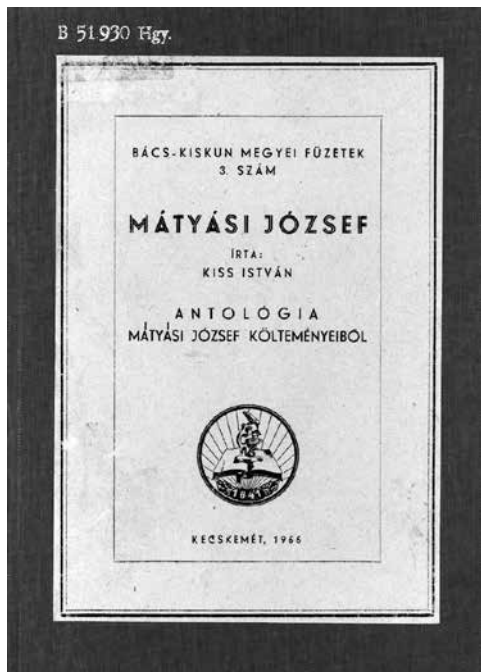
Sokan híres *Gulyásnótáját* is el akarják tulajdonítani tőle, arra hivatkozva, hogy a néptől vette át egyes motívumait. Pedig éppen fordítva történt: a mű egyes részei már megírása után a nép ajkára kerültek. Mátyási egyik elmélyült kutatója és értékelője, *Mészöly Gedeon* szerint a népdalgyűjtők a múlt század negyvenes évei óta máig gyűjteményeik fő érdekességéül szedegetik össze a tökéletes teljességű egésznek szétpergett gyöngyszemeit hazánk legkülönbözőbb tájairól. *Erdélyi János* népdalgyűjteménye számára maga *Petőfi* írta össze a nép ajkáról a Gulyásnóta egyes népdallá vált részleteit. Mátyási hatása két *Petőfi*-versen és a János vitéz néhány során határozottan kimutatható. De szívesen forgatta a Mátyási-verseket *Arany János* is. A nagy Arany-értékelő *Lehr Albert* sorozatosan mutatta ki Aranynak azokat a költői képeit, amelyeket Mátyásitól

vett át. (Ilyen pl.: hírvirágot szedni gyöngyös koszorúba.) Még azok sem tagadják Mátyási költészetének részletzsépségeit, akik életművét értékelnek tartják.

Minket, kecskemétieket azért is behatóan foglalkoztat Mátyási alakja, mert élete utolsó 25 esztendejét 1824-től haláláig itt töltötte. *Domján Árpád* dabasi jegyző 1901. augusztus 5-én kelt levele szerint a költő egyik kései utódja, Mátyássy Sándor, „kecskeméti költőnek” nevezte őt. De az apák és nagyapák hagyományát követve így emlékezik meg róla városunk idősebb nemzedéke is. A hagyomány szerint igen sok tréfás alkalmi költeményt írt mulatságokra, valamint név- és születésnapokra.

A bökkenő csak az volt, hogy kevés itt írt verséről tudtak városunk lelkes Mátyási-kutatói (dr. Váry István, Fazekas Ernő, dr. Vértessy Géza és Joós Ferenc), a hagyományokat továbbadók pedig egyről sem. A református egyház könyvtárában, a Kecskeméti Állami Levéltárban, sőt az Országos Széchényi Könyvtárban fellelhető anyag között alig találtunk Kecskeméten írott verseket.

Az ötvenes évek végén a Magyar Tudományos Akadémia kézirattárában feldolgoztam a *Kalászkaparék* ott található teljesebb kéziratát. (A kecskeméti példányban ugyanis éppen az itt írt versek nagyobbik része hiányzik.) Sőt több évi, már-már reménytelennek látszó keresése után ráakadtam további verseire. Mátyási ugyanis költői pályájának végén, 76

Mátyási egyik Márton napi alkalmi verse

éves korában, 1841-ben Fáy Andrásnak küldte fel műveit megőrzésre. Fáy az Akadémián helyezte letétbe azokat. Tehát az ő gondossága következtében ismerhettem meg Mátyási 76, Kecskeméten írt versét. A teljes anyag ismerete lehetővé teszi, hogy az irodalomtörténetnek Mátyásiról alkotott értékelését megváltoztassuk, mert rá tudunk mutatni költői fejlődésének eddig szinte ismeretlen újabb szakaszára.

Élete és költészete

Apja, Mátyási János izsáki református lelkész volt 1760-tól 1789-ben bekövetkezett haláláig. Költőnk csak rövid ideig tanult a kecskeméti református kollégiumban, tanulmányait Nagykőrösön kezdte és Debrecenben fejezte be. Mégis kecskeméti élményei voltak legdöntőbbek életében. Ide kapcsolta itteni barátainak nagy száma és a sajátos jellegű város messze kisugárzó kultúrája.

Iskolái elvégzése után a jogi pályára lépett. Főrangúak titkára („titoknok”) volt. Először gróf Teleki József, majd galánthai gróf Fekete János, akinek Voltaire-rel való kapcsolatai ma is közismertek. Közben a Királyi Főítélőszéken volt esküdt 5 éven át.

Első jelentős műve, a különös című *Semminél több valami* két részletben, 1794-ben és 1798-ban jelent meg. Költészetének kialakulására jelentősen hatottak a tanulmányai folytán megismert latin költők (Horatius, Ovidius, Vergilius, Teleki József, Fekete János). Fekete Jánossal való kapcsolatai folytán a felvilágosodás, de műfajait és kifejezési formáit tekintve a hagyományokat őrző magyaros irány hatása a legélesebb. Műfaji szempontból költeményei változatosak, vannak közöttük bölcselő, tréfás hangú, incselkedő, csúfolkodó hangú és találós versek, útleírások, de a legtöbbje alkalmi költemény. Sokat írt főrangúak (főképpen a Teleki-család tagjainak) születésére, házasságára, halálára, de a legszebbek a barátaihoz írt vidám versek és elhalt barátait sirató költeményei.

Mátyási tudatosan vállalta az alkalmi költő lenézett szerepét. Egyik barátjának hozzá intézett verséről írt megjegyzéseiben mintha a maga költészetét is jellemezte volna: „*Csupán csak ez egy köszöntőcskéből is nemdenem csillámlanak-é figyelmetes olvasó szemébe, s ötlenek-é eszébe: nemes magát alázás, józanbölcsi természetesség, középsorssal elégedés, szíves ember-barátság, nyílkeblűség, egyenes ítélet, valóság, tiszta jókívánás, vidámlenkűség, izes elmés-ség, bőv olvasottság, satöbbi.*” Költeményeit nem az uraknak, hanem a szegény népnek írta. Verseihez így fordult: „*Ne kívánczozatok pompás könyvtárakba, / Jobb hely lesz edényes-almáriomokba / Mert bennfelejtenek amott a penészek, / De a pohárszékekben inkább észrevésznek.*”

A *Semminél több* c. kötete egyetlen költői alkotás. A hosszú versek szóáradatából a mulatozás, az öröm hangja és a sok művészi leírás tűnik ki. A hajnalt

például így írja le: „*Imé fogat a Nap pompaszekerében, / Ülven sugári közt inneplő képében, / Felkölté a Hajnalt, szűz szobaleányát, / Megsepretté véle az Egek márványát, / Tiszta kék selyemmel az utat vonatja, / Aranypatkós lovait nyargalva hajtja.*”

A költő utolsó kinyomtatott verseskötete A barátság és annak mestersége című hosszú tankölteménye volt. Még a század elején kezdte írni, de többször félbeszakította csak 1821-ben jelent meg. Az általa olyan nagyra értékelt baráti érzés a témája.

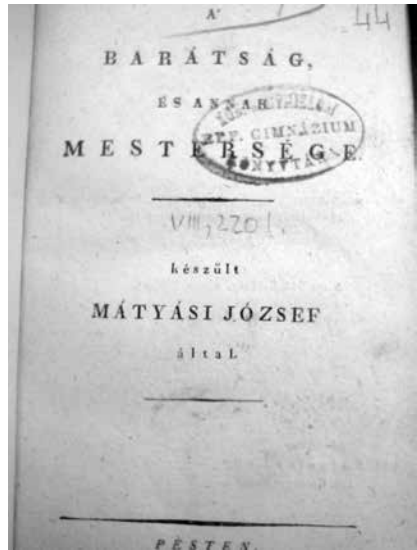
Kecskemét és a Kalászkaparék

Már a *Semminél több valami* megjelenése után hozzáfogott újabb kötetének összeállításához. 1820-ban címet is adott neki: *Kalászkaparék, melyet „hogyan semmi tarlóján ne vesszen, ezen vontatocskába takarított, most pedig a maga versasztagjának végződésével a nemzeti tudományszérűre csépettetés végett ágyaz Mátyási József volt helikoni részesarató 1821”*. A szerény című kötet Mátyási legismertebb vagy legalábbis legtöbbet emlegetett verseit tartalmazza.

A költő közben, Fekete János 1803-ban bekövetkezett halála után, Izsákon telepedett le, meg is nősült, de fiatal felesége harmadfél évi házasság után, 20 éves korában meghalt. Felesége és később anyja halála után érlelődött meg benne az a gondolat, hogy Kecskeméten telepszik meg: „*Áldott anyámnak, e földön legigazibb lelkem-felének halála s a testvéreimnek széttelepedésük után Izsák, ez a születésemnek nemrégiben mezővárosodott faluja előttem egyedülmaradásnak, özvegymadári száraz ágnak tetszett, és magából kikívánczoztató kietlenné változott.*”

Azt is kifejtette, hogy miért éppen Kecskemétet választotta. Az idetelepedés oka: „*Gyermekségemtől fogvást ideszokásom, testben itt kezdődött embereskedésemnek, itt végzett apróbb iskolai pályafutásomnak kellemetes emlékezete, számos esztendő folytában itt gyakorta hasznosan gyönyörködtetett tartózkodásaimra visszagondolásom, nem kevés atyafi-barátságos rokonaimhoz való vérségi vonzódásom, tanult, olvasott személyekkel lehető társalkodásom, továbbá kedvelt magánosságomnak éppen ilyenén sokaság között tapasztalt gyakorolhatása.*”

Kecskemét város tanácsa az 1824 táján ide telepedett költőt 1827. április 11-én „*város polgárai közé való bevétele által lakosi jussal*” tisztelte meg. Ettől

Amint már említettem, a kéziratos *Kalászkaparék* anyaga költészetének gazdagodását jelenti. „*Népiesség és humor: Mátyási költészetének alkotó tényezői közül e kettő határozottabb körvonalakban bontakozik elő kéziratos könyvből, mintsem a kinyomottakból.*” Mészöly helyesen mutat rá a fejlődés lényegére.

De egészítsük ki ezt az értékelést eddig elhanyagolt prózájának a jellemzésével. Már az 1792-es frankfurti útját megörökítő utleírása is kitűnt ötletességével, egyéni stílusával. Leveleiben, prózai köszöntőiben, verseiben írt jegyzeteiben derűs világnézetű kellemes csevegőt, ötletes, humoros, ízes hangú elbeszélőt ismerünk meg.

Csendes, derűs öregkor

Kecskeméten írt versei is változatos tartalmúak, de nagy többségük most is alkalmi költemény. Régi barátaihoz, *Nemes Andráshoz, Szeles Józsefhez, Szarka Sámuelhez, Dömötör Lajoshoz.* Ismételten is ír üdvözlő verseket. De ismerőseinek köre – mint már említettem – állandóan növekszik. Sokkal több a rövid vers, mint ezelőtt. Sokat foglalkozik öregkori gyengülésével és betegségekkel, de belenyugszik az elmúlás gondolatába.

Kedv és ihlet fogytán rátér a prózai köszöntőkre is. Néha pedig verses „*körleveleket*” intéz szomszédaihoz, így a Pálokhoz, Andrásokhoz és a Lídiákhoz. (Király Sándor – Szính.)

Életéről keveset tudunk meg. 1832-ben házába fogadta „*halasi lakos Imre testvére József fiát*”, akit később általános örökösévé tett meg. Házát megosztotta gondozóival, Sziabej Mátyással és feleségével, *Hodosi Klárával.* A szabadságharc idején, 1849. január 15-én halt meg, gyászjelentése szerint „*lelki elevenségét véglehelleltéig megtartva, aggság okozta több éves gyengülései után*”.

Mátyásinak életében nem sok hivatalos elismerésben volt része. Pályája elején a kecskeméti, *Göböl Gáspár* üdvözölte verseiben. 1848 februárjában, adóját elengedve, a városi tanács elismerte „*a hajdan nagyon parlag magyar irodalom mezejének*” művelésében szerzett érdemeit.

Talán ez a mostani kötet is közelebb visz bennünket annak a költőnek az alaposabb megismeréséhez, aki magáról ezt vallotta: „*Ha fennmarad a nép, s magyarul szól szája, / Emlékezetben él annak poétája*”.

Fábián Emese

irodalomtörténész

(Megjelent 2004. június. Irodalomismeret XIII. évf. 2004. 1-2 szám.)

MÁTYÁSI JÓZSEF: VISKÓI URADALOM, VAGYIS A HÁZAM KECSKEMÉTEN.

Válogatás a kiadatlan versekből

Ismét eljött az ideje Mátyási József újrafelfedezésének. Ezúttal Herpai Pétert küldték harcba érte. (A *Mesterkedők* című antológia szerkesztője szerint ez 40-50 évenként következik be.) A XVIII-XIX. század fordulóján „mesterkedő” Mátyási alakja és művei ugyanis hol eltűnnek, hol pedig újra felbukkannak az irodalmi és tudományos köztudatban. Mindezen hullámzásokat azonban szinte kizárólag a tudományos szféra érzékelté eddig, hiszen a felbukkanások nem voltak elég erőteljesek ahhoz, hogy az e területen kívüli olvasó figyelmét felkeltsék. Tekintve, hogy megjelent köteteinek első kiadási évszámai az utolsók is egyben (*Semminél több valami, Pozsony, 1794, Verseinek folytatása, Vác, 1789, A barátság és annak mestersége, Pest, 1821*), vagyis egyik sem hívogatja a lelkes olvasókat. Reméljük, jelen kiadvány kapcsán beszélhetünk hiánypótlásról.

Két kéziratkötetből tartalmaz válogatást ez a tetszetős zsebkönyv. Az egyik a *Versék és levelek* címmel bír, a másik az ennél sokkal reprezentatívabb Kalászkaparékkal. Utóbbi találóan jellemzi Mátyási költői attitűdjét, és saját verseihez való viszonyát. Méginkább így gondoljuk ezt, ha a teljes ajánlást elolvassuk, mely így hangzik: „*Kalászkaparék, melyet hogy semmi tarlóján ne vesszen, ezen Vontatócskába takarított, most pedig maga Versasztagjának végződésével a Nemzeti Tudmányyszerűre Csépeltetés végett ágyaz Mátyási József volt Heli-koni Részesarató*” (1821).

A mostani válogatás összeállítója mégsem ennél a címnél maradt, hanem a kötet leghosszabb darabját választotta. Ebben Mátyási újonnan elkészült kecskeméti házának részleteiről számol be. Igaz, ez a cím is sokatmondó. Viszont keveset jelentő, s éppen ez a jellege teszi alkalmassá arra, hogy lássuk belőle: Mátyási gyakran kerekít egy-egy témának nagyobb feneket, s nagyobb terjedelmet, mint amennyit az olvasó unalom nélkül elbírná. [...]

Mátyási József költészete nehezen összefog(lal)ható, kalászkaparékként folyik el a kezünkben. Minél többet szeretnénk markolni belőle, annál kevesebb marad a tenyerünkben. Az összekötő kapocs a merész kép- és szótársításokra épülő töredékek közt az, hogy kivétel nélkül alkalmi versek.

Alkalom pedig bárhol, bármikor adódik egy-egy „hamari vers” megírására (ugyanúgy, mint elolvasására). Ha éppen nincs névnap, tojást hozó húsvét, meg-

köszönni való vagy elküldött ajándék, ne adj isten, elhalálozás, akkor a hőésés, a sarokban felfedezett pókháló, vagy egy „földindulás” is megteszi. A nap bármelyik szaka alkalmas arra, hogy a tudatban kavargó „betülevésbe” merítsük kanalunk, s felszínre hozzunk egypár nyelvi leleményt: az *ágyban* reggel és éjjel is ötlenek *agyba* gondolatok, hogy a költő saját helyzetmeghatározásaihoz tartsuk magunk. A versek nagy része „háztáji” ihletésű. A jelzőn az összes hozzá asszociálható gondolatot értem, melyek a mindennapi, földközeli jelleghez kapcsolódnak, s nemcsak a baromfiak gyakori szerepeltetésére gondolok. (Utóbbiaknak jeles példája „Árpát hálaló” *Izsák kakas*, ki Anna napra küldi „idvezletét”. (Izsák, mert Mátyási a Kecskemét melletti Izsákon született.)

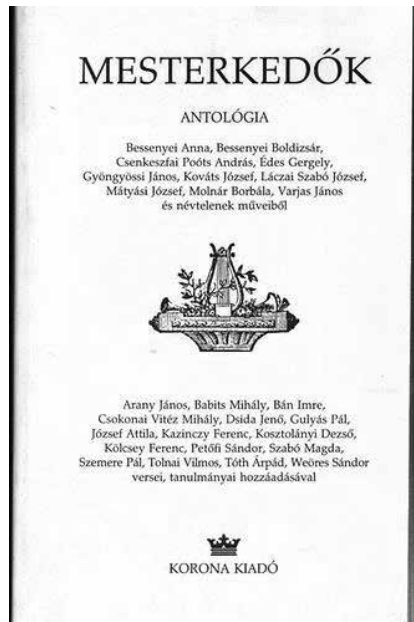
Mindenesetre ez a műfaj, mely az idő és a gondolat töredékeire épül, nem ad lehetőséget sem a teljességre, sem a konzisztenciára való törekvéseknek. Mátyási verseiben mégis állandó az élet apró-cseprő dolgait felfedező, de azokon fenn nem akadó lelkesedés, az aggodalmaskodókat kinevető életigenlés. Végül nem marad más, mint hogy Mátyásit bízzuk meg azzal, jelen kötet megjelenésének alkalmáról is szóljon. Én pedig azt kívánom, hogy a költő ízesítőszerei ne csak íztelenségre hajló bölcsész „lételünk” fűszerezék. „Ha víg lelkünk nem ízlene / Kedvfűszert a lételben, / Benne tetszésünk nem telne, / Mint sózatlan ételben.” (*Válogatás a kiadatlan versekből, sajtó alá rendezte Herpai Péter, kiadta a Magyar Irodalomtörténeti Társaság, 2003.*)

Kiegészítés

MESTERKEDŐK Antológia Bp. 1999. (Korona Kiadó) kötetet célszerű ismernie az irodalmároknak.

Kovács Sándor Iván professzor és társai ebben a komoly munkában 50 oldalon állítanak emléket Mátyásinak, érdemei felmutatásával. Mátyási tiszteletére konferenciát szervezett az ELTE Kecskeméten 1999. és 2009. évben, a város támogatásával. Legfontosabb kutatási eredményeiket az IRODALOMISMERET c. folyóiratban tették közzé.

Mátyási József jogászként fontosnak tartotta abban a történelmi helyzetben, amikor élete megengedte, a magyar nyelv és színjátszás érdekében fáradozni és barátait szórakoztatni. A Mátyási kutatók fontos pe-

riódusa volt a konferenciákat megelőző időszak. Kecskeméten és Budapesten kutató, tanácskozó fiatalokkal lehetett találkozni. Kovács Sándor Iván kiváló professzor közösséget tudott létrehozni maga körül. Ezek a fiatalok 1999. február 3-án megalakították a Magyar Irodalomtörténeti Társaság Budapesti Bölcsészhallgatói Tagozatot. A kezdeményezés a kecskeméti Mátyási-konferencia (1999. január 15.) részvevőie.

Elnökké választották: Kiss Farkas Gábort, titkárrá Seregélyi Rita és Benkei Kovács Balázs. Remélhetőleg néhányuknak sikerül a választott pályát végig futni, megmaradni a magyar irodalom területén.

Mesznéder Klára

Vorák József

néptanító, tanár, helytörténész

a Thorma János Múzeum igazgatója, Kiskunhalas

(Megjelent: Petőfi Népe 1966. febr. 27.)

MÁTYÁST KÖSZÖNTŐ

1819. februárjában Mátyás napjának előestéje hamvazószerdára esett. Azon a hajdani farsangon Mátyási József úr, a Kunságszerte nevezetes kecskeméti póéta Halason „háromnapozott”. Az emlékezetes halasi mulatságot azután „Mátyást köszöntő *Quodlibet Ajándék Halason. 1819.*” címmel meg is énekelte.

Az eddig kiadatlan költeményre az Országos Széchenyi Könyvtár Mátyási kéziratai között bukkantam rá. A korabeli, alkalomra készített írásművek közé tartozik, melyeket íróik maguk se szántak kinyomtatásra. Dévajsága nemegyszer csap át vaskosságra, elmélkedését és elméskedését azon frissiben csak a megénekelte alkalom szereplői érezhették igazán, hisz célzásait, utalásait egyedül nekik szánta a szerző.

Az alkalmi versezetekről Csokonai – saját verseit se kímélve – állapította meg, hogy azok bizony ritkán szerencsések: ... „*a legfővebb póéta sem parancsolhatja magának, hogy neki most vénája legyen, ha mindjárt a chinai császár nevenapjára kell is verset írni*”.

Ám Mátyási József a fenti, kivételesen ritka alkalommal nem köszöntőt fabrikált, hanem pennára kívánczó jeles eseményként saját elcserélt névünnepének valóban mulatságos történetét örökítette meg, ha itt-ott terjengősen is, de szikrázóan elven humorral s hamisítatlan, eredeti népies rokokó zamattal. Bepillantást enged mai olvasójának is a másfélszázaddal ezelőtti alföldi farsang magával sodró, önfeledt mulatozásába.

Szóljon most erről a farsangról maga a költő, Mátyási József:

*„Mi történt a Kis Kunságban –
Halljuk Nemes Vármegyé!
Nem jelent az egész Farsangban
Tréfának furtsább jegye.*

*Bakhús hét hetes Innepét
Széles kedvvel beszegtük,
Mert Húshagyó Éjközepét,
Még együtt ögyelegtük;
Bár éjjel harangja kongott,
Muzsikánk azért csak dongott,
S nyomtatódott az Ágyás.”*

Akármilyen kedves vendég, három napig éppen elég! – tartja a mondás. De nem így tartották azokban az időkben, amikor a vendég kocsijának kerekét is kiszerezték a vendégszerető ház udvarán. Dehogyan engedték volna el a vendéget szépszerével. Abban is hiába reménykedett a farsangvégi vendég, hogy tán a hamvazó véget vet a mulatságnak. A halasiak nyakas kálomisták voltak. Felőlük ugyan szólhatott a harangszó.

*„Hamvazó Szerda is lévén,
Meggyőződtem egészen,
Hogy a 'Nagy Bőjt határt tévén
Több Tseltsap már nem léssen:
De a Tatár fajta Kunja
A dévajtságot nem unja,
Nagy Péntek se bú neki.”*

Bizony csak folytatódott hát a multság hamvazószerdán is. Tetejét pedig épenséggel aznap este érte el. A szomszédok, ismerősök Mátyás előestéjén hatalmas tálcán, sült kolbásszal, hurkával, süteménnyel, borral állítottak be, élükön gráciákat személyesítő három halasi széppel, míg hátrább a férfiak hagymával, zellerrel, sárgarépával, piros paprikával földízített rozmaring ágat szorongattak a markukban. Mátyásként köszöntvén valamennyien Mátyási Józsefet. Mindezt le is írja a költő, hűségesen, kulturhistorikus búvárkodhat rajta, néprajzos szemezhet belőle.

Költőnk tiltakozott a Mátyás nevezet ellen, tiltakozása mit se ért. A móka szíves szeretetből jött, s a felköszöntött poéta erős borsosan megfűszerezett sorokban fejtette meg a halasi szépek tálcán eléje helyezett talányait. És akkor hirtelen, váratlanul fordult egyet a lazán tákolt, évődő, humorizáló verszetet, hogy befejezésében Csokonai értelmezése szerint válják „anákreonivá”. Azért

hivatkozom Csokonaira, mert keresve se találhattam volna Mátyási versének befejezéséhez jobb kommentátorra, mint Csokonaira: Az Anákreon világában csak a jelenvaló szépet, jót gyönyörűt keresi az emberi lélek, a fös vénységtől, nagyravágyástól, haszontalan aggodalmaktól üres lévén, érzi, hogy jó az élet, és a halált is csak úgy nézi, mint az örömmek és megelégedésnek utolsó pontját, melyen meg kell nyugodni.

*„De Kuj- vagy Kun-Halasiak!
Be meg vesztegettetek;
Fél Szentből ti Világfiak
Belőlem mit tettetek?
Egy pajkos vén Anakreont,
S Ég majd bosszut fejemre ont,
Róma Rómaivá tett! [...]*

*Éltünk, rövid, és egyszeri
Többször fel se találjuk;
Hát mint természet emberi,
Mindjárt – ne majd – használjuk;
'S Mint Barátság – Fogadóóra,
Ezt írjuk a' Ház ajtóra:
Ma vígan! Holnap búval!*

*Valamint tál étel sava,
Két három ujj tsipetnyi:
Ugy létünk kenyere java,
Néhány apró szeletnyi:
Kinek a' se kell koplaljon,
Bölcs kevésből sokat faljon.
Prudentia: Sótartó! [...]
Munkás nappalaink köz é
Ejtsünk vidám esteket;
Idő 's Kedv töltő eszközzé
Válasszuk a' Szépeket:
Együnk! Igyunk! Ógyeleggünk!
Szeressünk! és enyeleggünk!
Ugy, mint Mátyás Estvéjén. [...]*

*Majd lesz módja Nagy böjtünknek
Nem ehetség mit 's Kível;*

*Majd adiő szerelmünknek,
Nem lelhetvén Kit, s' mivel –
Mint hogy hát még Pállyán futunk
Míg már a' tzel – Majd-ra jutunk
Töltsük kedvvel a' Mákat!*

*Olvasó! Neveket tőlem
Ne kérj – voltak valakik.
Ennyit tanulhat belőlem:
Hogy mind Halason lakik.
Többet ki tyúkként se vakars
Találgatódz a' mint akarsz –
A'kiket illet – Értik.”*

Vidám, felszabadult szellemű poéta volt Mátyási József, emberséges ember, derék alföldi magyar. Csokonai utóda. Petőfi elődje. S ha poétai lobogásban nem is versenyezhetett a legnagyobbakkal, oly korban, oly elszánással állt a helyén ami már magában is érdemet jelent.

Vinkó József
újságíró

(Megjelent: Heti Válasz XIV. évf. 45.sz. Bp. 2014. november 6.)

EGY GÚNÁR VÉGRENDELETE

A XVIII. századi magyar költészet egyik legmulatságosabb versezete *Mátyási József* népköltő dévaj poémája. Ma már senki sem ismeri, pedig a címe is derűt keltő: *Egy nyársra ítéltetett hízlalt gúnárnak Márton-napi búcsúzó panasza és utolsó rendelése*. A versben a sértődött madár elborzadva idézi fel gazdaszszonyát, aki eddig csak kényeztette, finomnál finomabb falatokkal tömte, most meg arra buzdítja a szolgálót, hogy gyorsan mellyessze meg, „szedje külön a pelyhit”, darabolja, „a szárnyait seprő tollaknak vagdossa le”, aztán a máját édes fahéjas, rozmaringos, szegfűszeges tejben áztassa, pirítsa pirosra, „hadd legyen a papnak kedves étele”. A gúnár hápogni sem tud ekkora háládatlanság láttán, attól meg kifejezetten lúdmérgező lesz, amikor azt hallja, hogy aprólékjából, zúzájából ludaskása készül, zsírja meg jó lesz pirításra. Hiába gágog, hiába libáncol, sorsát nem kerülheti el, hiszen ki Szent Márton-nap libát nem eszik, egész évben éheznek.

Vannak, akik állítják, a vers szerzője *Csokonai Vitéz Mihály*. A debreceni „na-

gyerdőben” írta volna, Nagy uram csárdában, ahová a humanissimék (ez volt a jurátus urak régies neve) „botanizálni” jártak. Fűveket keresni, no meg libát lopni. Ehhez kellett a malaclopó (más néven felleghajtó), a régimódi bő köpeny, ami alá egy malac is elfért, csak szorítani kellett a nyakát rendszeren. Szóval itt írta volna a gúnáros verset Csokonai. De nem így van. Ott egy tilalmas versét szerzette. *Jókai Mór* mondja *A csittvári krónikában*. Vele meg nem érdemes vitába szállni, ő mindent tud.

A keveredés oka az lehetett, hogy Mátyásit (aki jogot tanult Debrecenben) a versezet miatt „silány rímpengetőnek” nevezték bösz kritikusai, Csokonai meg legott a védelmére kelt, hiszen Kecskeméten iszogattak, tarokkoztak eleget: mesterének, édes hazámfiának nevezte. Pedig gasztropoétánk tényleg írt néhány hasrengető traktust: „*Csak azért szeretem a magyar menyecskét, hogy meg tudja főzni a borsos levecskét*” (azaz borsos lével készíti a pecsenyét). *A kerti labodát (azaz a spenótot) is ő tartja a legutálatosabb magyar éteknék, amit szerinte a németeknek köszönhetünk: „A sváb is azonnal magyar névhez foga, / Hogy spinát helyett nálunk húsba vágott foga: / Amiolta velünk szalonnát mer enni, / Ha kérdik, azt mondja: „Madar sváp meglenni”*”.

Mátyási írta a *Gulyásnóta* című pásztordalt is, amiről sokáig azt hitték, népdal. De tőle való a tokaji bor egyik korai dicsérete is: „*Igya meg az olasz falernumi borát / Hegyéért nem adnám Budának egy sorát / Tessék a németnek a rhénusi lőre, / Nincs amiért vágyjak burgundi szőlőre, / Nem hasonlíthatom össze Tokajt velek, / S az egész világon csak egy Tokajt lelek.*”

Tőle tudjuk, hogy ha egy gulyás azt mondja: „nem sült rám soha csak egy bornyú”, akkor az azt jelenti, hogy egyetlen borjú levágását lehetett rábizonyítani; hogy a ludakat kormos almával töltötték (ez a decembertől érő bőralma neve); hogy a toszogatott kolbász nem az erotikus kulinária tárgykörébe tartozik, csupán nagyobb húsdarabokkal kézzel töltögetett hurkát jelent, *Móricz Zsigmond* említi is egyik regényében.

Azt pedig, hogy Mátyási – ahogy *Kazinczy Ferenc* állította – kínrímeiket gyártó provinciális fűzfapoéta lett volna, cáfolja néhány strófája. *Kalászkaparék* című versében, ahol a jobbágyok utolsó főzet lisztjét is elrekvirálják a nyuzár osztrák tisztek, 1789-ben ezt írja a politikai helyzetről: „*Nem igaz, hogy sorsunk Isten színjátékja, / Kínjainkkal' magát mulatni szándék ja, / Mert az emberiség csak ott boldogtalan, / Hol a többség számár, vagy igazságtalan.*”

Ez annyira korszerűtlen gondolat volna?

Suba Lajos

igazgató Arany János Gimnázium, Nagykőrös
(Megjelent: Nagykőrösi Kalendárium, 2015)

EGY MÉLTATLANUL ELFELEDETT NÉPKÖLTŐ SZÜLETÉSÉNEK 250. ÉVFORDULÓJÁRA

Mátyási József

Az összeállítással református iskolánk egykori híres diákjára emlékezem, a méltatlanul elfeledett költőre, megismertetve őt a nagykőrösi ifjúsággal és az irodalom iránt érdeklődő polgárokkal.

Mátyási József (Izsák, 1765. márc. 21. – Kecskemét, 1849. jan. 15.) ügyvéd, író, népköltő. Apja Matyási (Kovács) János izsáki református lelkész, édesanyja Polgár K. Julianna. Gyermekéveit Izsákon töltötte. Alsóbb iskolába Kecskemétre járt.

A nagykőrösi református iskolánkba „Josephus Matyási – Isakiensis” bejegyzéssel 1781. április 9-én az első diákként írta be nevét a névsorba. Halász József rektorságának idején volt iskolánk tanulója. Nagykőrösről 1783. májusban Debrecenbe ment a református főiskolára. Ügyvéd lett, majd Pesten folytatott joggyakorlatot. 1795-ig titkára volt a magyar felvilágosodás „Rousseau-követő” gróf Teleki József ugocsai főispánnak, akit 1792-ben külföldi útjára is elkísért. Naplójában feljegyezte, hogy azoknak a vámhivatali tisztviselőknek, akiknek a gróf borralalót adott – azaz megvesztegette őket - , eltekintettek útipoggyászai átvizsgálásától. Tanulmányútja során felkereste a németországi Frankfurtot, itt szerzett élményeiről a „*Frankfurti utazás 1791-ben*” útleírásában számolt be. E munkája kéziratban maradt fenn. Ennek anyagát Mészöly Gedeon – szintén iskolánk híres növendéke – jelentette meg, és összeállításában idéz Ádám Gerzson(szintén izsáki születésű a szerk.) igazgató iskolatörténetéből. Az énekelgető deákok szokásánál megemlítette, hogy a „nagykőrösi deák volt MÁTYÁSI”. Utazásaik során bejárták Erdélyt és ellátogattak Bécsbe is.

1795-1800 között a Királyi Főítélőszék esküdtje volt. 1800-tól 1803-ig gróf Galánthai Fekete János országgyűlési képviselő titkára (a magyar felvilágosodás „Voltaire-rajongó” lovas-generálisa) lett. Közbenjárására a gróf több fiatal íróat támogatott, köztük Csokonait is, aki elismerően írt Matyási költészetéről. Kiváló írónak és mesterének tartotta.

Csokonai Vitéz Mihály

„Mátyási József úrnak

Csokonai Vitéz Mihály az örökös barátságának szent kézfogását!

*Ezért is sok hálát nyer tőlem Kecskemét,
Hogy kinek eddig is tiszteltem érdemét,
Mátyási barátom s bátyám Apollóba!
Veled ő állított legelőször szóba.
Én ugyan bár eddig veled nem is szóltam,
De hidd el, mindenkor hív tisztelőd voltam.
Így tett barátoddá, édes hazámfia!
Egy néma, de legjobb korrespondencia.
Úgy vagyon! a kedves poéta nevezet
Fogatott szívembe legelőször kezét.
Bölcs grófod lábánál Múzsám addig jára,
Hogy egyszer ráakad egy újabb Múzsára;
A tiéd volt, - s mindjárt előtte meghajolt.[...]*

Két egykori kecskeméti barátjával, akik Pesten színészek lettek – Nemes András író, műfordító és Szomor Máté – hozzájárultak az első pesti magyar színház megteremtéséhez. Lefordította Goldoni: *A gavallér és a dáma* című vígjátékát, melyet 1794. július 9-én mutattak be.

1803-tól pesti ügyvédként dolgozott, majd 1806-ban hazaköltözött Izsákra, ahol 1807-ben megnősült. Feleségül vette a helyi illetőségű Szabó Erzsébetet (1809), akivel csak két és félévig éltek boldog házasságban, mert szeretett hitvese váratlanul meghalt. Gyermeük nem született. Iskolánk könyvtárának a katalógusában szerepel – Lt.sz. 300. *Mátyási József: A barátság és annak mestersége* Pest, 1821. Trattner János betűivel. 222. p. 18 cm. – az egykori tanítvány kiadványa, amit feltehetőleg tiszteletpéldányként küldött meg az egykori alma maternek. Nemsokára özvegy édesanyja (1813) is elhalálozott, a költő Kecskemétre költözött. Egyik legjobb barátja, Háló Kovács József költő, református lelkész Debrecenben Csokonai tanítója volt, később pedig Nagykőrösön lelképásztor lett. Mátyási házában Kecskeméten számos költő és író megfordult.

A közügyektől igyekezett távol tartani magát. Derűs természete idős korában is erőt adott számára. Haláláig Kecskeméten élt. Végrendeletében 300 forint alapítványt tett a kecskeméti református főiskolán (gimnáziumban), amelynek kamataiból évente a legjobb irodalomdolgozatot író diákot jutalmazták. Az izsáki református iskoláról sem feledkezett meg, részükre 40 forintot adományozott.

Népies hangú verseket írt magyaros hangsúlyos versformában. A népies stílusban írt versei közül több is, például a *Gulyásnóta* vagy a *Legyen úgy mint régen volt* népdallá vált. Kazinczy stíluseszményétől távol álltak Mátyási költemé-

neyei, mivel ellenfelének tartotta. „Adjon isten minden jót!” Neki tulajdonítják, hogy az irodalomtörténet száz évig megfedkezett az országosan is ismert egykori költőről. Hosszú írói pályája során színes emberi és költői egyéniségének minden hangját megszólaltatta. Mátyási a Duna-Tisza közti nép valóságos életét tükrözte költészetében. Sohasem válaszolt a támadásokra, Kazinczy nevét le sem írta. Műveit nem mecénások támogatásával, hanem önmaga költségén jelentette meg. Ő végig kitartott a régi és népi magyar hangsúlyos verselés mellett [...].

Háza Kecskeméten a Rákóczi és a mai Mátyási út sarkán, a Törvényszék helyén állt. A költő emléktábláját Imre Gábor készítette (1942).

Életéről, költészetéről 1941-ben dr. Vetéssy Géza, a kecskeméti református gimnázium tanára emlékezett meg (a tudós tanár a II. világháború áldozata lett). 2013-ban Mátyási József Emlékkör alakult azzal a céllal, hogy a költő születésének 250. évfordulója alkalmából népszerűsítsék és megismertessék őt a jelenkor polgáraival. Sírja Kecskeméten a Köztemetőben, a Béke fasor 71.A sz. alatt található.

Alföldy Jenő

irodalomtörténész

(Megjelent: Versek Bács-Kiskun Megyéből

ANTOLÓGIA Kiadó, 2011 Lakitelek)

SZABADSÁG, SZERELEM

Mátyási József (1765-1849)

MI A CSÓK?

(részlet)

*„Szép szűz! bámul bennem a csuda bálványa,
Hogy tőlem a csókot írásba' kívánnya.
Oly némajátéka az a szeretetnek,
Melyben a személyek csak cselekedhetnek.
Csekély elmém szerént tehát azt ítélem,
Kivált ha megegyez szépséged is vélem,
Hogy jobb e tudományt szájról szájra adni,
Mint leírásával hijába fáradni. [...]"*

MINDENÜTT JÓ, DE JOBB OTTHON

Készült Frankofurtumban a Ménus vizénél
(részletek)

*„Mi annak az oka, hogy minket a haza
Boldog külföldről is mágnesként húz haza?
S még a vadállat is örömet maradt ott,
Ahol a születés néki lételt adott?
Mit nem csinált Moses a szakállas néppel:
Fürj-esővel tartá és mennyei péppel,
Elszaggathatatlan ruhákba jártatta,
S téjjel-mézzel folyó országgal bízatta;
Mégis Egyiptomba vágyott vissza szíve,
Noha ott kínos volt a szolgálat míve.
Pompás és jól élő fogház a kalitka,
Mégis az a madár, mely szeresse ritka. [...]
Idegen külföldek! hát Isten hozzátok!
Én Magyarországnál jobb hazát nem látok.
[...]
Oh, hazám! míg élek, ápolgass kebledben,
Holtom után pedig nyugtass szent földedben.”*

Az érettségiző diákok számára készült verskötetben két darab Mátyási vers-részlet van.

Székelyné Kőrösi Ilona

főmuzeológus

Katona József Múzeum Kecskemét

(Megjelent: METROPOL /2009/ kiadványközlő)

160 ÉVE HALT MEG MÁTYÁSI JÓZSEF

A kecskeméti Törvényszék épületének sarkán emléktábla jelzi Mátyási József költő egykori lakóházának helyét. A Rákóczi út kinyitása és a nagy építkezések idején, a századfordulón bontották le a két utcára szóló kis sarokházat, amelyet a költő egyik versében is megörökített. Falai között 22 esztendeig élt az Izsákról ideköltözött és 1827-ben kecskeméti polgárjogot nyert Mátyási József. Irodalmi munkásságát Kecskemét város tanácsa is elismerte, sőt 1828-ban az adófizetés alól is felmentette.

Korának népszerű költője volt, néhány verse népdalként terjedt. Petőfi kecskeméti tanítójának számadáskönyvéből tudjuk, hogy az evangélikus elemi iskola számára is több példányt vásároltak kiadott köteteiből. 1849. január 15-én halt meg, otthonából kísérték utolsó útjára, a református temetőbe.

Az emléktábla elhelyezését a korabeli Katona József Társaság szorgalmazta az 1940-es évek elején. Imre Gábor szobrászművész alkotását 1942-ben helyezték el, az avatóünnepségre 1943. január 15-én, halálának évfordulóján került sor. Az emléktáblára egyik legtöbbször idézett versének – A Barátság és annak Mestersége – két sorát vészték: „*Ha fennmarad a nép s magyarul szól szája, Emlékezetben él annak poétája.*” Az ünnepségen Mátyási költői pályafutását dr. Vetéssy Géza, a református gimnázium magyar-latin szakos tanára méltatta, aki már 1941-ben megjelentette az elfeledett ügyvéd-költő rehabilitációját szolgáló munkáját Mátyási József élete és költészete címmel.

VIII. VERSEK KÜLÖNBÖZŐ ALKALMAKRA MÁTYÁSITÓL ÉS TISZTELŐITÓL

Összeállította: Mesznéder Klára tanár

„*Szerzők! Van kik-ért, de nincs
mik-ért tanúskodnotok,
Méltóbb penna helyett műszerhez s
ekeszarvhoz nyúlnotok.*”

A Magyar Olvasóközönséghez címzett versében Mátyási megfogalmazza véleményét a költészetről. Petőfi már így ír: „Ne fogjon senki könnyelműen a húrok pengetésihez...” Mindenki a maga idejében!

Gróf Fekete János Generális úr nevenapján, 1799

„*Múza!... jer, segélj valamit! [...]
Legyen ő magyarok Anakreonjává,
Kinek lantját tette magyar furulyává.
Ifjúi ízléssel ihassa vén borát,
A késő unokák abból tartsák torát.
Míg él, ne hagyja el Mokka török babja.*

*Álmában nimfákat öleljen
Lanton fáradt karja. Élete így teljen.*

*Holta után pedig jusson boldogságba,
A magától képzelt legjobb mennyországba,
S dicsőítvén hozzá mostoha hazáját,
Maradék áldása tisztelje főfáját....”*

(Fekete gróf és Mátyási egymás tiszteletére több verset írtak.)

Édes Gergely
Mátyási Józsefhez, Csórott
1802. Rák hava 1. napján

*„Amikor elsőben kibocsátott énekeidnek
Más újabb darab is kezdte követni nyomát,
Senki se dicsért még téged, Mátyási barátom,
A Múzsák koszorús papjai száma között? [...]
Mint lehet az mégis, hogy hallgat az a sereg amelly
A magyaros Helikont lepte meg annyifelől,
Hogy valamerre szemem fordítom, elannyi bokorban,
Amennyit láthat, versfaragókra talál? [...]
Akit a Múza nevelt, s maga míve magasztal az égig,
Mely ragyog a lelemény ritka virágaival,
Melly úgy van minden szép gondolatokkal egészen
Végigrakva, hogy ott lelni hiúra nehéz.
S mint egy édeni kert, mely isteni munka remekje,
A gyönyörűségek kincseit ontja reánk. [...]”*

Göböl Gáspár (1745-1818) református lelkész, író, fordító, 1792-től a kecskeméti egyházmegye esperese. A támogatókat, mecénásokat kéri versben az ilyen tehetségek bátorítására.

*„Mátyásit magyar nem sok haladja [...]
Metzénások! az így indult plántát öntözzessétek
Tsak a száraz porba hagyni Haza ellen tett vétek.”*

Csokonai Vitéz Mihály

*„Lantomtól búcsúvétel
Bessenyi obojjára,
Horváth réztrombitájára,
Szabó zengő hárfájára,
Mátyási tamburájára,*

*Földi érzékeny lantjára,
Kazinczy Orphicájára,
Pócsnak négyhúrú brácsára,
Gyöngyösinek Nablumára,
Apolló dült oltárára,
Sőt minden műzsák szavára
Esküszöm, hogy utoljára
Függesztlek a bodzafára.”*

Csokonai és Mátyási a két jó barát 1795-ben – április – Kecskemét város fogatán megy Pestre. Ismeretségük, barátságuk kezdetén a fiatal Csokonai: BÁTÝÁM APOLLÓBAN tisztelettel verseli meg Mátyásit, támogatókat remélve. Csokonai haláláig tart levelezésük. 1803-ban Mátyási bátorító levelet küld a betegeskedő barátának.

Kecskeméti Szenátor N. Szeles József meghívására:

*„Egy nyúl a piacról házamhoz szaladott,
Éppen húshagyóra nyársamra akadott.
Magam különben is nem szeretvén enni,
Másoknak is részt kell e falatból venni,
Kiket a barátság s atyafiság velem
Öszvekött, benne a jó ízt is lelem:
Mátyási, Nemes és Bóbis urak,
Kikhez e postámmal midőn elérkezek
Szíves hívásomat kérem meg ne vessék,
Vasárnap ebédre megjelenni tessék” [...]*

Szeles József (1852) szenátor úr Kecskemét város jeles polgára, Ferenczy Ger-gely rokonsága. Ferenczy Ida csillagkeresztes hölgyként, Erzsébet királynéknak felolvasónője 1864-től Bécsben él.

Pintér Lajos koszorús költőnk a Forrás folyóirat munkatársa. A Kecskeméti Lapokban és a Lyukasóra című folyóiratban közzétett két verse:

Pintér Lajos
**„homok mandala
mátyási józsef játék**

*arcom emberarc
nem gonoszló
mégis nyomomban
poroszló*

*alatta táncol
oroszló
nagy tél volt
szibériálló*

*oroszló
nem ér utol tán
nem fecske
csak gebecske*

<i>a rossz ló</i>	<i>sok tátozó torok</i>	<i>mindent</i>
<i>félelmem eloszló</i>	<i>bukását</i>	<i>mint homok-mandalát</i>
<i>ne várd birodalmak</i>	<i>hangonként</i>	<i>porszemként</i>
<i>rontó hatalmak népek romlását</i>	<i>fogy el a szó</i>	<i>bont el a szél.”</i>
<i>diktátorok</i>		

Herendi rózsa
Mátyási József rímeire
(részlet)

<i>„igyunk barátok</i>	<i>itt az égen</i>	<i>parázs csak</i>
<i>hogy e kontinentális</i>	<i>hová e pohár földönt”(....)</i>	<i>parázs</i>
<i>télben</i>	<i>hallani vélem</i>	<i>sem</i>
<i>melegítsen</i>	<i>élem</i>	<i>csak parázs üszke</i>
<i>élni segítsen</i>	<i>félelem</i>	
<i>szatmári szilva</i>	<i>ahogy vágtat</i>	<i>nem figyel ránk</i>
<i>jó lesz jó</i>	<i>majd megáll</i>	<i>sem párizs sem oszló</i>
	<i>zablát rángat</i>	<i>ahogy zászlónk</i>
<i>olyan erőset</i>	<i>egy rossz ló</i>	<i>szürkülvén</i>
<i>torkunkon égjen</i>	<i>egyszer szélvész</i>	<i>koszló</i>
<i>itt a földön</i>	<i>másszor poroszló</i>	<i>szakdván oszló (...)</i>
<i>hová a halál</i>	<i>alakja ködbe foszló</i>	
<i>halál előtt</i>		<i>igyunk barátok</i>
<i>e pohár ledönt</i>	<i>s zászlónk</i>	<i>egyike</i>
<i>itt a földön</i>	<i>lobogónk</i>	<i>asztalomhoz ül</i>
<i>pokol és mennyei</i>	<i>e csupaszín</i>	<i>idetelepül</i>
<i>ország egybeérjen</i>	<i>e vér e hó e föld</i>	<i>másika menekül</i>
<i>éljen</i>	<i>most mint arcunk</i>	<i>másikra</i>
	<i>szürke</i>	<i>mindhiában várok</i>
<i>itt a földön</i>	<i>levervén harcunk</i>	
<i>hová e pohár ledönt</i>	<i>lobogó lángunk</i>	

Emlékvers egy mai izsáki költőtől

Magyar Gyuláné

Mátyási József emlékezetére

„Verseim, amikor juttok szabadságra,
menjetekek el Magyar és Erdély országára!”

*Mielőtt elmúltak még a földi lázak,
versekkel üzentél a Magyar Hazának!
Tolladba szavakat a Teremtő adta,*

*s azok ura voltál, s egyszerű paraszta.
Mélyről jött hangommal messziről idézlek -
/Lelki rokon, kicsi itt felejtett Lélek./
Hangodnak zenéjét, összegyűjtött mézet,
vallom és mívelem, én is mesterségét -
Ki, ha imádkozik, azt hiszi, hogy versel,
megszólít, hív, tanít szellem szerelemmel.
Míg Te visszafelé, én a mába látok,
te álmodsz, én látok igaz valóságot.
Az álmod szebb vala, az enyém nehézkes,
mert az álmok szépek, de ha most felébredsz,
milyen verset írnál? Gyászéneket, vagy dalt,
látva, körülötted dőlni készül a part,
erdők száraz fáján ott huhog a bagoly,
alkonyodik – s hallod: ember sír valahol.
A mának embere, ki magasba rakta,
mint madár a házát, s most házának rabja.
Míg hamis kincsekből börtönfalat ácsol,
még fogalma sincsen a szent szabadságról.
A maga tükrében az arcát se látja,
homályos szemével Istent se találja.
Már lélek fényében onnan, tisztán látod,
Hallgassa meg az Úr „paraszt-Miatyánkod”!
Mert a Teremtő, ha szólni hív valakit,
hatalmasat alkot: „Semmiből Valamit!”
Teljesítve kérését, igaz földi vágyat,
ahogy mondtad: „Áldás, békesség e hazának!”*

Lyukasóra folyóirat közlése 1999: Ferenczy István szobrászhoz 1843. júniusban baráti vigaszt küld:

*S velem nem láttatván létezése jelét
Éreztetni bennem lelkemnek tsak felét
Sok gondját képzelem, sőt tudom...”*

Végezetül egy emlékvérs Mátyásitól

*„Légy jó lelkiismerettel
Ércvárú
Mert a becsület étellel
Egy árú.*

IX. BÉREKESZTÉS

Mesznéder Klára
tanár

Mátyási József a fenti kifejezéssel zárta a Viskói uradalom című versét. Bemutatva kecskeméti házáat. Az Emlékkör megalakulása óta sok tapasztalatot, élményt szereztünk a költő emlékének ápolása során. Minden meghívást elfogadtunk, honismereti, irodalmi találkozókra jelentünk meg. Előadásokat, felolvasásokat szerveztünk Kecskeméten kívül Egerben, Szekszárdon, Csongrádon, Izsákon. Különböző rendezvényeken, civil találkozókra vettünk részt.

Fáradozásunkat sokan segítették, támogatták. Köszönetet mondunk minden lehetőségért, ahol megemlékezhattunk a költőről. Többek tanácsát elfogadtuk. Tapasztaltuk, többen tudnak Mátyási tevékenységéről bő 250 év múltán is, mint eleinte gondoltuk. Szívesen jöttek a felkért személyek, felkészültségük, kutatási eredményeik alapján egy reális portré rajzolódott ki előttünk Mátyási koráról, érdemeiről. Az Emlékkönyv összeállításakor arra törekedtünk, a költő munkássága, érdeklődése, hazafisága kidomborodjon. Kecskeméten a Református Egyház és a közvélemény egyaránt a lehetőségek figyelembevételével minden időben élen járt a közszeretnek örvendő költő emlékének ápolásában.

Halála után 10 évvel „emlékoszlop”-ot állítottak sírjára. Ezt az egykori iratok őrzik. (Értesítvény 1860. év) A korán létrejött, nagyszámú közönséget bíró különböző civil szerveződések, felolvasó délutánokat tartottak. (Kasinó 1830; különböző Egyletek, Katona József Társaság, stb.).

A hivatalos irodalmi társadalom véleményében némi elfogultság mutatkozott. Kecskemét másik magányos zsenije, drámairodalmunk megteremtője, Katona József felfedezése szintén elhúzódott. Mátyási nem túl kedvező értékelése főleg abból adódik, hogy az irodalom irányítói nem ismerték eléggé életművét, törekvéseit. A kitűzött célok elérése közben néhány meglepetés került elénk, melyeket örömmel közlünk a Mátyási költészetét tisztelőkkal. A ma a Magyar Tudományos Akadémián őrzött, Ferenczi István szobrász által készített Mátyási-szobor részt vett Rimaszombatban a szobrász emlékkiállításán. Budapestre érkezése után helyezték el az Akadémián.

- A magyar nyelv és színjátszásért fáradozott, alig tesznek róla említést. Pedig az első lépések nagyon fontosak.

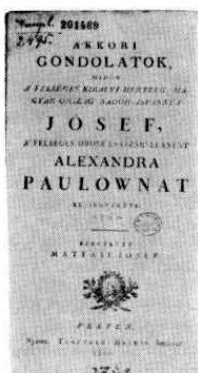
- Latinul írt versei a megjelenés után 180 évre kerültek említésre, lefordításra (közöttük az 1784. évi erdélyi parasztfelkelés verses leírása).

- Az 1807-es országgyűlésről írt kritikai munkája kéziratban porosodott az 1796. évi megjelenéséig (Cumania III.).

- Népies, magyaros munkái a helytörténészek gasztronómusok tárháza. Mások szerint elavult.

Mátyási szavaival zárjuk le ezen Emlékkönyvet:

„SZERZŐK! OLVASÓK! TOLL! KÖNYV! ISTEN VÉLETEK!”

Mátyási József (Izsák, 1765 körül—1849. jan. 15., Kecskemét): költő. Tanulmányait Debrecenben végezte, ügyvéd lett, majd 1796-tól Fekete János gróf lovasgenerális titkára. Közbenjárására a gróf több ifjút támogatott; Csokonait is ő ajánlotta főnöke jóindulatába. 1803-tól 1828-ig Pesten folytatott ügyvédi gyakorlatot, később Kecskeméten telepedett le. — Nem tartozott a jelentős költők közé, de egy népdala több mint száz éven át fennmaradt (Meg-érem én a magam sorával, Nem cserélék semmi palotával... Ha látom a fergeteg erejét, Legyűröm a süvegem tetejét). Művei: *Kiáltó szó a temetőbe* (1790); *Kis értelet napja, vagy is Kecske-mét városának tizedik júliusi egése* (1794); *Senminél több valami (Azaz elegyes tárgyú és formájú egynehány darab versek*, Pozsony, 1794); *M. J. verseinek folytatása* (Vác, 1798); *Akkori gondolatok, midőn... Magyarország nádor ispánja, József, a*

felsőleges orosz császár leányát Alexandra Paulownát eljegyezte (költemények, 1799); *Gróf Teleki Mária sírhalma* (költemény, 1801); *Vélekedés, melyet a magyar nyelv éránt ország eleibe tetetett tudós kérdésre, rövid és együgyű jelelettül adott* (1806); *A barátság, és annak mestersége* (bölcselkedő költemény, 1821); *A kavalér és dáma, vagy a két egyforma lélek c. vigjátékát Pesten, 1794. júl. 9-én adták elő. Költeményeiből Kiss István bocsátott közre válogatást* (Kecskemét, 1955). Kiadatlan műveinek kéziratait az OSzK kéziratárában őrzik. — Irod. O. Nagy Gábor: M. J. és a polgári életeszemély kialakulása (1944); Terbe Lajos: ItK, 1955; Terbe Lajos: A Gulyásnóta története (ItK, 1956).

Mátyási kötetek és egy lexikon szócikk a költőről

X. A KECSKEMÉTI KATONA JÓZSEF MEGYEI KÖNYVTÁR- BAN 2015-BEN RENDEZETT EMLÉKKIÁLLÍTÁSON BEMUTA- TOTT ANYAGOK JEGYZÉKE. MÁTYÁSI JÓZSEFRŐL SZÓLÓ ÉLETRAJZI KÖZLÉSEK, ELEMZÉSEK

- Az 1807-es országgyűlés verses leírása = Das Parlament von 1807 in versen Beschrieben / Vorák József In: Cumania III. - Kecskemét : Bács-Kiskun Megyei Múz. Ig., 1975. - p. 183-227.

A forrásközléshez kapcsolódó tanulmányból kiderül, hogy a verses leírás szerzője feltehetően Mátyási József kecskeméti származású költő. A tanulmány a 214-219. oldalon, az ő munkásságát tárgyalja.

- A debreceni kollégium története /szerk. Révész Imre. - Debrecen: Tiszántúli Ref. Egyházkerület, 1940. 3. köt. 4. r., A debreceni kollégium és a magyar irodalom / írta Zsigmond Ferenc. - 200 p.

- Egy elfeledett kecskeméti költő : Mátyási József élete és költészete 1765-1849, írta Vetéssy Géza, Kecskemét 1941 (Kecskemét: Első Kecskeméti Hírlapkiadó és Nyomda Rt.).

- Életrajzi kontextusok Mátyási József kései műveiben / Mácsik Péter In: Prima manus / szerk. Keszeg Anna és Vaderna Gábor. - Budapest: Ráció, 2008. - p. 74-81.

- Emlékezzünk régiekről, írta Váry István. - [Kecskemét]: Kecskeméti Lapok Lap- és Kvk., [1937] (Kecskemét: Első Kecskeméti Hírlapkiadó és Nyomda Rt.).

- Felvilágosodás kori líránk Csokonai előtt / Mezei Márta. - Budapest: Akadémiai Kiadó, 1974.

- Ferenczy István élete és művei / írta Meller Simon. - Budapest: Athenaeum, 1906. - 402 p., 10 t.: ill; 25 cm. - (Magyar történeti életrajzok)
A 241. oldalon Mátyási József költő szobra látható.

- Galánthai Gróf Fekete János: 1741-1803 / Morvai Győző In: Magyar történeti életrajzok. - Budapest: Magyar Történelmi Társulat, 1903. Mátyási József 1796 és 1803 között a voltaireianus irodalomkedvelő galánthai Fekete János lovasgenerális titkáráként tevékenykedett.

- Izsák város története / Tetézi Lajos. - [Izsák]: Izsák Város Önkormányzata, 2012.
- Kecskemét irodalmi öröksége / Orosz László. - Kecskemét: Kecskeméti Lapok Kft. 1990.
- Kecskeméti életrajzi lexikon / Péterné Fehér Mária, Szabó Tamás, Székelyné Kőrösi Ilona; [Kieg. Orosz László, Markó László]. - 3. kiad. - Kecskemét: Kecskeméti Lapok Kft. 1992.
- Kelemen László és az első Magyar Játzó Színi Társaság / Lugosi Döme.
- Makó: Csanádvármegyei Könyvtár, 1927. Goldoni „A gavallér és a dáma” című színművét fordította le Mátyási József a Színi Társaság részére 1794-ben, melyhez saját, török-korba helyezett életképet is készített.
- Két korszak határán: Teleki József, a hagyományörző és a felvilágosult gondolkodó / F. Csanak Dóra. - Budapest: Akadémiai Kiadó, 1983. Mátyási József 1789-től 1794-ig Teleki József gróf ugocsai főispán, koronaőr titkára volt, akit elkísért Bécsbe, Németországba és Erdélybe is. 1792-ben részt vett vele a pozsonyi országgyűlésen. Utazásait versekben örökítette meg.
- A magyar irodalom története / főszerkesztő Sötér István. - Budapest: MTA. 3. [köt.], A magyar irodalom története 1772-től 1849-ig. - [1980].
- Magyar irodalmi lexikon / főszerkesztő Benedek Marcell. - Budapest: Akadémiai Kiadó, 1978. 2. köt., L-R.
- A magyar irodalomtörténet bibliográfiája / szerk. Vargha Kálmán és V. Windisch Éva; kész. a Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtudományi Intézetében. - Budapest : Akadémiai Kiadó, 1971-1997. 2. köt., 1772-1849 / [közrem. B. Hajtó Zsófia]. - 1975. - 925, [2] p.
- Magyar írók élete és munkái / ... írta: Szinyei József. - Budapest: Hornyánszky Viktor, 1891. 8. köt., Löbl-Minnich. - 1902.
- [Mátyási József] In: Három veréb hat szemmel: antológia a magyar költészet rejtett értékeiből és furcsaságaiból / összeáll., sajtó alá rend., jegyz. és utószó Weöres Sándor. - Budapest: Szépirod. Kiadó, (1977). - p. 421-422.
- Mátyási József és a magyar polgári életeszmeny kialakulása / írta Otrókoci Nagy Gábor. - Debrecen: Stúdium Kiadó, 1944.

- Felvilágosodás kori líránk Csokonai előtt / Mezei Márta. - In: Mesterkedők. - Budapest: Akadémiai Kiadó, 1974. – p. 126-155. Mátyási József verseit is közli

- Mátyási József In: Mesterkedők / Bessenyei Anna [et al.] műveiből, Arany János [et al.] versei, tanulmányai hozzáadásával . - Budapest: Korona Kiadó, 1999. - p. 244-318.

- Mátyási József / Weöres Sándor In: Mesterkedők / Bessenyei Anna [et al.] műveiből, Arany János [et al.] versei, tanulmányai hozzáadásával. - Budapest: Korona Kiadó, 1999. - p. 630-631.

- Mátyási József úrnak: Csokonai Vitéz Mihály az örökös barátságának szent kézfogását

In: Mesterkedők / Bessenyei Anna [et al.] műveiből, Arany János [et al.] versei, tanulmányai hozzáadásával . - Budapest: Korona Kiadó, 1999. - p. 499-501. Mátyási József 1795-ben Csokonai Vitéz Mihállyal is találkozott, barátság szövődött közöttük. Csokonai verset is írt barátjához.

- Mátyási Józsefhez: Csórott, 1802. rák hava 1. napján / Édes Gergely In: Mesterkedők / Bessenyei Anna [et al.] műveiből, Arany János [et al.] versei, tanulmányai hozzáadásával . - Budapest: Korona Kiadó, 1999. - p. 152-153.

- Új magyar irodalmi lexikon / főszerk. Péter László. - Budapest: Akadémiai Kiadó RT., 1994., 2. köt., H - Ő. - p.739-1540.

XI. A SAJTÓBAN MEGJELENT ÍRÁSOK, TANULMÁNYOK

- Mátyási József és „Kalászkaparék”-ja / Mészöly Gedeon In: Népünk és nyelvünk. – 3. évf. 4-6. füz. (1931. ápr. – jún.), p. 81-105.

- Mátyási József és „Kalászkaparék”-ja. (2.) / Mészöly Gedeon In: Népünk és nyelvünk. – 3. évf. 7-9. füz. (1931. júl. – szept.), p. 186-201.

- Mátyási József és „Kalászkaparék”-ja. (3.) / Mészöly Gedeon In: Népünk és nyelvünk. – 3. évf. 10-12. füz. (1931. okt. – dec.), p. 241-248.

- A Mátyási-emléktábla leleplezése / Katona József Társaság In: Kecskeméti lapok. - 76. évf. 3. sz. (1943. jan. 17.), p. 3. 1943. január 15-én avatták fel a Mátyási József-emléktáblát Kecskeméten.

A Rákóczi út és a Mátyási utca sarkán, a Törvényszék falán elhelyezett emléktábla jelöli egykori házának helyét, amelyet írásaiban csak ‚viskónak’ titulált.

- Amiről a kecskeméti emléktáblák beszélnek 2.: Mátyási József, egy elfelejtett kecskeméti költő / K. I. In: Bács-Kiskun megyei népújság. - 9. évf. 109. sz. (1954. máj. 9.), p. [6.]

- Mátyási József / Kiss István In: Bács-Kiskun megyei népújság. - 10. évf. 67. sz. (1955. márc. 20.), p. [4].

- A gulyásnóta története / Terbe Lajos In: Irodalomtörténeti közlemények. - 60. évf. 4.sz. (956.), p. 477-482.

- Mátyási József emlékezete / Kiss István In: Petőfi Népe. - 20. évf. 67. sz. (1965. márc. 20.), p. [5.]

- Mátyásit köszöntő / Vorák József In: Petőfi Népe. - 21. évf. 49. sz. (1966. febr. 27. vasárnap), p. [7.]

- Mátyási József és a magyar írók / Jenei Ferenc In: Kiskunság. – (1967. okt.), p. 47-50.

- Mátyási József, „a kecskeméti költő” ismeretlen versei / Kiss István In: Kiskunság. – 1-2. sz. (1968.), p. 58-65.

- Adalékok Mátyási József irodalmi kapcsolataihoz / Jánosi Rita, Kulin Borbála In: Irodalomismeret. - 9. évf. 3-4. sz. (1983.), p. 150-156.

- A barátság és annak mestersége : Mátyási József és Fekete János / Benkei Kovács Balázs In: Irodalomismeret. - 9. évf. 3-4. sz. (1983.), p.160-165.

- A szülőföld színei Mátyási József két kéziratos verseskönyvében / Herpai Péter In: Irodalomismeret. - 9. évf. 3-4. sz. (1983.), p.145-150.

- Mátyási és a „Kecskemét-mitológia” / Bihari Ármin In: Irodalomismeret. - 9. évf. 3-4. sz. (1983.), p.143-145.

- Mátyási József 1837. évi adománylevelének irodalomtörténeti vonatkozásai / Orosz Andrea In: Irodalomismeret. - 9. évf. 3-4. sz. (1983.), p. 156-159.

- Mátyási József gyászjelentése: „Kelt Kecskeméten, Jan. 16-án 1849”. In: Irodalomismeret. - 9. évf. 3-4. sz. (1983.), p. 165.
- Mátyási Józseffel kapcsolatos iratok, a Bács-Kiskun megyei Levéltárban / Pintér Ilona In: Irodalomismeret. - 9. évf. 3-4. sz. (1983.), p. 145.
- Izsákon született, Kecskeméten is élt: 140 éve halt meg Mátyási József / Kovács Gyula In: Petőfi népe. - 44. évf. 12. sz. (1989.jan.14.), p. 5.
- Mátyási József és a cenzúra / Heltai Nándor In: Kecskeméti lapok. - 90. évf. 37. sz. (1994.szept.22.), Sárfehér Napok ,94. p.3.
- A szülőföld színei Mátyási József két kéziratos verseskönyvében / Herpai Péter In: Irodalomismeret. - 9. évf. 3-4. sz. (1998.), p.145-150.
- A fácskák iskolája: Mátyási József és a Kecskemét - mitológia / Kovács Sándor Iván In: Forrás. - 31. évf. 6. sz. (1999. jún.), p. 85-86.
- „Lik a szeget, szeg a likat harapta már ...”: Mátyási József „Álom”-verse a francia paródia tükrében / Benkei Kovács Balázs In: Irodalomismeret. - 10. évf. 1/2. sz. (1999. szept.), p. 144-157.
- Homok mandala: Mátyási József játék / Pintér Lajos In: Irodalomismeret. - 10. évf. 1/2. sz. (1999. szept.), p. 157-158.
- Herendi rózsa 3. - Mátyási József rímeire / Pintér Lajos In: Lyukasóra. - 8. évf. 12. sz. (1999. dec.), p. 7.
- Mátyási József: Viskói uradalom, vagyis a házam Kecskeméten / Fábíán Emese In: Irodalomismeret. - 13. évf. 1./2. sz. (2004. jún.), p. 124-125.
- Mátyási József nyelvéről és stílusáról / Beke József In: Irodalomismeret. - 16. évf. 3. sz. (2005. nov.), p. 94-106.
- 160 éve halt meg Mátyási József / Székelyné Kőrösi Ilona In: Metropol. – (2009. jan. 15.), Kecskemét mell. p. 4.
- Mit hagyományozott a 18. századi költészet a 19. századra? / Vaderna Gábor In: Irodalomtörténet. - 94. évf. 4. sz. (2013.), p. 467-501.

- Mátyási József költő műveit népszerűsíténék: Mátyási József Emlékkör alakult / Sebestyén Hajnalka In: Petőfi Népe. - 68. évf. 13. sz. (2013. jan. 16.), p. 3.

- Egy gúnár végrendelete / Vinkó József In: Heti válasz. - 14. évf. 45. sz. (2014. nov. 6.), p. 69. A cikk Mátyási József életéről és több verséről szól a Márton-napi szokások kapcsán.

- 165 éve, 1849. január 15-én, Kecskeméten hunyt el Mátyási József költő / Varga Géza In: Hírös Naptár: értékörző helytörténeti weblap. – (2015. márc. 21.)

- „Emlékezetben él”: 250 éve született Mátyási József költő / írta Bajtai Mária. - Fotó In: Izsáki Hírek. - 25. évf. 9. sz. (2015. szept. 17.), p. 8.

- Mátyási József kéziratainak sorsa / Mesznéder Klára. - Ill. In: Izsáki Hírek. - 25. évf. 9. sz. (2015. szept. 17.), p. 9.

XII. MÁTYÁSI JÓZSEF KIADOTT MŰVEI

- Kis itélet napja vagy-is Ketskemét városának tizedik júliusi égése / [Mátyási József]. - Pesten: Patzko Ferenz', ny.1794.

- Mezei Ejjtzakák: Frantziaul írta Delavo Úr; Fordította Mátyasi Josef a XIX. század elején. – Frantziaul kinyomtatott Berlinben 1794. – [Kézirat]

- Semminél több valami: Az elegyes tárgyú és formájú egynehány darab versek / szerzette Mátyási József. - Vázt: Maramarosi, 1798.

- Mátyási József verseinek folytatása. - Vázt: Máramarossi Gottlieb Antalnál. – 1798.

- A barátság, és annak mestersége / készült Mátyási József által. - Pesten: Trattner János Tamás betűivel, 1821.

- Mátyási József: Viskói uradalom vagy is A' házam Ketskeméten. – [Kézirat]. - [1830].

- Mátyási József: Antológia Mátyási József költeményeiből / írta Kiss István.- Kecskemét: Bács-Kiskun megyei Tanács. VB. Népművelési Osztály, 1955.

- Nánika és egyéb úti kellemetlenségek: 1791-1792 / Mátyási József. - 1995
Versrészlet és naplórészlet a Farnkfurti utazás című naplóból. In: Magyarok úti
kalandjai / Lukácsy Sándor. - [Budapest]: Officina Nova, cop. 1995. - p. 69-76.

- Viskói uradalom, vagyis a házam Kecskeméten: válogatás a kiadatlan versek-
ből / Mátyási József. - [Budapest]: Magyar Irodalomtörténeti Társaság, 2003.

XIII. KECSKEMÉT MÁTYÁSI JÓZSEF KORÁBAN

- Kecskemét város térképe a 19. század elején

- Kecskemét és a kecskeméti puszták / [Kubinyi Ferenc, Vahot Imre]. -Kecs-
kemét Városi. Tanács. V. B., 1980.

- Kubinyi Ferenc, Vahot Imre: „Magyarország és Erdély képekben” c. műve
1. kötete Kecskemétről szóló fejezetének hasonmás kiadása. - Eredeti kiadása:
Pest: Emich Gusztáv Könyvnyomdája, 1853.

- Reformkori magyar városrajzok / Antalfy Gyula. - [Budapest]: Panoráma,
1982.

- Helytörténeti részletek a kecskeméti ferences rendház háztörténetéből: 1644-
1950 / ford. és vál. jegyz. Szabó Attila. - Kecskemét: Bács-Kiskun Megyei Le-
véltár, 1992. - (Levéltári füzetek: Bács-Kiskun megye; 6.)

XIV. A KATONA JÓZSEF KÖNYVTÁR HELYISMERETI GYŰJTEMÉNYÉBEN MEGRENDEZETT MÁTYÁSI JÓZSEF- EMLÉKKIÁLLÍTÁSRA KÖLCSÖNZÖTT DOKUMENTUMOK

Kecskeméti Református Egyházközség Könyvtára és Levéltára dokumentu-
mai

- Semminél több valami: Az az elegyes tárgyú és formájú egynehány darab
versek. Elso darab. / szerzette Mátyási József . — Pozsony: Wéber Simon
Péter betűivel, 1794.

- Mátyási József: Kalász kaparéék. (Versek.) Kecskemét, 1820. – Kézirat. Nagy
István által a Kméti. Ref. Koll. Könyvtára számára készített másolat.

- Delavo [Delavaux]? „Mezei éjjszakák. Ford. Mátyási József.- Kézirat. Nagy István által a Kméti Ref. Koll. Könyvtára számára készített másolat 1818-ból.

- Prudentia humana seu ars, qua homo se, rotunamque suam in altum provehere potest: Humane Prudence, or, the Art by which a man may raise himself and fortune to grandeur / Opera, et studio Antonii Gánóczy, . . — Tyrnaviae [Nagy-szombat]: Typis Collegii Academici Societatis Jesu, Anno 1772. Bejegyzés a kötet borítóján: possessor: Mátyási József

- Világ labirintusa és szív paraditsoma: Azaz világos lerajzolása annak, hogy e' világban és minden ő dolgaiban semmi egyéb nincsen, hanem csak zavarodás és Tétovázás / Mellyet készített vólt és a' maga született Cseh nyelvén kiadott Koménius Ámos János; Mostan pedig legelőször magyar nyelvre fordított RImány István . — Posony [Pozsony]: Weber Simon Péter betűivel, 1805. — Bejegyzés a kötet borítóján: possessor: Mátyási József (Ennek ajándékából Mátyási 28. Maü.1822.)

XV. A MAGYAR NEMZETI LEVÉLTÁR BÁCS-KISKUN MEGYEI LEVÉLTÁRA DOKUMENTUMAI

- 1795. május 12-én Pesten kelt levél Ladányi Gergely főbírónak.

- Patzkó Ferenc tipográfus számlája a Kis ítélet napjához.

- Mátyási József 1827. május 27-én írott köszönő levele Kecskemét Város Tanácsához a városi polgárjog megadásáért.

- Mátyási József gyászjelentése 1849.

- Ötvenkét jó Naphól mulattságos egy óra vagy is: FRANKFURTI ÚTAZÁS 1792dik Esztendőben: Napi jegyzésekből é Könyvecskébe foglalta Mátyási József: Mátyási József naplója az 1792-es frankfurti utazásáról.

- A viskói uradalom című vers kézírata.

- A mezei éjjszakák című francia nyelvű mű fordítása magyar nyelvre. - Kézirat.

- Az Országos Széchényi Könyvtártól dr. Vetéssy Géza által 1940-ben kölcsönzött Semminél több valami című verseskötet kérőlevele, a kölcsönzési tanúsítvány, és a könyvtár olvasójele.

XVI. ELEKTRONIKUS KÖZLÉSEK

- A bor az irodalomban / Kődöböcz Gábor. – Eger: Eszterházy Károly Főiskola, 2012.

http://library.hungaricana.hu/hu/view/MEGY_VESZ_Veszmuzkon03/?pg=8&layout=s

- Mátyási József ismeretlen kéziratai Ferenczy István hagyatékában / Nagy Krisztina. – p. 57-68.

In: - Doromb: közköltészeti tanulmányok / szerk. Csörsz Rumen István. – Budapest: RECITI, 2013.

2. köt. 07_NagyKrisztina_Doromb2.pdf (reciti.hu)

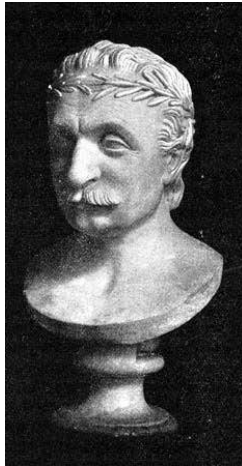
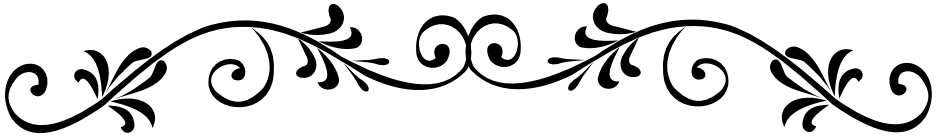
TARTALOMJEGYZÉK

ELŐSZÓ	5
I. KRONOLÓGIA	6
II. MÁTYÁSI JÓZSEF ÉLETE, MUNKÁSSÁGA	10
III. MÁTYÁSIRÓL A MESTERKEDŐK ANTOLÓGIÁBAN	26
IV. KONFERENCIA MÁTYÁSI JÓZSEF HALÁLÁNAK 150. ÉVFORDULÓJÁN	37
V. MÁTYÁSI JÓZSEF EMLÉKKÖR	51
VI. EMLÉKEZÉSEK MÁTYÁSI JÓZSEF SZÜLETÉSÉNEK 250. ÉVFORDULÓJÁN	80
VII. MÁTYÁSI EMLÉKE A SAJTÓBA	113
VIII. VERSEK KÜLÖNBÖZŐ ALKALMAKRA MÁTYÁSITÓL ÉS TISZTELŐITŐL	135
IX. BÉREKESZTÉS	140
X. A KECSKEMÉTI KATONA JÓZSEF MEGYEI KÖNYVTÁRBAN 2015-ben rendezett emlékkiállításon bemutatott anyagok jegyzéke. Mátyási Józsefről szóló életrajzi közlések, elemzések	142
XI. A SAJTÓBAN MEGJELENT ÍRÁSOK, TANULMÁNYOK	144
XII. MÁTYÁSI JÓZSEF KIADOTT MŰVEI	147
XIII. KECSKEMÉT MÁTYÁSI JÓZSEF KORÁBAN	148
XIV. A KATONA JÓZSEF MEGYEI KÖNYVTÁR	148
Helyismereti Gyűjteményében megrendezett Mátyási József emlékkiállításra kölcsönzött dokumentumok	
XV. A MAGYAR NEMZETI LEVÉLTÁR BÁCS-KISKUN MEGYEI DOKUMENTUMAI	149
XVI. ELEKTRONIKUS KÖZLÉSEK	150

*Ferenczy István
szobrászművész
portréja Mátyásiról*

